

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

HALKLA İLİŞKİLER BİLİM DALI

27 MAYIS OTORİTESİNİN MEDYA TEMSİLİNDE

ÖNCÜ GAZETESİ

Yüksek Lisans Tezi

AHMET TOKLUCUOĞLU

578111010

İSTANBUL 2013

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

HALKLA İLİŞKİLER BİLİM DALI

27 MAYIS OTORİTESİNİN MEDYA TEMSİLİNDE

ÖNCÜ GAZETESİ

Yüksek Lisans Tezi

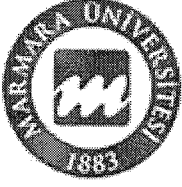
AHMET TOKLUCUOĞLU

578111010

Tez Danışmanı

Doç. Dr. ALİ BÜYÜKASLAN

İSTANBUL 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

HALKLA İLİŞKİLER Anabilim Dalı HALKLA İLİŞKİLER Bilim Dalı TEZLİ
YÜKSEK LİSANS öğrencisi AHMET TOKLUCUOĞLU'nun 27 MAYIS OTORİTESİNİN
MEDYA TEMSİLİNDE ÖNCÜ GAZETESİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun
06.11.2013 tarih ve 2013-42/18 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu
ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 08/11/2013

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Doç. Dr. ALİ BÜYÜKASLAN	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. HALUK ALKAN	
3.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. METE ÇAMDERELİ	

Özet

Otoriter medya kuramı, otoriter yapıların hüküm sürdüğü siyasi sistemlerde, medyanın otorite buyruğu altında ve otorite için faaliyet yürütmesini açıklar. Bu kurama göre medyanın, yukarıdan aşağıya ve tek yönlü olarak hareket eden bir rolü vardır ve siyasi iradenin amaçlarına hizmet eder. Medyanın otorite ile kurduğu ilişki, otoritenin medyaya açtığı alanla açıklanabilir.

Türkiye’de medyanın, otorite algısı ve değerlendirmeleri dönemsel olarak değişiklik göstermektedir. Bu yargı, 1960’dan günümüze değin özellikle darbe süreçlerine yoğunlaşan okumalarda ortaya çıkmaktadır. Medyanın otoriteye ilişkin algı ve değerlendirmelerinin bu bağlamda konjonktürel olduğu da ifade edilebilir.

27 Mayıs darbe süreci sonrasında ülke genelinde birçok gazete yayımlanmıştır. *Öncü* gazetesinin bu çalışmada merkeze alınması ve inceleme konusu yapılması, gazetenin fikir gazetesi olması, askerî yönetime yakın duruşu ve kendisine biçtiği toplumsal rolden dolayıdır.

Bu çalışma, *27 Mayıs Otoritesinin Medya Temsilinde Öncü Gazetesi*, otoriter medya kuramı bağlamında ve söylem analizi metodu ile *27 Mayıs* darbesi sonrasında *Öncü* gazetesinin, darbe sonrası siyasi ve toplumsal yapıya yaklaşımını açıklamaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Öncü Gazetesi*, *Otorite ve İktidar*, *Otoriter Medya*, *27 Mayıs Darbesi*

Abstract

Authority media theory explains of how media operates under the authority and for the authority in circumstances over which authoritarian structures rule. For this theory, media has a role in one direction that goes from top to bottom and serves to goals of political will. The relation which media created with authority can be explained by the field which authority allowed for the media.

Authority sense and appreciations of media in Turkey changes from period to period. This judgement can be observable especially in the studies focused on coup periods from 1960 to present day. In this context, sense and appreciations of media about authority could be seen as cyclical.

Lots of national newspapers has emerged after the coup May 27. The reason why newspaper *Öncü* analysed and is at the center of this study is that it is a thought newspaper, its close position to military government and the social role assumed by itself.

This study, *Öncü Newspaper In The Media Agency Of 27 May Authority*, tries to clarify the approach of newspaper *Öncü* to post-coup political and social structure with the method of discourse analysis in the context of authoritarian media theory.

Key Words: *Öncü Newspaper, Authority and Power, Authoritarian Media, The Coup 27 May*

İÇİNDEKİLER

Özet	IV
Amaç	V
Önem.....	V
Yöntem.....	V
Kavramlar ve Tanımlar	VI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: OTORİTE VE İKTİDAR.....	7
1. Otorite: Kavram ve Kuram.....	7
1.1. Otoritenin Toplumsal Görünümü	13
1.2. Siyasal Otorite ve Meşruluk Kaynakları	17
1.3. İktidar ve Biçimleri: Totaliter ve Demokratik Yönetimler	19
1.4. Otorite Yokluğu: Anarşizm.....	22
2. Otoriter Medya Kuramı.....	24
İKİNCİ BÖLÜM: DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ; ORDU, SİYASET, MEDYA VE DARBE	29
1. Siyasi Tarihimizde Demokrat Parti	30
2. Demokrat Parti Dönemi Gelişmeleri.....	33
2.1. Ordu	40
2.2. Siyaset	44
2.3. Medya.....	46
3. 27 Mayıs Darbesi	50
4. Medyada 27 Mayıs Darbesi	53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ÖNCÜ GAZETESİ VE SÖYLEM ANALİZİ	57
1. Öncü Gazetesi	60
1.1. Öncü'nün Kuruluş Süreci.....	61
- Yolumuz.....	64
- Yol Kavşağında Bir Öncü	64

- Öcünün Kuruluşu Hakkında.....	66
2. Öcünde 27 Mayıs ve Demokrat Parti	68
3. Öcü’de Milli Birlik Komitesi ve Türk Silahlı Kuvvetleri	71
4. Öcü’nün 27 Mayıs İsimlendirmeleri	73
5. Öcü’de Toplum Tasavvuru	74
6. 27 Mayıs’ın Yıl Dönümünde Öcü.....	77
SONUÇ	79
KAYNAKÇA.....	85

27 MAYIS OTORİTESİNİN MEDYA TEMSİLİNDE ÖNCÜ GAZETESİ

Özet

Otoriter medya kuramı, otoriter yapıların hüküm sürdüğü siyasal sistemlerde, medyanın otorite buyruğu altında faaliyet yürütmesini açıklar. Bu kurama göre medyanın, yukarıdan aşağıya ve tek yönlü olarak hareket eden bir rolü vardır ve siyasi iradenin amaçlarına hizmet eder. Medyanın otorite ile kurduğu ilişki, otoritenin medyaya açtığı alanla açıklanabilir. Medya otoritenin kendine bağımsızlık verdiği alanlarda faaliyet göstermektedir.

Türkiye’de medyanın, otorite algısı ve değerlendirmeleri dönemsel olarak değişiklik göstermektedir. Bu yargı, 1960’dan günümüze değin özellikle darbe süreçlerine yoğunlaşan okumalarda ortaya çıkmaktadır. Medyanın otoriteye ilişkin algı ve değerlendirmelerinin bu bağlamda konjonktürel olduğu da ifade edilebilir.

27 Mayıs darbe süreci sonrasında ülke genelinde medya kuruluşu olarak birçok gazete yayımlanmaktadır. *Öncü* gazetesinin bu çalışmada merkeze alınması ve inceleme konusu yapılması, gazetenin fikir gazetesi olması, askerî yönetime yakın duruşu ve kendisine biçtiği toplumsal rolden dolayıdır.

Bu çalışma, *27 Mayıs Otoritesinin Medya Temsilinde Öncü Gazetesi*, otoriter medya kuramı bağlamında ve söylem analizi metodu ile *27 Mayıs* darbesi sonrasında *Öncü* gazetesinin, darbe sonrası siyasal ve toplumsal yapıya yaklaşımını açıklamaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Öncü Gazetesi, Otorite ve İktidar, Otoriter Medya, 27 Mayıs Darbesi*

Amaç

Bu çalışma, medya ve siyaset ilişkisi içerisinde bir iletişim çalışması olarak otoriter medya ve otoriter siyaset bağlamında Öncü gazetesini incelemeyi amaç edinmektedir. Bu doğrultuda, güvenilir sonuçlar elde edebilmek adına, olabildiğince kapsamlı ve derinlemesine bir incelemeyle, dönemin medya ve siyaset analizini yapmak da bu tezin ikincil amacı oldu. Çalışmamız 27 Mayıs darbesi sonrasında, darbe sonrası askerî yönetim ile bağlantısı bulunan Öncü gazetesinin, Demokrat Parti'ye, darbeye, siyasete ve dolayısıyla topluma bakış açısını çözümlmeyi amaç edinmektedir.

Önem

Türk siyasal hayatında darbeler konusu medya da dahil olmak üzere birçok yönden incelenmiş ve incelenmeye de devam edilmektedir. Bu incelemelerde sıklıkla, küçük ama önemli bazı ayrıntılar göz ardı edilmektedir. 27 Mayıs sonrasında askerî yönetimin bir medya çalışması olan Öncü gazetesi, literatürde incelenmemiş bir konudur. Öncü, 27 Mayıs Otoritesi'nin kamuoyu ve halk nezdinde meşruiyet sağlamak ve meşruiyetini kuvvetlendirmek için dolaylı olarak ilişki içerisinde olduğu bir gazetedir. Bu yönden bakıldığında Öncü gazetesi incelemesi, hem 27 Mayıs'a hem de dönemin medya ve siyaset ilişkisine farklı bakış açıları sağlayabilecektir.

Yöntem

Bu tezde, nitel araştırma ve söylem analizi yöntemleri kullanıldı. Çalışmada genel geçer sonuçlara ulaşmanın mümkün olmaması nedeniyle nicel ve ampirik yöntemler kullanılmadı. Tezin ilk ve ikinci bölümü, kaynak taraması yapılarak teze kaynak teşkil eden kitap, makale ve benzeri eserlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda oluşturuldu.

Tez için, Öncü'nün kuruluşundan kapanışına değin çıkarmış olduğu toplam 814 sayıdan oluşan tüm nüshalarının 764 sayısı tarandı. Kalan 50 sayılık küçük bir kısma ise erişim sağlanamadı. Bu tarama sonucunda da, gazetenin araştırmamıza nesne olacak söylemlerin belli tarihlerde yoğunlaştığı müşahade edildi. Bu münasebetle çalışmada, bir tez çalışmasında sınırlamalar yapma gerekliliğinden dolayı, yalnızca belirli tarihlerdeki/sayılardaki söylemler ele alındı. Bu tarih ve sayılar da rastgele değil, söylemlerin yoğunlaştığı tarih ve sayılar olmasından kaynaklandı.

Söylemlerin yoğunlaştığı bu tarihler, gazetenin kuruluşunun ardından Eylül-Ekim ve Kasım aylarını kapsayan iki aylık süre ile Zafer Bayramı, 27 Mayıs darbesinin yıl dönümü ve Adnan Menderes ve arkadaşlarının idam edildiği tarihler olmasından dolayı çalışmada bu tarihlerdeki söylemlere yoğunlaşıldı. Bununla beraber gazetenin bu tarihler dışında da önemli görülen söylemleri de incelendi.

Tezin üçüncü bölümünde, Öncü gazetesi söylem analizine tabi tutuldu. Söylem analizi konuşma veya metinlerden oluşan anlam ürünlerini inceleyen ve yorumlayan, bu sayede metin veya konuşmadaki anlamları değerlendiren bir araştırma yöntemi olarak iletişim çalışmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Bu bölüme kaynak oluşturan veriler ise, belirli tarihler içerisinde gazetede ki manşetler, haber ve köşe yazılarından oluşmaktadır. Çalışmamız, söylem analizinden hareketle otoritenin medya üzerindeki yansımalarının ortaya konulduğu metinlerin yorumuna odaklanacaktır. Metinlerin aynı zamanda birbirleriyle bağlantılı olarak incelenmesi ve yorumlanması, söylem analizinin bir gereği olarak çalışmada uygulanacaktır.

Kavramlar ve Tanımlar

Otorite

Otorite, sözcük olarak TDK Güncel Türkçe Sözlük'te, "1. Yaptırma, yasak etme, emretme, itaat ettirme hakkı veya gücü, yetke, sulta, velayet; 2. Siyasi veya idari güç; 3. Çalışmalarıyla kendini kabul ettirmiş, başarılı kimse" anlamlarıyla tanımlanmaktadır. Sözcüğün gündelik dilde yaygın olarak sözlük tanımlarına uygun kullanımı dikkat çekse de Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kavramsal olarak daha çok 'vesayet ve itaat ettirme hakkı veya gücü' tanımlamasıyla karşılık bulmaktadır. Bu çalışmada otorite iki açıdan anahtar kelime olmakta, 27 Mayıs döneminde askeri yönetim/iktidar biçimini ve medyanın otoriter yapısını/özelliğini ifade etmektedir. Çalışmamızda otorite, 27 Mayıs darbesini gerçekleştiren Milli Birlik Komitesi'ne işaret etmektedir.

Otoriter Medya

Otoriter medya kuramı, otoriter yapıların hüküm sürdüğü rejimlerde, medyanın otorite buyruğu altında faaliyet yürütmesini açıklar. Bu kurama göre medyanın, yukarıdan aşağıya ve tek yönlü olarak hareket eden bir rolü vardır ve siyasi iradenin amaçlarına hizmet eder.¹ Bu tezde incelenen Öncü gazetesinin yayın politikası, tezde ayrıntıları ile irdeleneceği üzere otoriter medya kuramı ile örtüşmektedir.

27 Mayıs Darbesi

27 Mayıs Darbesi bu çalışmada, 27 Mayıs 1960 yılında Milli Birlik Komitesi tarafından iktidara el koymak suretiyle Demokrat Parti'ye yapılan darbeye işaret etmektedir. Darbe, araştırmanın nesnesi olan Öncü'de her ne kadar, ihtilal, devrim ve inkılap gibi diğer isimlerle isimlendirilse de biz, 27 Mayıs isimlendirmesinde tartışma konusu olmaması yönü ile darbe isimlendirmesini kullandık.

Öncü Gazetesi

Çalışmada incelenen Öncü gazetesi, 26 Ağustos 1960'da günlük süreli olarak yayın hayatına başlamış ve 2 yılı aşkın bir süre yayın hayatına devam etmiş olan basın kuruluşudur. Öncü bu çalışmada 27 Mayıs darbesi ve darbecileri ile ilişkileri açısından inceleme konusu yapılmaktadır.

¹ Necla Mora, **Medya, Toplum ve Haber Kaynağı Olarak Sembolik Seçkinler**, Cilt 5, Sayı 1, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Erzurum, 2008, s.8.

GİRİŞ

Askeri darbeler, toplumsal etkilerini orta ve uzun vadelerde göstermekte ve tarih disiplini yasalarına göre üzerinden belli bir süre geçtiğinde etkileri anlaşılabilir. Türkiye’de toplum ve siyaset merkezli çalışmaların ilgi alanlarından bir tanesi de darbe ve kriz dönemleridir. Türkiye’de toplum ve siyaset kendi içerisinde dönemseller olarak ele alınıp incelendiğinde bu dönemleri anlamlı kılan topluma ve siyasete yönelik birçok benzerlikler taşınmasıdır. Erken dönem cumhuriyet tarihi, Türkiye siyasetinin kısmi çabalarına rağmen merkezden çevreye doğru yayılan tek yönlü bir siyaset olduğunu ortaya koyarken, bu tek yönlü ve otoriter siyasetin kırılma noktası olarak Demokrat Parti dönemi, Türkiye’de toplumsal ve siyasi hayatın ilk ve en önemli dönüm noktasını oluşturmuştur.

Türkiye’de toplumun, ilk defa Demokrat Parti dönemi ile eş zamanlı olarak siyasete dahil olduğu söylenebilir. İlginçtir ki toplum, kendi iradesi ile ne Demokrat Parti öncesinde ne de Demokrat Parti sonrasında, kurucu irade olan Cumhuriyet Halk Fırkası/Partisi’ni tek başına hükümete taşımamıştır. Bunun en önemli gerekçelerinden biri de, adı geçen parti ve yöneticilerinin, *Şapka Kanunu* ve benzeri kanun ve uygulamalarla, toplumun karakteri ile çatışan uygulamalarıdır. Bu yönüyle Demokrat Parti öncesi dönem, birçok yönü ile hem ülkemizde hem de yurtdışında birçok makale, kitap ve araştırmanın konusu olmuştur.² Buna örnek olarak Nereid’in Şapka Kanunu hakkındaki çalışması, bu dönemin halen daha araştırma nesnesi olarak gündemde olduğunu ve dolayısıyla önemini göstermektedir.

Demokrat Parti dönemi, gerek akademi çevrelerinde gerekse akademi dışında başta 27 Mayıs askeri darbesi olmak üzere birçok yönü ile incelenmiş ve halen incelenmeye devam edilen bir dönemdir. Dönemi incelenmek üzere ilgi odağı haline dönüştüren başat özelliği ise *değişim*’dir. İktisadi alanda gerçekleşen yeni açılımlar ve değişimler; dönemin, iktisatçılar tarafından incelenmesine zemin hazırlarken, sosyal ve siyasal yaşamda gerçekleşen değişimler ve yeni durumlar ise sosyoloji ve siyasal bilimler alanındaki araştırmacılar tarafından dikkatle ele alınmakta ve bilimsel

² Camilla T. Nereid, **Kemalizm On The Catwalk; The Turkish Hat Law of 1925**, Journal of Social History, 2011.

araştırmalara konu olmaktadır. İletişim çalışmaları açısında bakıldığında ise bu dönem daha çok, Demokrat Parti'nin medyaya yönelik politikaları, dönemin gazetelerinin karşılıklı olarak incelenmesi, basın ve iktidar ilişkileri ile medyada 27 Mayıs darbesi konuları açısından incelenme konusu olmaktadır.

Bu çalışmada ise, 27 Mayıs darbesi, sosyal ve siyasi açıdan incelenmekle birlikte, darbecilerin medyayı kullanmaları, otorite ve otoriter siyaset uygulaması açısından darbeci askeri kadro ve medyanın otoriter dili odaklı konular, *ncü*³Gazetesi üzerinden okunacaktır.

Medyanın, otorite algısı ve değerlendirmeleri dönemsel olarak değişiklik göstermektedir. Bu yargı, 1960'dan günümüze değin özellikle darbe süreçlerine yoğunlaşan okumalarda ortaya çıkmaktadır. Medyanın otoriteye ilişkin algı ve değerlendirmelerinin bu bağlamda konjonktürel olduğu da ifade edilebilir.

Bu çalışmada otorite ile işaret edilen asıl nokta, devlet yönetimini elinde bulunduran ve iktidar/hükümet görevini ifa eden sivil veya askeri zümre/kurum/sistemdir. Çalışmada *ncü* gazetesi rneği ile açıklanmaya çalışılan asıl problematik *27 Mayıs Otoritesi* ve Medya olsa da, Medya ve Otorite ilişkilerini açıklama çabası ve medyanın otoriteye yönelik genel geçer karakteristik özelliklerinin ortaya çıkarılması da çalışmanın amaçlarındandır.

Bu günün daha çok “darbe” olarak isimlendirilen 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ve ordunun yönetime el koyması, darbenin gerçekleştirildiği günden sonra medyada uzun yıllar ihtilal olarak isimlendirilmiştir. İhtilal, kelime anlamı ile TDK Güncel Türkçe Sözlük'te “Bir ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik yapısını veya yönetim düzenini değiştirmek amacıyla kanunlara uymaksızın cebir ve kuvvet kullanarak yapılan geniş **halk hareketi, devrim**”^{*} dönemin medyasının bu müdahaleyi **ihtilal** olarak tanımlaması dikkat çekicidir. Dönemin medyasında yer verilen manşet ve haberlerde toplumun tüm kesimlerinin “ihtilali” sevinç ve heyecanla karşladığına ilişkin haberler yer almaktadır.

³ *ncü* Gazetesi tez boyunca buradan itibaren *ncü* olarak yer alacaktır.

* Sözcükler zerindeki vurgu bize aittir.

Bu çalışmada, medya ve otoriteyi bağlam olarak ele aldık. Öncü ile ilişkisi, bir basın kuruluşu olması nedeniyle medya ve bu medyanın kullandığı üslubun otoriter olmasıdır. Medya'nın, 27 Mayıs darbesini memnuniyetle karşıladığı, dönemin gazete manşetlerinde belirgin olarak görülmektedir. Medyanın, askeri cuntaya ve darbeye ilişkin bu tutumunda, DP döneminde medyaya yönelik baskı ve tahkikatların rolü de yadsınamaz. Fakat burada inceleme yapılması gereken konular arasında şu iddia da çok önemlidir: Nazlı Ilıcak⁴, dönem aydınının askeri tahrik ettiğini ve darbeye zemin hazırladığını ifade etmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada açıklanmaya çalışılacak önemli bir husus da darbe öncesi ve sonrasında *aydın* kişilerin tavrı ve duruşudur. 27 Mayıs döneminde Necip Fazıl Kısakürek, Peyami Safa ve Kemal Tahir gibi birçok aydın da gazetelerde köşe yazarlığı yürütmektedirler.

Otoriteye ilişkin kuramsal çalışmalar Hegel ile başlamaktadır. Hegel öncesinde, siyaset üzerine düşüncelerini ortaya koyan Müslüman düşünürler ile Yunan filozoflarının otoriteye temas ettikleri çalışmalar olmakla birlikte bu çalışmalar otoriteye ilişkin güncel olanı açıklamak için yeterli olmamaktadır. Modern dönemde ise otorite ilk defa Hegel'in *Efendi ve Köle Diyalektiği*'nde ele alınmaktadır.

Otorite kavramsal olarak, herhangi bir konuda yeterliliğine herkesi inandırarak bir kişinin veya kurumun kendine sağladığı itaat ve güven; hâkimiyet ve emretme kudreti; yaptırım koyma ve kullanma gücü olarak karşımıza çıkar. Max Weber'in otorite tiplemesinde üçe ayırdığı (geleneksel, karizmatik ve demokratik) otorite, meşruiyet kaynağını ve şeklini sivil veya askeri, kişi veya kurum gibi farklı şekillerde gösterebilir. Max Weber'de otorite, daha çok bürokratik ve siyasal alanlardaki yapısı itibarıyla değerlendirilirken, Richard Sennet ve Gerard Mendel gibi diğer düşünürlerce otorite daha çok toplumsal ve psikolojik boyutları itibarıyla ele alınmaktadır. Otoriter siyasal yönetimleri, sivil veya askeri yönetimlerde görebileceğimiz gibi geleneksel ve demokratik yönetim yapılanmalarında da görebilmekteyiz.

Medyanın otorite ile kurduğu ilişki, otoritenin medyaya açtığı alanla açıklanabilir. Medya otoritenin kendine bağımsızlık verdiği alanlarda faaliyet göstermektedir. Otoriter medya kuramı, otoriter yapıların hüküm sürdüğü rejimlerde,

⁴ 27 Mayıs 1960 Darbesi Belgelesi, belgeseltv.net, erişim tarihi 08.10.2013

medyanın otorite buyruğu altında faaliyet yürütmesini açıklar. Bu kurama göre medyanın, yukarıdan aşağıya ve tek yönlü olarak hareket eden bir rolü vardır ve siyasi iradenin amaçlarına hizmet eder. En belirgin örneğini Nazi Almanya'sı ve SSCB Rusya'sı dönemlerinde görebileceğimiz otoriter medya kuramında daha çok propaganda ve benzeri yöntemler kullanılır.

Batıda, Rönesans ile başlayan modern devletleşme süreci bir olguyu ortaya çıkarmıştı. Geleneksel devletten farklı olarak modern devlet, toplumsal hayatın tüm alanlarını kendi iktidarı altına almaya çabalıyordu. Fransız devrimi ile özgürlüğün tadına varan ezilen sınıflar ise egemenin değişmesine rağmen egemenliğin değişmediğini anladıklarında, ezilenler için devlet denen canavardan da sermaye denen tahakküm aygıtından da kurtulmak gerektiğini düşünmeye başladılar.⁵ Modern devletin insana ve topluma biçtiği yeni roller batıda, insanın, zaten hiç sahip olmadığı özgürlüğünü biraz daha kısıtlıyordu. Sanayi devrimi ile yeni üretim tarzları, yeni eğitim sistemleri, hapishaneler ve devletin ideolojik aygıtları insanı çepeçevre kuşatan ve sınırlayan yapılar olmaya başladı. İşte bu süreç beraberinde, devletin ve otoritenin, dolayısıyla baskı ve tahakkümün bulunmadığı bir ütopya olarak anarşizm ideolojisinin sistematik olarak dile getirilmeye başlamasını sağladı.

Pek çok anarşist tarihçi, anarşizmi modern sosyalist gelenekte arasa da, gerçekte anarşizmi doğuran verimli toprak, tam da ifade ettiğimiz sosyal koşullara (*modern devletin oluşum süreci*) dayanır.⁶ Otorite ve otoritenin unsurlarını hiçbir şekilde kabul etmeyen bir ideoloji olarak anarşizm bireyin hiçbir otoriteye bağlı olmadığı ve nihayetinde devletsiz bir yapı olan bir düzen talep eder. Bu çalışma, otoriter siyaset düşüncesinin antitezi olan anarşizme değinmekle birlikte konumuzun bileşenleri arasında yer almadığı için detaylandırılmayacaktır.

Siyasal otorite, antitezi olarak ifade edebileceğimiz anarşi ve kaosun bulunmadığı bütün siyasal sistemlerde var olmaktadır. Siyasal otorite, siyasal gücü temsil eden hükümetin; yasama faaliyetleri ile oluşturduğu ve yargı ve yürütme

⁵Dilaver Demirağ, **Anarşizm, Unutulmuş Olanı Hatırlamak**, Okur Kitaplığı, İstanbul 2012, s.22.

⁶Demirağ, **a.g.e.**, s.24.

faaliyetlerine yasama kurumuna göre uyguladığı iktidarı ile gerçekleşir. Siyasal sistemlerin bütünü, profesyonel anlamda oluşturulmuş bir anayasa ile yürütülmesine bile, her siyasal sistemin bilinç düzeyinde bir teorik altyapısı bulunmaktadır. Bu altyapılar, siyasal sistemde yer alan unsurlar arasındaki hak ve ilişkileri belirler.

Bu çalışmada, kendisini Milli Birlik Komitesi olarak isimlendiren, 27 Mayıs darbesini gerçekleştiren askeri kadro, otoriter siyaset düşüncesi perspektifinden ele alınmaya çalışılacaktır. Bunun sebebi, bir devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin ve kurumlarının kendisini -tarihi arka planı düşünüldüğünde-, modern batı düşüncesi ve ideolojilerini örneklik kabul etmesidir. Zira otoriter siyaset düşüncesi de hem teorik hem de pratik olarak modern batı düşüncesi içerisinde kendisini gerçekleştirmiştir. Darbe öncesinde asker olarak ordunun farklı kademelerinde görev alan darbeciler, darbe öncesinde siyasi nüfuz sahibi bir otorite iken, darbe sonrasında siyasi otoriteye dönüşmüşlerdir. Türkiye ölçeğinde düşünüldüğünde askeri yapıların hata kabul etmeyen otoriter tutumunun, darbeci kesimin siyaset biçimlerini de etkileyeceği malumdur.

Demokrat Parti dönemine ilişkin yapılan incelemelerde medyaya yönelik ciddi baskı ve sansürlerin yaşandığı ve darbeye zemin hazırlayan kuvvetli nedenlerden birinin de bu olduğu ifade edilmektedir. Nitekim dönem medyasına yönelik baskı ve sansürün tek parti iktidarı döneminde de yaşandığı açık bir şekilde görülebilmekte ve sansürün yalnızca DP dönemine has olmadığı çıkarımı yapılabilmektedir. Buradan hareketle, darbe sonrasında medyanın, darbe sonrası askeri yönetimle kurduğu ilişki ve darbe öncesi sivil hükümete yönelik tutumları otoriter medya kuramı ile değerlendirilmeye çalışılacaktır.

27 Mayıs darbe süreci sonrasında ülke genelinde birçok gazete yayımlanmaktadır. Dönemin medyasını incelemek adına döneme ilişkin birçok gazete incelenmesine rağmen *Öncü*'nün, bu incelemelerde teğet geçildiği görülmektedir. *Öncü* gazetesinin bu çalışmada merkeze alınma ve inceleme konusu yapılma nedeni, gazetenin fikir gazetesi olarak kurulması, askeri yönetime yakın duruşu ve kendisine biçtiği toplumsal rollerdir. Türkiye siyasetinde, önemli mevkilerde görev almış ve halen hayatta olan isimlerin de *Öncü*'de yazıyor olmaları çalışmayı anlamlı kılan bir öğedir.

İlgili literatür değerlendirildiğinde çalışmayı kolaylaştıracak ve derinleştirecek üretimlerin akademimizde kısmi olarak yer aldığı görülecektir. Demokrat Parti dönemini, darbe sürecini ve bu dönemlere ilişkin medyayı inceleyen çalışmalar olmakla birlikte, ne yazık ki otoriter medyayı inceleyen yeterli çalışmalar ülkemizde yapılmamıştır. Diğer yandan başlı başına otoriteyi kuramsal olarak ele alan çalışmalar olmadığı için açıkçası bu konuda da biraz zorlandık. Çünkü otorite kavramını otoriter medya bağlamında ele alacağımızda da yeterli çalışmaların yapılmadığını gördük. Bu bağlamda otoritenin kuramsal olarak incelendiği ilk bölümde otorite tüm yönleri ve bağlamları ile açıklanmaya çalışıldı. Otoriter medya incelemesinde ise, otoriter medyaya yakın duran bir alan olarak propaganda bu konuda bazı açılımlar sağladı.

İkinci bölüm ise 1950-1960 yıllarının siyasi konjonktürünü ve burada özellikle ordunun, dönemin son yıllara doğru artan tepkisinin nedenleri sorgulanmaya çalışıldı. Çünkü bu tepki, sonucu darbeye ulaşan çok ciddi bir etki doğuracaktı.

Üçüncü bölüm ise içerik analizi bağlamında *Öncü*'nün incelenmesinden oluşmaktadır. İçerik analizinin bağlamı ise kullanılan dildeki üslup ve bu üslup içerisinde ifadesini bulan metindir. İçerik analizi ile hipotezimiz olan, *Öncü*'de yer alan **otoriter dili** ortaya koymaya çalışacağız. Aynı şekilde otoriter dilin gazeteye yansıma biçiminin askeri yönetimin gazete üzerindeki etkisinin hangi düzeyde ve nasıl oluştuğunu göstermek de çalışmanın amaçları arasında yer alacaktır.

Bu çalışma, medyaya yönelik olarak, askeri yönetimin medyada hem teorik hem de pratik olarak oluşturduğu etkileri incelemeyi amaçlamıştır. Konu olarak ise kendisine 27 Mayıs dönemini seçmiştir. Türkiye'nin darbeler tarihini ve bu darbelerin toplumsal ve siyasal etkilerini düşündüğümüzde, 12 Eylül darbesi ile 'post modern' olarak adlandırılan 28 Şubat darbesi de incelenmesi gereken bir diğer dönemlerdir. Bu çalışmanın bu bağlamda darbe dönemlerinde medyanın etkisini inceleyen çalışmalara katkı sunması da amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: OTORİTE VE İKTİDAR

1. Otorite: Kavram ve Kuram

Otoritenin başlıca araştırma konusu olduğu disiplinler, sosyoloji ve siyaset disiplinleridir. Otoritenin toplumsal bir bağ olması ve toplumsal ilişkileri düzenleyici bir boyutu olması yönüyle toplumu, toplumsal yapıları, aralarındaki ilişkileri de gözeterek inceleyen bir disiplin olarak sosyoloji, otorite konusu ile ilgilenmektedir. Siyasetin otorite ile ilgilenmesinin temel gerekçesi ise, otoritenin bir iktidar düzeyi ve biçimi olmasından ileri gelmektedir. Bu çalışmada da, çalışmanın hem toplumsal hem de siyasi yönlerinin olması sebebiyle, otoriteye yönelik kuramsal incelemelerimiz hem sosyoloji hem de siyaset bilimleri çerçevesinde ele alınacaktır.

Otorite gündelik dilde yaygın olarak; tahakküm, idari ve siyasi hakimiyet, yetki, kanuni güç anlamlarını taşımaktadır. Otorite sözcüğünün, Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Yaptırma, yasak etme, emretme, itaat ettirme hakkı veya gücü, yetke, sulta, velayet” olarak ifade edildiğini yukarıda belirtmiştik. Kelimenin yabancı dildeki sözlüklerdeki karşılığı da benzerlik göstermektedir. Bu açıdan otoritenin İngilizcedeki karşılığı olan authority de aynı anlamları ifade etmektedir. Otoritenin, W. F. Hegel, Max Weber gibi klasik ve Richard Sennett ve Gerard Mendel gibi çağdaş kaynaklardaki karşılığı ile Türkçe kaynaklardaki karşılığı ile aynı anlamlara tekabül ettiği görülmüştür ve çalışmada bu kişilerin kuramlarından da istifade edilmiştir.

Otoriter; otoritesi olan, otoriteli ve yetkeli anlamlarını taşımaktadır. Bu, siyasete içkin olduğunda, siyasal rejimin niteliğini ifade etmektedir. Otoriter siyaset tanımlaması, siyasetin otoriter yapı ve niteliğe sahip olduğunu göstermektedir.⁷ Diğer yandan “türk sanatlarında otoriter kişi” nitelemesi o kişinin türk sanatlarında ne denli belirleyici olduğunu gösterirken örneğin “otoriter baba” ise babanın evlatları üzerinde kurduğu otoriteyi betimlemektedir.

Kendisini, toplumsal alanların hemen hemen tümünde gösteren otoritenin en belirgin görüldüğü ilişki siyasetle olan ilişkisidir. Kelimenin açıklanmasında kullanılan

⁷ Juan J. Linz, **Totaliter ve Otoriter Rejimler**, Çev. Ergun Özbudun, Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları, s.113.

anahtar sözcükleri arasında yer alan *güç* olgusu, merkez ile çevre arasındaki ilişkiyi oluşturan unsurlardan bir tanesidir. Fakat, yaygın olarak değerlendirildiğinin aksine otorite, salt olarak siyasal bir olgu da değildir. Siyaset düşüncesi yönü ile baktığımızda güç, iktidar ve daha çok itaat anlamlarını taşıyan otorite, diğer tüm alanlarda da benzeri anlamları çağrıştırmaktadır. Toplumsal bağlar ve aile bağları içerisinde de otoritenin birincil anlamı olarak ifade edebileceğimiz itaat olgusu, otoritenin taşıyıcı unsurunu oluşturmaktadır.

Otorite, siyaset bilimi çalışmaları dışında sosyoloji ve psikolojide de ağırlıklı olarak çalışılan bir konudur. Sosyoloji'nin otorite yaklaşımı, Max Weber'in otorite tipolojisine dayanmakta ve sosyoloji otoriteye ilişkin konularda bu tipolojiye sıklıkla başvurmaktadır. Max Weber⁸ sosyolojisinde otorite, karizmatik, yasal ve geleneksel olmak üzere üç farklı şekilde incelenir. Otorite tipolojisi, toplumda yerleşik siyasal yönetim kodlarıdır. Devlet ve toplum, yönetilerini belirlerken karizmatik, yasal veya geleneksel yapıya uygunluğuna göre tercihte bulunmaktadır.

Otorite kuramları nadir olsa da, hiç yok değildir. Eğer çeşitlemeler bir yana bırakılırsa, tarih boyunca (asli olarak farklı ve indirgenemez) *dört ayrı kuramın* öne sürülmüş olduğu söylenebilir.⁹

- *Tanrıbilimsel (Teolojik) ya da Dinerkil (Teokratik;) kuram*: İlk ve mutlak otorite Tanrı'ya aittir, tüm diğer (bağıntılı) otoriteler bunun türevleridir. (Bu kuram özellikle skolastikler tarafından geliştirilmiştir, ama “meşru”, hatta kalıt yoluyla geçen tekerkçilik (monarşizm) taraftarları da bu kuramda hak talep ederler.)

- *Platon'un kuramı*: “Haklı” ya da “meşru” otorite “adalet” ya da “hakkaniyet”e dayanır ve bu ilkelerden doğar. Başka bir niteliğe sahip her “otorite” ancak yalancı-otorite olup, aslında az ya da çok “kaba” *güçten* başka bir şey değildir.

- Otoriteyi, şimdinin dolaysızlığını aşmakta *öngörü* olanağı veren bilgelikle, bilgiyle aklayan Aristoteles'in kuramı.

⁸ Max Weber, **Bürokrasi ve Otorite**, H. Bahadır Akın (Çev.)Adres Yayınları, Ankara 2012, s.49.

⁹Alexandre Kojeve, **Otorite Kavramı**, Murat Erşen (Çev.)Bağlam Yayınları, İstanbul 2007, s.7.

- Otorite ilişkisini, ilki “tanıma” uğruna yaşamını tehlikeye atmaya hazır olan, ikincisi boyun eğmeyi ölüme tercih eden olmak üzere, Efendi ve Köle;(Galip ve Mağlup ilişkisine) indirgeyen Hegel’in kuramı.¹⁰

Otoriteye ilişkin ilk düşünsel ve tanımlayıcı tartışmalardan birisi de Hegel’de gerçekleşmektedir. Hegel, otoriteye ilişkin düşüncelerini *özgürlük* ile birlikte ele aldığı ve köle ile efendi ironisini de yardımcı kılarak açıkladığı *Tinin Görüngübilimi* eserinde tartışmaktadır.

Hegel iki karşıt bilinçten bahsetmektedir.¹¹ Biri, özü kendi-için-olmak olan bağımsız bilinç; öteki ise özü bir başkası için yaşamak olan bağımlı bilinçtir. Birincisi Efendi, ikincisi *Köledir*. Efendi *kendi için* var olan bilinçtir, ama artık bu bilincin yalnızca kavramı değildir. Daha doğrusu kendi için var olan bilinçtir ki bir *başka* bilinç yoluyla, e.d. özü bağımsız *varlık* ile ya da genelde şeylik ile birleştirilmiş olmayı imleyen bilinç yoluyla kendisi ile dolaylıdır.¹²

Köle ile Efendi diyalektiğinde Hegel, köle ve efendi kavramsallaştırması ile iki şey arasındaki bağımlılığı ifade eder. Bu bağımlılık, efendinin, savaş öncesi dönemde araçsal yönü ile saygınlık için köleye bağımlı olması iken, savaş sonrası dönemde kölenin bilinç düzeyinde efendiye bağımlı olmasıdır. Efendinin bu yönü ile köle üzerinde kurduğu otorite yalnız emek düzeyinde değil bilinç düzeyine kadar varmakta ve köle üzerinde otoriter kimlik oluşmaktadır. Bu süreden sonra efendinin köleye olan ihtiyacı, kölenin efendiye olan bağımlılığına dönüşmektedir.

Efendi, zevkinin üretilmesinde köleye bağımlıdır. Kuşkusuz, vasağını açlığa mahkum edebilir, dövebilir, istismar edebilir; ancak sırf bu tür bir egemenlik ona yalnızca sadistçe bir zevk sağlayabilir. Bunun yerine, bu cezaları birer tehdit olarak kullanmakla, efendi kölesinin hem psikolojik hem maddi açıdan kendisine daha fazla

¹⁰Kojeve, **a.g.e.**, s.8.

¹¹W. F. Hegel, **Tinin Görüngübilimi**, Aziz Yardımlı (Çev.)İdea Yayınları, İstanbul, 2011, s.124

¹²Hegel,**a.g.e.**, s.129.

şey vermesini sağlamayı umar; ancak kölenin yaptığı, kendisi ve efendisi arasındaki ilişkinin dışında bir şeydir.¹³

Öyleyse ironi, efendinin zevk almak ve kendini kanıtlamak için bir köleye gereksinim duymasıyla başlar: “Dolayısıyla, bağımsız bilincin hakikati kölenin sefil bilincidir.” İroni, kölenin efendisi için yaptığı işin, sonunda onu salt baskı ve itaat koşullarının dışına çıkarmasıyla zirveye ulaşır. Hegel’e göre “çalışma aracılığıyla, köle kendi gerçekliğinin bilincine varır.” Köleliğin dışına atılan ilk adım, bağımlı kişinin, yaptığı işi kendisiyle ilişkilendirerek, “kendisine ait bir zihni olduğunu” keşfetmesidir. Bu keşfi yaptığı anda özgürleşmeye başlamış demektir.¹⁴

Genç Hegel’e göre toplumda özgürlük koşullarını oluşturma sorumluluğu ezilenlere aittir; hiçbir Platonik, iyiliksever muhafız, hiçbir melek onları kurtarmaya gelmeyecektir. *Tinin Görüngübilimi*’nde Hegel bu görüşü açıklığa kavuşturmuştur. Hegel bunu –kölenin kendi çalışmasının bilincine varışıyla- özgürlüğün doğuşunu tanımlayarak yapar. Ardından kölenin geçtiği özgürlük aşamalarını anlatır. Bu aşamalar dört aşamadan oluşur; (Stoacılık, şüphecilik, mutsuz bilinç ve rasyonel bilinç) her bir aşamadan diğerine geçişin gerçekleşmesi, ezilen kişinin daha önce inandığı şeyi yadsımasına bağlıdır.¹⁵

Gerçekten de, devlet genel anlamıyla, Weber’in belirttiği gibi, belirli toprak sınırları içerisinde, yani ülkesinde yaşayan bireyler ile mevcut olan eşyalar üzerinde egemen bir otoriteye sahip olan kurum ya da bir aygıt. Otoritenin devletin özünde var olanı devlete içkin bir olgu olduğunu sezgisel olarak biliyoruz. Ama otoriteyi sadece devlete ve devleti temsil eden kamu görevlilerine, kamu gücüne mi atfediyoruz?¹⁶ İşte bu noktada, gündelik dilde kullandığımız, ‘Anayasa hukukunda otorite olmak’, ‘otoriter bir baba’ gibi ifadeler gösteriyor ki, otorite tüm yaşam evreninde yer almaktadır.

Weber Ekonomi ve Toplum’da, *Bürokrasi* ve Otoriteyi birbiriyle ilişkili olarak ele almaktadır. Otoriteyi özel olarak bürokratik kurumlardaki yansımaları açısından

¹³ Richard Sennet, **Otorite**, Kamil Durand (Çev.)Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011, s.132.

¹⁴Sennett, a.g.e.,s. 132.

¹⁵Sennett, a.,g.e., s.132.

¹⁶ Nur Vergin, **Siyasetin Sosyolojisi, Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar**,Doğan Kitap, İstanbul 2009,s.44.

işlemiş olan Weber, otoriteyi ağırlıklı olarak egemenlik kavramı ile anlamlandırmaktadır.

“Egemenlik” kavramı, belli bir kaynaktan çıkan belli özel (ya da bütün) emirlere, belli bir grup bireyin uyma ihtimali olarak tanımlanmıştır. Bu anlamda otorite, duygusuz bir alışkanlıktan amaç açısından rasyonel olmakla farklılaşan –en saf değerlendirmelere kadar, bir emre çok değişik güdülerle uyulması üzerinde kurulmuş olabilir. Yine de, her gerçek egemenlik ilişkisinin ayırt edici kriteri, en düşük düzeyde bile olsa, belli bir ölçüde gönüllü kabuldür: Yani itaatte (ister gizli müşevviklere, ister hakikî kabule dayansın) bir çıkarın bulunmasıdır.¹⁷

Güç ile olan ilişkisi, kuramsal açıklamalarında otoritenin en karakteristik özelliği olarak ifade edilmektedir. Güç, onun meşruiyetini sağlayan en önemli unsurdur. Bu sayede, kişiler veya kurumlar, kendilerini merkeze alarak, rahatlıkla yaptırımda bulunabilir ve otorite uygulayabilirler. Yani güç, hemen hemen her otoritenin sabit değeridir.

“Bir otorite sisteminin meşruluğu, sosyolojik olarak ancak önemli ölçüde kendisine uyulma ihtimalinin olması ve bununla ilgili uygulamanın gerçekleşmesi şeklinde değerlendirilmelidir.”¹⁸ Bir otorite uygulamak, güç (şiddet) kullanmakla aynı şey olmamakla kalmaz, ama iki olgu karşılıklı olarak birbirlerini *dışlarlar* da. Genel olarak otoriteyi uygulamak için *hiçbir şey yapmamak* gerekir. Gücü (şiddeti) işin içine sokmaya mecbur olunması otoritenin söz konusu olmadığını kanıtlar. Aksine, insanlara, -güç kullanmaksızın- onların kendiliğinden yapmayacakları şeyler ancak işin içine otorite sokularak yaptırılabilir.¹⁹

¹⁷Max Weber, **a.g.e.**, s.49.

Bürokrasi ve Otorite, **Weber’in Wirtschaft und Gesellschaft** (1922) adlı eserinden derlenen *The Theory of Social and Economic Organization* (1947) adlı eserin bir bölümü olarak çevrilmiştir.

¹⁸Weber, **a.g.e.**, s.52.

¹⁹Kojeve, **a.g.e.**, s.16.

Otorite'nin güç/şiddet ile ilişkisi söz konusu olduğunda Mendel'in görüşü de Kojeve'ye yakındır. Mendel, otoritenin şiddeti örten bir aldatmacadan ibaret olduğunu düşünmektedir.²⁰

“Bir otoriteyi “tanıyan” kişi (ve “tanınmayan” otorite yoktur) böylelikle onun “meşru”luğunu da tanır. Otoritenin meşruluğunu yadsımak, onu tanımamaktır, yani – böylelikle- onu yok etmektir.”²¹ İşte burada Kojeve, otoritenin bir diğer sabit unsurunun da *tanınma* olduğunu savunmaktadır. Tanınmayan otorite yok hükmündedir ve otorite yalnızca kendini tanıyan kişi ve çevrelerce otorite sahibidir. Kojeve, otoritenin meşruluğunun söz konusu edilmesinin anlamsızlığını savunmaktadır ve ona göre otoriter eylem tanım gereği yasal ya da meşrudur.²²

Kojeve'nin otorite tiplemesinde *dört tip* otorite yer alır. Bu tipler içinde Kojeve ilk olarak babanın çocuk üzerindeki otoritesini ele almakta ve büyük yaş farkından doğan otorite, geleneğin ve bunu elinde bulunduranların otoritesi, bir ölünün otoritesi ve yazarın eseri üzerindeki otoritesini de bu kapsamda değerlendirmektedir.

Efendinin soylu sınıftan olmayan kimse üzerindeki otoritesi, askerın sivil üzerindeki otoritesi, erkeğin kadın üzerindeki otoritesi ve galibin mağlup üzerindeki otoritesi de efendi ve köle arasındaki otorite ilişkisi içerisinde yer alan otoritenin çeşitlemeleridir.²³

Reisin grup üzerindeki otoritesi ise Kojeve'nin üçüncü tip otoritesidir. Üstün, -yönetici, subay, vs.- alt -işçi, asker; vs.- üzerindeki otoritesi, hocanın öğrenci üzerindeki otoritesi, bilginin, teknisyenin vs. otoritesi ve kahin ile peygamberlerin otoritesini de bu kapsamda değerlendirmektedir.

²⁰Gerard Mendel, **Sosyo Psikanaliz Açından Otorite**, Hüseyin Portakal (Çev.), İstanbul 2005 s.30.

²¹Kojeve, **a.g.e.**, s. 17.

²²Kojeve, **a.g.e.**, s.17.

²³Kojeve, **a.g.e.**, s.22.

Kojevenin otorite tiplerinde dördüncü ve sonuncu tiplere de yargıcın otoritesidir. Hakem, denetçi, sansürcü ve adil ve dürüst insanın otoritesi de yargıcın otoritesinin çeşitlemeleri içerisinde yer almaktadır.²⁴

Sonuç olarak otorite, belirli özneler üzerinde yaptırım yetkesine sahiptir. Otoritenin temel özelliklerinden bir tanesi güçtür fakat otoritenin güç ile olan ilişkisi ters orantılıdır. Güç kullanımı otoritenin zayıfladığını veya yok olacağına işaret etmektedir. Otoritenin bir diğer asli unsuru da tanınma'dır. Otorite tanındığı sürece vardır ve tanınmadığı zeminde yok hükmündedir. Otorite yalnızca siyaset içerisinde değil tüm toplumsal alanlarda farklı zemin ve görünümde mevcuttur. O halde otoritenin toplumsal görünümünü de incelemek gerekir.

Marksist ideolojide otoritenin siyasal yaklaşımlarda ağırlık kazanır. Otorite bu bağlamda sermaye ve işçi sınıfı içerisinde değerlendirilmektedir. Marksist yaklaşımda otorite incelemeleri, sermaye sahipleri ile işçi sınıfı arasındaki ilişki ile işçi sınıfının örgütlenmesine otoritenin gerekliliği noktasında ağırlık kazanmaktadır.²⁵

1.1.Otoritenin Toplumsal Görünümü

İnsanlığın başlangıcında otorite vardı, bu otorite doğaüstü (tanrılar, şeytanlar), bir kimlikle, bir insan ya da bir azınlık kimliğiyle ortaya çıktı. Aslında ilk başta bu üçü de otoriteyi somut olarak temsil ediyordu. Ve bu otorite neredeyse salt bir iktidara sahipti. Bu otorite salt, sınırsız güç olarak yaşadı.²⁶

Toplumsal ilişkiler tarih içerisinde farklı zemin ve düzeylerde süregelmiştir. Günümüzde toplumsal yapılar içerisinde ifade ettiğimiz örgütsel ve kurumsal yapılarda olduğu gibi birçok ilişki düzeyi yakın zamana değin gözle görülür şekilde var olmadı. İnsanlığın medeniyet ve tarih serüvenini genel olarak ikiye ayıran görüşlere göre, başat anlamı değişim olarak modernite, neredeyse bütün ilişki düzeylerini ve biçimlerini yeniden kuran yeni bir paradigma oluşturdu.

²⁴Kojeve, a.g.e., s.22.

²⁵F. Engels, **Otorite Üzerine, Marks-Engels: Seçme Yapıtlar Cilt:II**, Sol Yayınları, s. 448-452.

²⁶Mendel, a.g.e., s.60.

17.yy sonrasında insanın, öncelikle doğa karşısında söz hakkı yükselmeye başladı. Teknik gelişmeler neticesinde, doğanın olumsuz şartlarına karşı geliştirilen teknik araçlar sayesinde zaman geçtikçe artık insan kendisini doğanın hakimi olarak algılamaya başladı. Modern dönem insanı, doğaya karşı üstünlük hakkını 19.yy sonrasında alabildiğine kullanmaya başlamıştır. KYTO protokolleri ve benzeri oluşumlar, insanın, fabrika gibi araçlarla doğayı katledişine karşı geliştirilmiş itirazlar sonucunda faaliyet yürüten kurumlardır. 17 yy sonrası gerçekleşen dönüşüm neticesinde de bugün insan, doğa üzerinde neredeyse bütünüyle otorite oluşturmuştur. Hatta HAARP (The High Frequency Active Auroal Research Program²⁷) benzeri teknolojilerle geniş alanlara yayılan fırtına ve deprem gibi felaketleri gerçekleştirebilecek teknik akıl ve güce ulaşıldığı da iddia edilmektedir.

“Otorite, kardeşlik, yalnızlık ve ritüel olmak üzere, dört farklı toplumsal duygudur. Bunlardan üçü diğer insanlarla bağlar oluşturmaya dayanır; biri dayanmaz. Diğer insanlara karşı neler hissettiğimizin bir ifadesi olan tüm duygular tarihsel bir inceleme gerektirir: Hangi insanlardan söz ediliyor, hangi zaman ve hangi koşullarda? Bununla birlikte, modern toplumun güçlü yanlarından çok hastalıklı yanları üzerinde durmak modern tarihsel imgelemin neredeyse otomatik bir refleksine dönüşmüştür. Yalnızlık, yokluk duygusudur; otorite, eşit olmayan insanlar arasında bir bağdır; kardeşlik, benzer insanlar arasında bir bağdır; ritüel, eşit olsun olmasın, birleşmiş insanlar arasında bir bağdır.”²⁸

Söz ve yetke hakkı konusunda ailede otorite sahibi olarak geleneksel toplumlarda baba figürü önemli iken modern dönemde bu figür de değişime uğramıştır. Ailede gerçekleşen yapısal dönüşümler, baba figürünün otoritesini de sarsmıştır. Özellikle Türkiye toplumu için değerlendirdiğimizde, kadının toplumsal alanlarda çalışmaya başlaması ve toplumsal yaşama daha fazla katılım sağlaması, aile içerisinde söz ve yetke hakkını artırmış ve babanın aile içerisindeki otoritesinin paylaşılmasına neden olmuştur.

²⁷<http://www.haarp.alaska.edu>, erişim tarihi, 02.10.2013

²⁸Sennett, a.g.e., s.20.

Aile içerisinde otoritenin, aile üyelerini birbirine bağlayan, birbirlerine karşı sorumluluklarını düzenleyen bir rolü olmuştur. Aile içerisinde tesis edilen hukuk yakın zamanlara kadar baba otoritesi bağlamında oluşturulmuştur. Modern dönemde iş ve yaşam alanlarında gerçekleşen dönüşümlerin bir sonucu olarak aile içerisinde gerçekleşen otoritenin dağılması ve paylaşılması durumu, eş ve çocuğun babaya olan bağlılığını, saygısını ve hatta sevgisini yeniden düzenlemiştir.

Geleneksel yapı ve dönemlerde aile bağlarına benzerlik arz eden toplumsal yapı ve bağlarda da otorite konusunda benzerlikler görülmektedir. Fakat toplumsal otorite ve otoriteler söz konusu olduğunda, birkaç farklı alanda otoriteden bahsetmek gereği oluşmaktadır. İlim ve hikmet sahibi kişilerin otoritesi farklı kulvarlarda tecrübe ederken yönetim alanında söz ve yetke sahibi kişilerin otoritesi de farklı kulvarlarda şekillenmektedir. Söz konusu otorite yöneticiler olması durumunda da inceleme disiplini olarak siyasal otorite bağlamı kurulmaktadır.

Sevgi, otoritenin en saf biçimlerinden bir tanesidir. Kişiler arasında sevgi bağları, Kojeve'nin savunusuna göre en kuvvetli otorite bağlarından bir tanesini oluşturur.

Eğer birisi ona dediğimi bana olan “sevgi”sinden dolayı yapıyorsa, bunu kendiliğinden yapıyordur, zira bunu, benim *müdahale etmeme*, onun üzerinde eylemde bulunmama gerek kalmaksızın, beni hoşnut etmek için yapar. O halde sevgi ilişkisi özsel olarak otorite ilişkisinden başka bir şeydir. Ama sevgi otorite ile aynı sonucu verdiği göre, bu iki olguyu birbirine karıştırmak suretiyle kolayca hata yapılabilir ve sevilenin seven üzerindeki bir “otorite”sinden ya da otoriteye maruz kalanın -yani tanıyanın- onu uygulayan için sahip olduğu bir “sevgi”den bahsedilebilir. Böylece insanın otoritesini tanıdığı kişiyi sevmesi yönünde olduğu gibi sevdiği kişinin otoritesini tanımak yönündeki doğal eğilimine dair açıklama gelir. Ama bu iki olgu gene de net biçimde farklı olarak kalır.²⁹ Sevgi, otoritenin toplumsal boyutunda ve insanlar arası ilişkilerdeki en açık görünümünden bir tanesidir.

²⁹Kojeve, a.g.e., s.17.

Kojeve'ye göre var olan tüm insani otoritenin varoluşunun bir “nedeni”, bir “sebebi” ya da “aklanması” olmak zorundadır: bir “varlık sebebi. Onu “”*tanımak*” (ve böylelikle varlığını devam ettirmek) için var *olduğunu* belirtmek yeterli değildir.³⁰

“İnsani otoritenin tüm biçimleri şu ortak özelliğe sahiptir: hepsi tepki yaratmayan bir eylem/etki uygulamaya olanak tanırırlar, çünkü karşı eylemde bulunabilecek olanlar bilinçli ve iradi olarak bunu yapmaktan sakınırlar. Tersine, insanların (kendilerinin uygulayamayacakları) bir eyleme maruz kaldıkları her yerde, ona karşı eylemde bulunma yetilerini bilinçli ve iradi olarak reddettiklerinden, bir otoritenin müdahalesi saptanabilir.”³¹

Çocuk, büyüme sürecinde annesinden sonra ilk olarak baba ile tanışır. Baba, çocuğun kendi olma sürecinde çok etkin rol oynar. Psikoloji bilimi, çocuğun kimlik inşa etme sürecinde en çok anne ve babasını rol model olarak kabul ettiğini ifade eder. Anne figürü, çocuk için tüm imkanlarını seferber etmektedir, baba ise çocuğun sınırlarını belirlemekte ve otoritesi ile onun hareket alanını çizmektedir. Böylece çocuk ilk olarak baba otoritesi ile tanışır. Gençlik dönemi ise, psikoloji biliminin söylediği gibi, çocuklukta otorite olarak tanınan anne ve baba figürü ile çatışma dönemi olarak geçebilmektedir.

Çocuk evden dışarı çıktığında ise ilk olarak kurallarla tanışır. Trafik ışıkları bir çocuk için ilk ve en basit kurallardan bir tanesidir. İşte modern devlet: sağlık, eğitim ve yargı gibi aygıtları ile sistemini devam ettirmek için kurduğu kurallarla otoritesini çocuk üzerinde bile uygulamaya koymaktadır. Eğitim sürecinde de çocuğun ilk öğrendiği unsurlardan bir tanesi de “kamusal alan”dır. Kendi özgürlüğünün sınırlı olduğunu öğrenerek hareketlerine sınırlandırma kazandırılan çocuk için bu yadsınamaz şekilde genellikle üzücü olmaktadır.

Toplumsal yaşam içerisinde çocuğun girdiği oyun grupları da otorite alanlarından bir tanesidir. Oyun kurucular/ grup liderleri ve oyunun kurallarını koyanlar da çocuk üzerinde otorite kurmuştur. İlerleyen zaman içerisinde de çocuk yetişkinlik ve

³⁰Kojeve, a.g.e., s.20.

³¹Kojeve, a.g.e., s.20.

yaşlılık dönemlerinde de hemen hemen girdiği tüm kurumlarda belirli bir otorite mekanizması ile yüz yüzedir ve bu otorite onun hareket alanlarını/sınırlarını tesis eder.

İnsan, hayatının tüm evrelerinde farklı yoğunluk ve derecelerde otorite ile karşılaşır. Otorite ile çocuk daha bebeklik evresinde iken karşılaşmaktadır. Otoritenin mevcudiyetini sağlayan unsurlardan bir tanesi de itaat ve disiplindir. Henüz beş yaşından itibaren eğitim hayatına başlayan çocuk devam ettiği okulun kurallarına uymak durumundadır. On sekiz yaşına gelmiş bir genç ise, eylemlerinden kanunlar karşısında sorumlu olduğunu bilmektedir ve kamu içerisinde eylemlerini kanun otoritelerine karşı düzenlemektedir. Ve belki de dünya hayatının en karşı konulmaz otoritesi de ölümdür. İnsan yeryüzündeki tüm egemenlere karşı koyabileceğini, otoritelerini reddedebileceğini bildiği gibi, ölüm otoritesine karşı koyamayacağını da bilmektedir.

1.2.Siyasal Otorite ve Meşruluk Kaynakları

Siyasal otorite, antitezi olarak ifade edebileceğimiz anarşi ve kaosun bulunmadığı bütün siyasal sistemlerde var olmaktadır. Siyasal otorite, siyasal gücü temsil eden hükümetin; yasama faaliyetleri ile oluşturduğu ve yargı ve yürütme faaliyetlerinde yasama kurumuna göre uyguladığı iktidarı ile gerçekleşir. Siyasal sistemlerin bütünü, profesyonel anlamda oluşturulmuş bir anayasa ile yürütülme bile, her siyasal sistemin bilinç düzeyinde bir teorik altyapısı bulunmaktadır. Bu altyapılar, siyasal sistemde yer alan unsurlar arasındaki hak ve ilişkileri belirler.

Siyasal otorite bir siyasi düzenin olduğu bütün alanlarda kendisini göstermektedir. Burada siyasal otorite, yazılı veya yazısız kanunları ile insanların yaşam alanlarına görünür veya görünmez sınırlar çizerek otoritesini tesis eder. Otoritenin siyasal açıdan iki en önemli anlamı olan düzen ve disiplin, totaliter rejimlerde kendisini gösterdiği gibi demokratik siyasal sistemlerde de kendisini gösterir. Bu iki siyasal sistem ve bunların arasında ve dışında kalan siyasal sistemler de dahil olmak üzere bütün siyasal sistemlerde düzen ve disiplinin yani otoritenin, farklılaşan boyutları biçimi

ve yoğunluk derecesi olmaktadır. Otorite'nin olmaması durumu ise anarşizm'dir. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde otorite yokluğu ayrıca açıklanacaktır.

Siyaset ve otorite bağlamında güç konusunu değerlendirdiğimizde Kojeve'nin kuramından hareketle ortaya şu sonuç çıkmaktadır: Otorite üzerinde dayanan bir iktidar, elbette güç kullanabilir ama otorite bir güç doğuruyorsa da güç, tanım gereği asla bir siyasi otorite doğuramaz. Bu aynı zamanda saf olarak otoritenin güç ile ilişkisinin bir yansımasıdır.

Siyasal otorite meşruiyetini kimi zaman –din ve rasyonel/irrasyonel yasalar vb.- farklı kaynaklara dayandırsa da, dünya tarihi içerisinde siyasal otoriteler, otoritelerini çoğunlukla kendilerine dayandırmıştır. Bu otorite biçiminde prens ya da hükümdar ülkesi içerisindeki tüm insan ve eşya üzerinde koşulsuz ve kendinden kaynaklı otorite sahibidir ve bu otorite sorgulanamaz. İnsanlı tarihinin büyük bir bölümü de hükümdarın otoritesinin reaya/halk tarafından kabul edilmemesi veya sınırlandırılması talebini yazmaktadır. Montesquieu'ye göre hükümdar, otorite tesisi için şiddet dahil tüm unsurları kullanma hakkına sahiptir. Otoritenin kendinden doğan meşruluğu dışında yer alan meşruluk zemin ve kaynaklarını burada izah etmek durumundayız.

Meşru, anlamsal olarak, dinî kaynaklara dayalı hükümleri veya dine ve ilkelerine uygun olan eylem ve işlemleri ifade eden bir terimdir. Arapça bir kelime olan meşruiyet kavramının çağrıştırdığı anlam yerleşik kurallara ve usule (prosedür) uygunluktur. Meselâ tahtın meşru vârisi sayılmak kralın ilk doğan oğlu olmak veya seçimle göreve gelmek olabilir.³²

“Weber siyaset sosyolojisinde iktidarın ve gücün meşrulaştırılması üzerinde yoğunlaşır. Sadece fiziksel zorlama veya sadece kişisel çıkara dayanan hiçbir yetkecidüzen ayakta kalmaya devam edemez. İnsanlar otoriteyi tabi olmak için meşru bir biçimde gücün uygulanması olarak tanımlar ve dayandıkları temellere göre birbirinden ayrılan üç tür otoriteden söz eder. Bunlar; geleneksel otorite, yasal-ussal

³² Meşru Maddesi, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul 2010, s. 378.

otorite ve karizmatik otoritedir. Weber'e göre bu otorite tiplerine, egemenliğin içsel gerekçesi ve temel meşrulaştırma yolları da denilebilir."³³

Weber'de meşru otoritenin üç saf türü vardır. Bu meşruluk tezinin geçerliliği asıl olarak karşılıklı bağımlılık içindeki şu düşünceler üzerinde kurulu olabilir.³⁴

- Rasyonel temeller: Normatif kuralların meşruluğu ve bu yasalara göre egemenlik konumuna getirilenlerin, emir verme hakkı olduğu inancına dayanır.
- Geleneksel temeller: Çok eski zamanlardan beri süregelen geleneklerin kutsallığına ve bu geleneklere göre gücü kullananların meşruluğuna olan yerleşik inanca dayalıdır.
- Karizmatik temeller: Bir bireyin istisna kutsallığına, kahramanlığına, örnek özelliklerine ya da onun tarafından açıklanan veya emredilen normatif kalıpların ya da emrin kutsallığına olan bağlılığa dayalıdır.

Weber'de yasal otorite, bürokratik görevli istihdamı ile oluşan saf türdür. Ona göre yasal otoritenin en saf uygulaması, bürokratik yürütme memurlarının çalıştırıldığı durumdur. Burada yalnız örgütün nihai yöneticisi konumunu ele geçirme, seçilme ya da atanma yoluyla elde eder. Ama onun otoritesi de yasal yetki alanlarını kapsar. En saf halinde üst otoriteye bağlı yürütme memurlarının tümü aşağıdaki kriterlere göre atanıp işlev gören bireysel memurlardır.³⁵

1.3.İktidar ve Biçimleri: Totaliter ve Demokratik Yönetimler

Siyasal iktidara ilişkin olarak ilk dönemlerden günümüze çeşitli aşamalar geçirerek ulaşan en yaygın görüşlerden bir tanesi toplumsal sözleşme kuramıdır. Bu kuram, bir çok değişik biçimlerde anlatımını bulmuş ise de, temel varsayımı şudur: İnsanlar başlangıçta her hangi bir siyasal yetkeye bağlı olmaksızın yaşıyorlardı; bu, insanlığın doğal durumuydu. Fakat

³³İhsan Çağcıoğlu ve diğerleri, **Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik**, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Ankara, Ağustos 2010 Sayı 2, s.5.

³⁴Weber, **a.g.e.**, s.54.

³⁵Weber, **a.g.e.**, s.60.

zamanla bu doğal durumda yaşamının sakıncalarını gördüler belli bir bölgede yaşayan insanlar bir araya gelerek sözleşme yaptılar, bu sözleşme ile devleti oluşturdular.³⁶

İnsanlar üzerindeki iktidar, bireylerin etki altına alınmış tarzına ya da bireylerin etki altına alınması için kurulmuş örgütlerin tipine göre sınıflandırılabilir.³⁷ İnsanın muhatap olduğu iktidar, insanın iktidara duyduğu ihtiyaçla ilişkilidir. Bu günkü anlamıyla siyasal iktidarın kökenleri de bu ihtiyaçla birlikte oluşmuştur.

Locke'a göre siyasal iktidarın zorunluluğunu sağlayan nedenler: doğa durumundan kurtulma, ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözmek için bir üstün gücün varlığına gereksinim duyma ve insanların canının, malının ve mülkiyet haklarının korunmasıdır. Başka bir anlatımla mülkiyetin korunmasıdır. Buradan anlaşılacağı gibi egemenin sınırları bu amaçlar çerçevesinde belirlenmiş olur. Bu sınırlar insanlar arasında yapılan bir anlaşmayla doğa durumundan çıkmak için çizilir. Yani siyasal iktidarın oluşumunun ve gücünün kaynağı sadece toplumu oluşturan insanların karşılıklı rızasıdır. Zaten Locke'a göre insanların bir devlette birleşmelerinin asıl nedeni bu amaçlara ulaşmaktır. Bunun doğal sonucu mutlakiyeti siyasal yapıdan uzaklaştırmaktadır. Çünkü insanlar amaçlarına ulaşmadıklarında direnme hakkına başvuracaklardır. Bu durumda da otoriteyi elinde bulunduran kimsenin hükümlan olma durumu sona erer.³⁸

Biz burada totaliter iktidar biçimlerini genel olarak, ordu devlet biçiminde örgütlenmiş, devlet yönetiminin ordu tarafından sağlandığı yönetimler olarak ele alacağız. Demokratik yönetimleri ise, iktidar biçimlerinin halk iradesi ile seçilmiş sivil kişi veya örgütler tarafından sağlandığı yönetimler olarak irdeleyeceğiz. Totaliter yönetimler ile demokratik yönetimler en başta otorite kaynakları bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Totaliter yönetimlerde devlet aygıtı tüm otorite mekanizmasını kendisinde toplarken demokratik yönetimlerde otorite halkla paylaşılmaktadır. Demokratik yönetim mekanizmalarında (iddia edilen ve ideal olan) devlet otoritesini halkın iradesinin belirlemesi talep edilmektedir.

³⁶Çetin Yetkin, **İktidar**, Süreç Yayınları, İstanbul, 1987, s.8.

³⁷Bertrand Russell, **İktidar**, çev, Mete Ergin, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1967,s.36.

³⁸John Locke, **Uygur Yönetim Üzerine İkinci İnceleme'den Seçme Yazılar II**. Çev. Mete Tuncay, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1969.

Totaliter sistemler siyasal otoritenin en açık şekli ile görüldüğü siyasal sistemlerdir. Totaliter sistemler, bireyin özgürlüğünün ortadan kaldırıldığı veya siyasal otorite tarafından sınırlandırıldığı ve bireyin ikincil düzeye indirgenerek devlet için var olduğu siyaset anlayışını ifade eder. En bariz görünümünü uluslaşma akımı sonrasında Avrupa coğrafyasında gören totalitarizm, Mısır firavunları döneminden (tarihsel araştırmalarda Mısır öncesine ait bulgular da mevcuttur) bugüne var olagelmiştir. Konuyla ilgili bkz: Totalitarizmin Sefaleti.³⁹

Bilinen tarih içerisinde bu siyasal sistemin ilk uygulandığı devlet yapılarından bir tanesi de Mısır ve yöneticileri firavunlar olmuştur. Dünyanın yedi harikası içerisinde ifade edilen mimari yapılar olması bir yana, Mısır piramitlerinin yapım sürecinde çalışan kölelere dair üzücü betimlemeler vardır. Bütünüyle insan gücü ile inşa edilen bu piramitler devlet ve yönetici otoritesinin zirve noktasına ulaştığını gösteren en açık delillerdir. Kur'an'ı Kerim'de betimlendiği gibi kendilerine tanrılık izafe eden firavun yöneticiler; tıp, mimari ve mühendislik bilimlerinin hayret verici şekilde başarıyla uygulandığı bir biçimde, mezarlarını özgürlüklerini bütünüyle ortadan kaldırdıkları/ipotek altına aldıkları kölelerine inşa ettirmişlerdir.

Çağdaş kurgusal bir totaliter sistemi ele alan, distopya türü politik edebiyat kitabı olarak *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*⁴⁰, totaliter bir sistemin bütün özelliklerini taşır. George Orwell'in bu kurgusal romanında komünizm ve faşizmin yönetim uygulamalarında kısmen gerçekleşmekte olan bozukluklara değinmektedir. Romanın distopik dünyasında totaliter bir merkezci tek partinin yönetiminde korku, propaganda ve beyin yıkama ile halk ve hayatı manipüle edilmektedir. Orwell bu eserinde totalitarizmin sefaletini betimlemektedir.

Bugün, modern siyaset düşüncesinin tarihsel/teorik arka planı Antik Yunan'a dayandırılır. Hükümet, parlamento gibi birçok kavram ve kurum ilk olarak bu dönemde tartışılmış konulardır. Modern dönemde de Avrupalı düşünürler, Avrupa biliminin öze dönüş çabaları neticesinde Antik Yunan'a ait birçok fikri yeniden kurmuşlardır.

³⁹ Mesut Kardeşhan, **Totalitarizmin Sefaleti**, Beyan Yayınları, İstanbul 1998.

⁴⁰ Geroge Orwell, **Bin Dokuz Yüz Seksen Dört**, Celal Üster (Çev.) Can Yayınları, İstanbul 2010.

“On altıncı yüzyıla geldiğimizde, Avrupa’da yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemin en önemli özelliği, aynı toprak parçası, üzerinde yer alan kentlerin birleşerek “ulus’a” dönüşmesi olmuştur. Ulusa refakat eden en önemli siyasi güç merkezi ise krallıklardı. Krallıkların etrafında oluşan merkezi otorite sayesinde, feodal beylerin gücü ulusal sınırlar içine çekilmiş ve Papalık’ın ulusların üzerindeki gücüne son verilmiştir.”⁴¹

Avrupa’da on altıncı yüzyıldan itibaren başlayan uluslaşma süreci, krallar üzerinden yürümüştür. On altıncı yüzyıla geldiğimizde bağımsız ve otonom kentlerin kralların şahsında birleştiklerini, böylece merkezî otoriteleri ortaya çıkardıklarını görüyoruz. Bunun ilk örneklerinden birini Aragon’la Kastile’nin birleşmesi sonrasında ortaya çıkan İspanyol Krallığı’nda görüyoruz.⁴²

“Dini örgütlenmeye ilişkin yeni arayışlar da merkezî bir hükümeti gerekli kılmıştır. Reform ve Protestanlık’ı başlatan liderler, ülkelerini Roma Katolik Kilisesi’nin hegemonyasından kurtarmak için kralların şahsında güçlü merkezî otoritelere ihtiyaç hissetmişlerdi. Bu bakımdan Erasmus, Luther ve Calvin gibi Reform hareketinin öncüleri, kralların otoritesini yüceltmiş ve onlara itaati vazetmişlerdi.”⁴³

Modern dünyada gelişmiş olan otoriter siyaset düşüncesinin savunduğu en temel düşünce, toplumun, tüm farklı unsurlarıyla güçlü merkezî otoritenin altına çekilmesi düşüncesi olmuştur. Başka bir deyişle, topluma her yönüyle hükmeden, onu tepeden tırnağa kuşatan bir merkezî otoritenin kurulmasını öngörmüştür. Bu düşüncenin on altıncı yüzyılda Machiavelli ile başlayıp, on dokuzuncu yüzyılda Hegel ile doruk noktasına çıktığını söylemek mümkündür.⁴⁴

1.4.Otorite Yokluğu: Anarşizm

Toplumsal düzen, sürekli olarak belli başlı güç odaklarının bulunduğu bir sistem olarak var olagelmıştır. Güç odakları; toplumun, topluma zarar verici etkilere

⁴¹Ömer Çaha, *Siyasi Düşüncelere Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul 2010, s.93.

⁴²Çaha, *a.g.e.*, s.94.

⁴³Çaha, *a.g.e.*, s.94.

⁴⁴Çaha, *a.g.e.*, s.95.

karşı ihtiyaç duyduğu kişi, kurum veya merkezlerden oluşmaktadır. Klasik tarih algısına göre, ilk çağlarda toplumlar, özellikle de doğaya karşı kendilerini koruma refleksiyle korunmaya ihtiyaç duyarak, Hititlerde görüldüğü gibi çok farklı inanç sistemleri oluşturmuşlardır. Vahiy bilgisinden uzak bu toplumlar böylelikle, özellikle de kuraklık, sel ve kıtlık gibi yaşam alanlarını tehdit eden unsurlara karşı dua ve yakarış ile, ay ve güneş gibi çeşitli ilah ve tanrılar oluşturmuşlardır.

İnsanın temel özelliklerinden biri olarak inanç olgusu, ilkel toplumlarda, *şaman* ve kam gibi dinsel güç odaklarının oluşmasına zemin oluşturmuştur. Bu kişiler toplumda güç ve söz sahibi kişiler olarak aynı zamanda toplumun yaşam biçimini ve yönünü belirleyen otoriteler olarak da ifade edilebilir.

Diğer yandan, toplumsal yapılarda, toplumun yasama ve yönetme erkleri olarak hükümet ve ordu gibi kuruluşlar, toplumun baskın güç merkezleri ve otoritelerini oluşturur. Para ve silah gibi güçleri ellerinde bulunduran bu kişi ve kuruluşlara karşı, tepkisel fikir ve ideolojiler de tarih boyunca var olmuştur. Anarşizm, bu güç merkezleri ve otoritelere karşı oluşan en ciddi ve sistematik ideolojilerdendir.

Anarşizm, insan ruhunun belki bu en aslı özgürlük arzusu, yani tâbileştirilmemek, egemenlik altına alınmamak, daha doğrusu kayıtsız şartsız bir özgürlük talebi, Batıdaki benzeri birçok siyasal akım gibi, tüm değerleri ve geleneksel sistemleri altüst olan ve her şeyin yeniden değerlendirilmeye çalışıldığı 19.Yüzyıl Avrupası şartları içerisinde kendisini ifade etmeye çalıştı. Doktriner bir siyasal/ felsefi akım/ eğilim olmasa da, başta modern devlet aygıtı olmak üzere, insan özgürlüğünü kısıtlayan ve baskı altına alan her tür toplumsal kurum ve aygıtı reddetme ve kayıtsız şartsız olarak insanın özgürlüğünü savunma temelinde birleşen çeşitli düşünürlerin savunduğu fikirler toplamı bu isimle anılmaktadır.⁴⁵

“Köktenci kimi anarşistler “ne tanrı ne efendi” diyerek, kendilerinde belki haklı nedenlerle tüm itaat biçimleri kadar, insanoğlunun özgürleşmesini engelleyen tüm otorite/egemenlik biçimlerine de itirazlarını dile getirmekteler.”⁴⁶

⁴⁵Ümit Aktaş, **Anarşizm**, Okur Kitaplığı, İstanbul, 2012, s.7

⁴⁶Aktaş, **a.g.e.**, s.11.

Bu ifadeler kitabında yer veren ve çalışmada yer alan bölümde kaynak olarak gösterdiğimiz iki isim olarak Dilaver Demirağ ve Ümit Aktaş, Anarşizm'e İslami yaklaşımları ile, İslam'ın topluma bakış açısının diğer tüm din ve inanç sistemlerinden farklı olması yönüne vurgu yapmaktadır: “Çünkü Allah, baskıcı bir despot olmayıp, tam aksine insanoğlunun özgürleşme potansiyelini var ettiği gibi, bunu da destekleyen, rahman ve rahim olan bir yaratıcı; baskıcı despotlara karşysa insanoğlunun yegane sığınağıdır. Onun yaratıcılığı insanoğlunu baskılamak, engellemek, ona egemen ve efendi olmak için değil, tam aksine onun özgürleşme sığıasını desteklemek, teşvik etmek ve onun önünde gerçek bir özgürleşmenin geleceğini müsahhar kılmak içindir.”⁴⁷

2. Otoriter Medya Kuramı

Otoriter medya kuramı, otoriter yapıların hüküm sürdüğü rejimlerde, medyanın otorite buyruğu altında faaliyet yürütmesini açıklar. Bu kurama göre medyanın, yukarıdan aşağıya ve tek yönlü olarak hareket eden bir rolü vardır ve siyasi iradenin amaçlarına hizmet eder.⁴⁸ Bir diğer anlamıyla da siyaset medyayı kendi amaçları doğrultusunda ve kendini meşrulaştırmak için kullanmaya çalışır.

Otoriter medya kuramı, basın alanının ilk düzenlemelerine egemen olan en eski, tarihsel geçmişi yönünden en çok uygulanmış bir yaklaşım veya kuramdır.⁴⁹

Otoriter medya kuramı, özel girişimcilerin mülkiyetinde olmasına karşın, siyasal erke ve yönetenlere bağımlı kılındığı monarşik sistemlerde geçerli olmuştur. Ancak, hükümet ve devlet otoritesi karşısında basının yalnız olmasının kural olarak beklendiği düzenleme biçimlerinden, baskıcı siyasal erkin doğrudan aracı olarak görüldüğü düzenlemelere kadar uzanan geniş bir kesit bu kategori içinde düşünülebilir.⁵⁰

⁴⁷Aktaş, a.g.e., s.12.

⁴⁸Mora, a.g.e., s.8.

⁴⁹ Raşit Kaya, **Kitle İletişim Sistemleri**, Teori Yayınları, Ankara, 1985, s.39

⁵⁰ Kaya, a.g.e, s.39

Otoriter medya yaklaşımı, dünyanın pek çok ülkesinde, değişik yörelerde değişik biçimlerde geçerliliğini sürdürmektedir. Bu yaklaşımla savunulan temel ilkeler şöyle sıralanabilir:⁵¹

1. Kitle iletişimi araçları yerleşik siyasal erke her zaman bağlı olmalıdır.
2. Kitle iletişim araçları egemen ya da yaygın ahlaksal ve siyasal değerlere karşı çıkmamalıdır.
3. Bu ilkelerin geçerliliğini sağlamak için öndenetim ve sansür uygulaması meşru ve haklıdır.
4. Otoriteye karşı kabul edilemez saldırılar, resmi politikalarından hoşgörülemez sapmalar ve ahlak kurallarına uymama cezayı sorumluluk gerektiren birer suçtur.
5. İletişim araçları üzerinde özel mülkiyet ancak bu koşullara uyma halinde kabul edilebilir.

Otoriter medya kuramı uygulamaları, tek yönlü ikna söylemleri içeren iletişim stratejileridir. Bu söylem daha çok kitle toplumlarının belirgin özelliğidir. Özellikle 1900'lü yıllardan itibaren, radyo başta olmak üzere kitle iletişim araçları ile, uluslar arası siyasi hedefler doğrultusunda yayınlar yapıldığı görülmektedir. Nazi Almanya'sında propaganda bakanı Goebbels'in proje ve uygulamaları ile bilimsel olarak başlayan bu süreç SSCB-Amerika kutuplaşmasında da canlı örnekler vermiştir.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde propaganda “herhangi bir düşünceyi, bir kanıyı ve ondan yana olanları çoğaltmak için söz, yazı ya da başka araçlarla yapılan etki” olarak tarif edilirken, Meydan Larousse'da “bir öğreti, düşünce inancı ve benzerini başkalarına benimsetmek amacıyla güden ve söz, yazı vb. araçlarla gerçekleştirilen eylem” olarak açıklanmaktadır.

“Alman diktatörü Adolf Hitler, “Kavgam” adlı kitabında, “Ustaca bir propaganda ile insanları cennetin cehennem olduğuna ve cennette en sefil hayatın yaşandığına inandırmak mümkündür” demesine rağmen, büyük bir propaganda kampanyasıyla harekete geçirdiği Alman halkını II. Dünya Savaşında tam bir felakete

⁵¹ Kaya, a.g.e, s.40

sürüklemiş ve propagandaya dayalı yalancı cennet vaatleri hem kendisi hem de halkı adına cehenneme dönmüştür. Bu da gösteriyor ki sırf propaganda ile insanların yalana sürekli olarak inandırılması mümkün olmamaktadır.”⁵²

Propaganda tekniklerinin uygulanabileceği en uygun siyasi konjonktür, otoriter yönetimlerin iş başında olduğu siyasi yapılardır. Çünkü propaganda, insanlardan talep etmekle birlikte yer yer tehditkâr mesajlar içermektedir. Emirler vermekte ve düşmana karşı toplumda korku da uyandırmaktadır. Propagandada mesajlar, kitlenin mesajlara aynı anlamları vereceği ve üzerinde ittifakla aynı şeyleri düşüneceği semboller ve söylemler içerir. Propaganda da halkın arzu ve talepleri ihtiyaçları, arzu ve duyguları stratejik olarak kullanılır ve toplum bu şekilde harekete geçirilir.

“Bekleyiş ve umutların manipule edilmesi çok kuvvetli, çok yararlı bir araç olmakla beraber belli sınırlarının olduğu da bilinmelidir. Bu sınırlar açıkça bilinir ve tanınırsa, bu araçtan daha büyük bir kullanım yararı sağlanabilir. En önemli sınırlanım bu aracın kendi içyapısındadır: strateji, ikna ve nakil; sembollerdir. Propaganda, *şartları* değiştiremez, sadece, bu şartlar altındaki *inançları* değiştirebilir; insanları inançlarını değiştirmeye zorlayamaz; fakat sadece onları böyle yapmaya ikna edebilir.”⁵³

İnsanların sembollerle iknâ olmaları ve gelecek hakkındaki bekleyiş ve umutların değişmesi. Ve sonuç olarak da davranışların değişmesi en çok hangi şartlar altında ortaya çıkabilir? Bu soru, sistemli olarak incelenmesi gereken bir sorundur. Etkin bir propagandanın dört şartını ifade ederek şöyle özetleyebiliriz. Etkin bir propagandanın dört şartını şu şekilde özetleyebiliriz:⁵⁴

- 1) Kitlelerin dikkati sağlanmış olmalıdır.
- 2) Kitlelerin *güveni* sağlanmış olmalıdır.
- 3) Kitlelerin ‘predisposition’ durumları (eğilimleri, yatkınlıkları) göz önünde tutulmalı ve propagandanın yaratmak istediği değişiklikler, kitlelerin içinde bulunduğu

⁵²İbrahim Karataş, **İletişim Anlamında Kullanılan Psikolojik Savaş ve Propaganda**, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*,s.41

⁵³Ünsal Oskay, **Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul 2010, içinde, .D. Lerner, Propagandada Etkinlik: Şartlar ve Değerlendirme, içinde, s.270.

⁵⁴Oskay, **a.g.e.**, s.271.

anda beslediği umut ve beklentiler karşısında bile hoş görünen alternatifler olarak sunulmuş olmalıdır.

4) Kitlelerin içinde bulunduğu ortam, beklenti yapısındaki değişimin gerektirdiği eylem yönünde harekete geçmeye elverişli olmalıdır.

Propaganda ile insanların bu tür beklenti ve umutlarının değiştirilmesi konusundaki bir başka yöntem ise, mevcut istekleri ve beklentileri arasından bazıları üzerinde dikkatin teksif edilmesi yoludur. Böylece, ulusal onur veya dünya barışı gibi daha uzun boyutlu amaçların gerçekleşmesi yönünde zafer umudu olmayan yıkıcı bir savaşı sürdürmek yerine barışçı bir çözümü kabul etmenin daha yararlı olacağı savunularak, savaşa devam etme gerektiği şeklindeki görüşleri değiştirilebilir. Ama öyle durumlar vardır ki, bazen, propaganda kitlelerin isteklerine ve duygularına bakmaz; kendini bunlarla sınırlı saymaz; örneğin, bir propaganda kayıtsız-şartsız teslimi savunuyor olabilir. Kitlenin istek ve duygularından, kitlelerin beklenti ve ileriye matuf düşüncelerini propaganda yolu ile değiştirmede yararlanmak gerekip gerekmediğini kararlaştırmak propagandacıya düşen en önemli işlerden biridir,⁵⁵ haline gelir.

Otoriter medyanın temsili propaganda stratejisinin en önemli temsilcisi Goebbels'tir. 1933 yılında Nazilerin iktidara gelmelerinin ardından 13 Mart 1933'te Propaganda Bakanı oldu. İlk işlerinden biri Yahudiler ve Nazi karşıtı yazarlar tarafından yazılmış tüm kitapları Berlin'in Bebel Meydanında yaktırmak oldu. Sonrasında giderek Almanya'daki bütün haber kaynakları üzerinde tam kontrol sağladı.

Nazi iktidarını milyonlarca insana benimseten ve II. Dünya Savaşı'nda Alman propagandasını yöneten Goebbels, propaganda ile ilgili olarak on dokuz özellik sayar. Bunlar; propagandacı, olaylar ve halkoyu hakkında bilgi sahibi olmalıdır; propaganda sadece tek bir makam tarafından planlanmalı ve uygulanmalıdır; propaganda eylemin planlanmasında hesaba katılmalıdır; propaganda düşman politikasını etkilemelidir; propaganda için bilgiler elde hazır bulunmalıdır; propaganda dinleyicinin dikkatini uyandırmalı ve bir araç ile yapılmalıdır; propagandanın sonucu gerçek ve yalan oluşu kaynağa bağlıdır; propaganda düşman propagandasına göre belirlenir; propaganda malzemeleri güvenilirlik için sansür edilebilir; fayda umulacaksa düşman propaganda

⁵⁵Oskay, a.g.e., s.272.

materyalleri kullanılabilir; güvenilirliği az olan beyaz propaganda yerine siyah propaganda kullanılmalıdır; prestij sahibi liderler propagandanın işini kolaylaştırabilirler; propagandanın zamanı iyi seçilmelidir; propagandanın her olaya ve kişiye belirli ifade ve slogan teknik işlenmelidir; iç propagandanın sonradan yalanlanması gibi durumlara meydan verilmemelidir; iç propagandanın oluşturacağı endişe asgari düzeyde olmalıdır; propaganda hayal kırıklığına uğrayan kitlenin moralini düzeltmeye çalışmalıdır; propaganda nefret hedeflerin yerini belirleyerek saldırıların yer değiştirmelerini değişik anlatımlar sunulmalı veya her ikisi birden yapılmalıdır. Propaganda konusunda mükemmellik gerçeğin kendisidir.⁵⁶Goebbels'in, propaganda konusunda ortaya attığı fikirler, Nazi Almanya'sında propaganda bakanı olarak bizzat uyguladığı fikirler olması yönüyle de önem arz etmektedir.

Propaganda tüm siyasal sistemlerde farklı görünümlemlerle uygulanma imkânı bulan bir iletişim stratejisi olmakla birlikte, kitleleri harekete geçiren, yönlendiren ve otoritenin mesaj stratejisinin uygulaması olan bir tekniktir. Gerek radyo gerekse de yazılı veya görsel basın yolu ile uygulanan bu iletişim strateji ve tekniği Nazi Almanya'sında ve II. Dünya Savaşı'nda örneklendiği gibi kitlelerin yıkımına sebep olmuştur.

⁵⁶Doop, 1989'dan Aktaran, Karataş, s.118.

İKİNCİ BÖLÜM: DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ; ORDU, SİYASET, MEDYA VE DARBE

Demokrat Parti dönemi; Türkiye için ordu, siyaset ve medya ilişkileri açısından önemli tecrübelerin elde edildiği bir dönem olmuştur. Bu üç önemli taşıyıcı unsur üzerine yapılan incelemelerde, modern Türkiye'nin oluşumuna ilişkin önemli kırılmaların ve değişimlerin gerçekleştiği görülecektir. Siyasal açıdan düşünüldüğünde bu dönem Türkiye'nin, tarihinde ilk kez Cumhuriyet Halk Partisi dışında bir parti tarafından yönetildiği; askeri açıdan düşünüldüğünde ordunun modern savaş tekniklerinin farkına vardığı ve medya açısından düşünüldüğünde de, basına ve basın kanuna ilişkin önemli sorgulamaların yapıldığı bir dönem olmuştur.

Demokrat Parti dönemini anlayabilmek, Demokrat Parti ve dönemindeki siyasal yapılar ile askeri yapının tarihi ve kültürel yapısını bilmeyi gerektirmektedir. Modern Türkiye, siyasetten askeriye kadar hem yapısal hem de kültürel kırılma ve dönüşümlerin gerçekleştiği bir dönem olmuştur.

Modern Türkiye'nin kuruluşunda askerin çok önemli rolü oldu. Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren devlet içerisinde askerin karşı konulamaz yükselişi, askerin devlet yönetimi içerisindeki etkililiğini 1908 sonrasında doruk noktasına taşıdı. II. Abdülhamid Han'ın tahttan indirilişinin akabinde devlet yönetimi İttihat ve Terakki Fırka'sının askeri üniformalılarınca yürütüldü. Bu dönem aynı zamanda, devlet içerisindeki güç merkezi ve otoritenin, saraydan kışlaya geçtiğinin bir göstergesidir.

Ulus-devlet ve emperyalizmin etkin rol oynadığı Osmanlı'nın 1908 sonrası son 15 yılı, büyük toprakların kaybedildiği ve siyasi, iktisadi ve askeri açıdan iyiden iyiye güç kaybedildiği bir dönem olmuştur. Son yıllarında itilaf devletlerinin bölerek ortadan kaldırmayı planladıkları Osmanlı, itilaf devletlerinin planladıkları bir şekilde olmasa bile farklı bir şekilde 1923 yılında ömrünü tamamladı.

“Osmanlı Hanedanı'nın altı yüzyıl süren hükümdarlığı, bunu izleyen hiçbir rejimin göz ardı edemeyeceği, hem olumsuz hem de olumlu bir miras yarattı. Anayasal hareketle birlikte 1908'de iktidara gelen Jön Türkler, hanedanı muhafaza ettiler ve onun mirasını radikal bir reform ve yapısal değişim programını gerçekleştirmek için manipüle

etmeye çalıştılar. Öte yandan Jön Türkleri izleyen, Mustafa Kemal'in (Atatürk) önderliğindeki rejim, bu mirası bütünüyle reddetmeye çalıştı, monarşiyi kaldırdı, hanedanı yasakladı ve laik bir cumhuriyet kurdu. Bu reddediş bile Osmanlı Hanedanı'nın karizmasını gösteriyordu.⁵⁷

1923 yılına gelindiğine 1.Dünya Savaşı bitmiş ve sonrasında hemen hemen Anadolu'nun tüm bölgelerinde silahlı mücadelelerle yapılan Kurtuluş Savaşı da kazanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti işte bu zorlu süreç sonrasında Osmanlı bakiyesi üzerine kurulmuştur. Sonradan üniformalarını çıkaracak olan Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşları, yeni devleti Türkiye Cumhuriyeti ismi ile, başkenti Ankara olarak kurdular. Türkiye Cumhuriyeti, 1950 yılına kadar, Mustafa Kemal Paşa ve Milli Şef İsmet İnönü liderliğinde yönetildi. Yani Türkiye Cumhuriyeti 1950 yılında ilk defa cumhuriyet ve demokrasi ile tanışacaktır.

1. Siyasi Tarihimizde Demokrat Parti

Türkiye için henüz çocukluk çağlarını yaşadığını söyleyebileceğimiz bir dönemde devlet, köklü mirasından devraldığı tecrübe ile devlet teşkilatlanmasını tamamlamıştır. 27 yıllık süre zarfında halkın yönetimde söz sahibi olması anlayışının rafa kaldırıldığı bir dönemden sonra 1950 yılında devlet ilk defa halk iradesi ile yönetime gelmiştir. Henüz kurulma aşamasında olduğu ve olağanüstü şartlardan geçiyor olması, erken dönem cumhuriyet yönetiminin otoriter tutumu için meşruiyet zemini oluşturmuştur.

“Avrupa’da silahlar susarken, Türkiye, cumhuriyet kurulduğundan beri en köklü siyasi bir yeni yönelim sürecine girmeye başladı. Haziran 1945’te Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu’nun dört muhalif üyesi –Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan- “Dörtlerin Teklifi” olarak bilinen belgeyi imzaladı. Teklifte, ekonomi üzerindeki devlet sınırlamalarının kaldırılması ve bir muhalefet partisi kurma hakkının tanınmasını istiyorlardı. Meclis Grubu teklifleri reddetti ve bu

⁵⁷Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, 2011, s.25.

durum Dörtlerin sonraki aylarda CHP ile ilişkilerini sertleştirmelerine neden oldu.”⁵⁸ İşte bu süreç, Demokrat Parti'nin kurulmasına zemin oluşturan bir süreci doğurdu.

7 Ocak 1946'da kurularak dört yıllık bir süre zarfında muhalefet partisi işlevini yürüten Demokrat Parti, Türkiye'nin ilk muhalefet tecrübesi değildi. Atatürk döneminde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası, muhalif siyasi hareketlerin oluşturularak siyasetin zenginleştirilmesine yönelik gayretlerdi. Fakat bu gayretler, altında yatan farklı saikler neticesinde akamete uğrayacak ve Türkiye siyaseti ilk defa pratik olarak Demokrat Parti ile çok partili siyasi hayata başlayacaktır.

14 Mayıs 1950'de Demokrat Partinin (DP) iktidara gelmesi ile Türk tarihinde iktidar ilk kez seçim yolu ile el değiştirmiştir.⁵⁹ Gevgilili'nin coşkun anlatımı ile: *“Türkiye'yi 14 Mayıs 1950 Pazar günü ne kimse tanıyabilir ve ne de kimse kolaylıkla düşünebilirdi. Milyonlar, yılların baskı altında durdukları kovuklardan çıkmış ve genel oy adı verilen modern yaşamın en anlaşılmaz varlığı birdenbire ete ve kemiğe büründürmüşlerdi.”*⁶⁰

Böylelikle, 27 yıl iktidarda kalan, Kemalist devrimin öncüsü, yapıcısı ve koruyucusu olduğu iddiasını taşıyan CHP, iktidarı DP'ye devretmiştir. Bu iktidar değişiminde gerek iç, gerek dış siyasal, ekonomik, askeri ve toplumsal faktörler birlikte rol oynamışlardır. CHP'nin, bürokrasinin vesayetine başkaldıran burjuvazi ve toprak ağalığı ittifakı için global planda iki kutuplu dünya düzeninin belirginleştiği ve “Birinci Soğuk Savaş” döneminin en yoğun yaşandığı zaman diliminin iktidara gelmede uygun bir zemin hazırladığı açıktır.⁶¹

DP'nin iktidarı devralması, Türkiye'nin iç ve dış siyasetinde önemli değişikliklerin yaşandığı bir dönem oldu. Bu dönemde Türkiye dış siyasetini geliştirmeye başladı. Marshall yardımları, NATO üyeliği ve Kore'ye asker gönderilmesi gibi olaylar, uluslararası ilişkiler hacminin gelişmeye başladığının kanıtıydı. Yine aynı

⁵⁸ William Hale, **1789'dan Günümüze Türkiye'de Ordu ve Siyaset**, Hil Yayınları, İstanbul 1996, s.84.

⁵⁹ Dr. Ümit Özdağ, **Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, Boyut Kitapları, İstanbul 2004, s.19.

⁶⁰ Ali Gevgilili, **Yükseliş ve Düşüş**, Bağlam Yayınları, İstanbul 1987, s.67.

⁶¹ Özdağ, **a.g.e.**, s.19.

dönemde traktör başta olmak üzere tarım aletleri alımları ile tarımsal üretimde ivme yaşanmaya başlandı.

1952'de Türkiye'nin NATO'ya resmi kabulüyle sonuçlanan yeni uluslararası kümelenme, rekabetçi bir sisteme geçişle ilişkilendirilmişti. Bu sistem, seçilmiş bir sivil yönetimin orduya üstünlüğünü varsayıyordu. Bununla birlikte, Batılı güçlerle ittifakın, önemli bir subay kesiminin siyasi radikalleşmesine dolaylı bir biçimde katkıda bulunduğu da kuşku götürmez.⁶² Ne var ki, subayların Batılı güçlerle ittifakından duydukları rahatsızlık, 27 Mayıs darbesinin hemen sonrasında Albay Alparslan Türkeş tarafından okunan metinde de görülebilmektedir.

27 Mayıs darbesi, Türkiye için ciddi bir travmaya neden oldu. İmparatorluğun uzun süren çalkantılı döneminden sonra halk, 30 yıla yakın bir süre tek parti iktidarı dönemi yaşadı. Bu iktidar döneminde de Fikret Başkaya başta olmak üzere birçok yazar/düşünürün işaret ettiği gibi, halk katılımlı bir demokrasi ve cumhuriyet tesis edilemedi. Valilerin belediye başkanı gibi vazife yürüttüğü bu dönemde aslında açık oy gizli sayım usulü seçim sistemi uygulanması da yönetimin gerekli ölçüde adil olmadığını kanıtını oluşturuyordu. İşte tam da bu noktada 1946 sonrası seçim sisteminde yapılan yeni düzenleme ve değişikliklerin de pozitif etkisi ile DP güçlü bir şekilde hal iradesi ile iktidar partisi oldu.

DP'nin iktidara gelmesi ile halk, belki de tarihinde ilk defa ülke yönetiminde gerçek anlamda söz sahibi olmuştu. Fakat 1960 yılında gerçekleşen darbe ile halkın büyük çoğunluğunun, demokrasiye duyduğu güvenin önemli ölçüde zedelendiği görülmektedir. 2013 yılına gelindiğinde hâlâ darbe planlarının gündeme geliyor olması demokrasiye yönelik tehditlerin halen devam ettiğini göstermektedir. Bu noktada söylenebilir ki, Türkiye siyasi tarihinde demokrat parti, demokrasinin yerleşmeye başlamasına bir başlangıç noktası oluşturdu.

Demokrat Parti yönetimi, daha önceden kurulan siyasal çatıya sosyal ve ekonomik içerik kazandırdığı için, modern Türkiye'nin tarihinde cumhuriyetin ilk on yılı kadar önemlidir. Çünkü Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte Türk

⁶² Hale, a.g.e., s.91.

siyasetinin gidişatı tamamen halk katılımına dayanacak ve esas olarak siyasal-kurumsal reforma ve rejime değil ekonomik kalkınma ve hizmete adanmış bir hükümet politikasına yönelecek şekilde değişti.⁶³

2. Demokrat Parti Dönemi Gelişmeleri

1929 bunalımı ve II. Dünya Savaşı arası geçen yıllarda, dünyada Faşizm ve otoriter yönetimler güçlenmekteydi. 1924 ve 1930'da iki defa çok partili demokratik yaşama geçmeyi deneyen Türkiye bunda başarısız oldu. “Özellikle 1930'dan sonra iktidarı elinde bulunduran Cumhuriyet Halk Partisi devlet ile özdeşleşmeye başladı. Parti ilkeleri 1937 yılında anayasaya girince de bu süreç doruk noktaya ulaştı. CHP Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı Atatürk 1938'de hayatını kaybedince yerine seçilen İsmet İnönü, II. Dünya Savaşı başlayınca, eski devrin küskünlerini de etrafında toplayarak ülkede, savaş günlerinin yıkıcılığı yanında çok başlılığın çıkmasına engel oldu; bunda başarılı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Savaşın özellikle ekonomiyi kötü yönde etkilemesi, büyük kentlerde karaborsacılığın ortaya çıkması, sermayenin belirli ellerde toplanmasını kolaylaştırdı ve bu, bir Kent Burjuvazisi oluşturdu. Kırsalda, genç nüfusun silah altına alınması küçük ve orta büyüklükteki çiftçinin üretimini düşürdü. Büyük toprak sahipleri arzı kendileri kontrol etmeye başladı. Artan talep karşısında arzdaki daralma enflasyonu ve hayat pahalılığını arttırdı. İktidarın önlem olarak düşündüğü çözümlerden ilki *Varlık Vergisi* oldu. Devlet tarafından salınan ağır vergileri ödeyemeyen bütün işadamları Aşkale'ye gönderilerek orada taş kırmak gibi işlerde amele olarak kullanıldı.”⁶⁴

Keyfi uygulamalara sebep olan söz konusu vergi, kent burjuvazisini iktidara cephe almaya itti. Diğer önlem ise *Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu* idi. Bu kanunla büyük toprak sahiplerinin toprakları bölünerek, küçük çiftçiye destek sağlamak hedefleniyordu. Ancak bu, devletin Türkiye'deki bütün arazilerin zaten %70'ten fazlasına sahip olduğunu bilen toprak sahiplerini muhalefet saflarına kanalize etti. İsmet İnönü'nün devletçilik uygulamaları sonucu oluşan ekonomik darboğaz zaten toplumu da

⁶³ Kemal Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s.236.

⁶⁴ <http://www.dp.org.tr>, erişim tarihi 04.08.2013

aynı yöne iletmiş durumdaydı. II. Dünya Savaşı 1945’de hem dünya genelinde hem de Türkiye’de demokrasilerin zaferi ile son bulmuştu. Aynı zamanda savaşın sonlarına doğru ülkede özellikle basın ve aydın çevrelerde, demokrasi arzusu artık yüksek sesle dillendirilir olmuştu.⁶⁵

İkinci Dünya Savaşının galiplerinden olan Sovyetler Birliği'nin lideri Stalin, Türkiye'den Kars, Ardahan ve Artvin'i istiyordu. Sovyetlere karşı Amerika ve İngiltere'ye yaklaşan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 19 Mayıs 1945 günü yaptığı konuşmada bu arzuya yeşil ışık yaktı. Zaten TBMM içinde muhalefet 1945 bütçe görüşmelerinde su yüzüne çıkmıştı. Atatürk'ün son başbakanı Celâl Bayar, Adnan Menderes, Feridun Fikri Düşünsel, Yusuf Hikmet Bayur, Emin Sazak bütçeye red oyu verdiler. Asıl kırılma *Çiftçiye Topraklandırma Kanunu* görüşülürken ortaya çıktı. Tasarının 17. ve 21. maddeleri tartışılırken Celâl Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Emin Sazak sert eleştiriler dile getirdiler. Bu yasanın görüşüldüğü günlerde Celâl Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan, CHP Grubu'na Dörtlü Takrir adlı bir önerge verdiler. Önerge ülke ve parti yönetiminde özgürlükçü bir anlayış içeren düzenlemeler yapılmasını öngörüyordu ancak dörtlü takrir reddedildi. Bunun üzerine, Menderes ve Köprülü o günkü Vatan Gazetesi'nde CHP iktidarına karşı o güne değin örneğine rastlanmayan sertlikte yazılar yazmaya başladılar. Sonuç olarak Menderes, Koraltan ve Köprülü Eylül 1945’de partiden ihraç edildiler. Aynı gruptan olan Celâl Bayar ise önce milletvekilliğinden sonra da CHP'den istifa etti. Celâl Bayar, 1 Aralık 1945'te parti kuracaklarını açıkladı. İnönü tarafından Çankaya Köşkü'ne çağrılan Celâl Bayar, cumhurbaşkanından gerekli desteği aldıktan sonra 7 Ocak 1946 günü Demokrat Parti kuruldu.⁶⁶

“İkinci Dünya Savaşı’nı izleyen yıllarda Türkiye’nin siyaset değişikliğine gitmesinde dış faktörler önemliydi. Bununla birlikte, asker-bürokrat seçkinler, toprak sahipleri ve burjuvazi arasındaki siyasal ittifakta statükonun korunmasını imkansız hale getiren bir aşınma vardı. Özel sektör, Cumhuriyet döneminde önemli ölçüde gelişmişti ve artık devletin önceden kestirilemeyen, keyfi davranışlarına katlanmak istemiyordu. Batı’dan, özellikle Türk sisteminin piyasa güçlerine açılmasını isteyen Birleşik

⁶⁵ www.dp.org.tr

⁶⁶ www.dp.org.tr

Devletlerden gelen baskı, bu gelişmeyi teşvik etti. Nitekim özel sektörün Cumhuriyet Halk Partisi içindeki temsilcileri liberalleşme yönünde baskı yaparlarken, Recep Peker'in olanca heybetiyle önderlik ettiği sert devletçiler, sistemi devletin baskısını artıracak şekilde dönüştürmek istiyorlardı.⁶⁷Bu ortam, 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasıyla sonuçlanacaktı.

Demokrat Parti 1946'da kurulmasına rağmen iktidara ancak 1950 yılında ulaşabildi. 4 yıl gibi kısa bir vakitte güçlü bir şekilde iktidar partisi olmasının altında yatan birçok sebep arasında, milletin Cumhuriyet Halk Partisi yönetiminden duydukları hoşnutsuzluk başta gelmektedir. Toplumun büyük kesimi, CHP'nin politikaları nedeniyle mevcut yönetimin değişmesine yönelik kanaat taşımaktadır. Bu noktada DP'nin 1950 seçimlerindeki başarısının en güçlü nedenleri, CHP'nin iktidar yorgunu olması, halkın ihtiyaçlarına cevap üretememesi, toplumun geniş kesimlerinin vergi gibi yükler altında ezilmesi ve din alanındaki baskılardır. Tüm bu unsurlar, DP'yi iktidara taşıyan avantajlar olmuş ve tek güçlü muhalefet olması yönü ile de halk DP'yi iktidara taşımıştır.

Demokrat Parti dönemi gelişmelerini; ekonomi, basın ilişkileri, ordu ve uluslararası ilişkiler başlıklarında ele almak gerekir. Ekonomik olarak Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisinden ideolojik olarak keskin çizgilerle ayrılmasa bile Demokrat Parti'nin bu alandaki tutumunun Cumhuriyet Halk Partisi kadar tutucu olmadığı görülecektir. Cumhuriyet Halk Partisi genel olarak olduğu gibi ekonomi alanında da 1950 yılına kadar statükocu ve devletçi tutum sergilerken Demokrat Parti'nin daha liberal ve yumuşak tutum sergilediği görülmektedir. Ülke dışından Marshall Planı gibi maddi yardımlar yolu ile kaynaklar sağlanması Demokrat Parti'nin ekonomik olarak tutucu bir tavır sergilemediğini göstermektedir.

Demokrat Parti döneminde tarıma endeksli ekonomik büyüme hedefi, dolaylı olarak Türkiye'nin uluslararası ilişkiler potansiyelini de etkilemekteydi. Menderes hükümetinin tarım endeksli ekonomi politikaları üretim girdi ve çıktıları söz konusu olduğunda, ithalat ve ihracat için Amerika başta olmak üzere birçok ülke ile siyasal ilişkilere paralel olarak ekonomik ilişkiler kuruldu ve geliştirildi.

⁶⁷Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2011, s.126.

1950'lerin ilk yılları oldukça "umut verici" görünüyordu. İlk yıllarda ABD'den sağlanan yardımlar önemli rakamlara ulaşmıştı. 1946'da başlayan ABD yardımları, 1946-1950 aralığında GSMH'nin yaklaşık %3'üne ulaşmıştı.⁶⁸ Demokrat Parti döneminde de bu yardımların en çok kullanıldığı alanlar ise ABD'den tarım aletleri alımları ve altyapı çalışmaları olmuştur.

"1950'lerin başı, Menderes döneminin altın yıllarıydı. Savaş sonrası Avrupa'da gıda maddesi talebi ve Kore Savaşı'nın hızlandırdığı ekonomik "boom" sayesinde Türkiye, gıda maddesi ve hammadde ihracatı temelinde bir "ekonomik mucize" yaşadı. Kırsal kesime para akarken, ülke içinde ve dışında tüketici mallarına talepte bir artış oldu. Yüksek fiyatlarla satılan malları ithal edebilen tüccarlar bir tür küçük sanayinin gelişmesini sağladılar. Dört yıl içinde, 1950-1953 arasında Türkiye, yılda %13'lük görülmemiş bir ekonomik büyüme yaşadı."⁶⁹

Ne yazık ki bu mucizenin temelleri çok zayıftı ve bu nedenle çökmeye mahkumdu. Makineli tarım ilk yıllarda üretimde önemli getiriler sağlarken bu, ilerleyen yıllarda aynı şekilde devam ettirilemedi. 1950'li yılların sonlarına doğru ise ekonomide enflasyon artmaya ve büyüme hızı ise düşmeye başlamıştı.

Menderes, Mayıs 1960'ta devrildiğinde ekonomi çökmüş durumdaydı. Ancak ekonomi ve toplum, içine düştüğü ataletten öyle bir sarsıntıyla uyandı ki geriye dönmek artık mümkün ve söz konusu değildi. Menderes sonrası rejim, ekonominin dengesini ve düzenini sağlama, ekonomik hayatı Türkiye'nin mucizevi bir kalkışı gerçekleştirebileceği daha rasyonel bir tarzda örgütlenme görevini yerine getirdi.⁷⁰

Diğer yandan Demokrat Parti, basınla ilişkiler söz konusu olduğunda daha çok tahkikat komisyonları ile anılmaktadır. Demokrat Parti'nin basına yönelik tutumu, 27 Mayıs darbesi sonrasında, basının darbeye bakış açısını ve darbeye ilişkin yayın politikaları noktasında da önemli yere sahiptir. Çünkü Demokrat Parti döneminde ağır baskılarla karşı karşıya kalan gazetecilerin 27 Mayıs darbesini alkışlayan bir tutuma sahip oldukları da müşahede edilmektedir. Öncü'de yer alan gazetecilerin önemli bir

⁶⁸Fikret Başkaya, **Paradigmanın İflası**, Özgür Üniversite Kitapları, Ankara 2012, s.287.

⁶⁹Ahmad, **a.g.e.**, s.141.

⁷⁰Ahmad, **a.g.e.**, s.143.

kısmı da, Demokrat Parti döneminde söz konusu baskılara maruz kalmışlardır. Özellikle de darbenin gerçekleştiği 1960 yılında ve darbeye 1 ay gibi kısa bir süre kala kurulmuş olan Tahkikat Komisyonu, muhalif basın için çok ciddi baskılar oluşturduğu bilinmektedir.

Öncü başta olmak üzere genel olarak dönemin basınının darbeye ve darbecilere yönelik bakış açılarını değerlendirirken basın üzerindeki baskıları göz önünde bulundurmak gerekir. Darbe öncesi dönem için düşünüldüğünde de bu baskılar, muhalefeti güçlendirmiş ve muhalefetin şiddet ve yönünü de zamanla artırdığı görülmektedir. Baskıların genel olarak medya olmak üzere özelden muhalif medya unsurlarına yönelik gerçekleşmesinden çıkarılması gereken önemli bir sonuç da, medyanın entelektüel camia olmak üzere toplumun tek haber kaynağı olması yönü ile toplumdaki tüm muhalif (işçi, entelektüel, vekil, asker...) kesimlerde öfke ve kızgınlıkların oluşmasına ve birikmesine neden olmuş ve bu da darbeye verilen tepkilerin çok cılız kalmasına etkili olmuştur.

“Türkiye’de ordu, yapı, gelenek ve tarih bakımından halka en yakın kurum olarak hiçbir zaman Latin Amerika’da olduğu gibi doğrudan doğruya iktidara sahip olup ülkeyi militarist şekilde idare etmek istememiştir. Rejimin ve ulusal egemenliğin koruyucusu olarak partiler dışında ve hükümetin üstünde devletin sözcüsü olmak iddiasındadır. Ordu, temelde herkesin kabul ettiği gibi, halkçıdır. Fakat devlet beççiliğini kendi kararıyla, kendisinin koyduğu ölçütlerde yükseltmek istemedi, bu kurumu demokrasiyle çelişen konuma sokmaktadır. Demokrasiye şeklen uymak; fakat demokrasi ruhuna karşı olmak Türkiye’de hem demokrasiyi çıkmaza sokmakta hem de sınırsız gerginlik ve bunalım yaratmaktadır. Ordunun demokrasi taraftarı olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Fakat zaman zaman demokratik kuralları bir yana iterek hareket etmesi, hem orduyu yıpratmakta hem de aşırı uçlara cesaret vermektedir. Ordu, belirttiğimiz gibi, yönetimi açıkça üzerine almak istemez. Halkı temsil eden, görünüşte sivil bir grupla işbirliği yapması kaçınılmaz bir zorunluluktur.”⁷¹

DP’nin, iktidara gelmesinin ardından ilk faaliyetlerinden bir tanesi de orduya ilişkin düzenlemelerdi. Ordu, silah ve mühimmat konusunda yetersiz olduğu gibi askeri

⁷¹ Başkaya, a.g.e., s.56.

eğitim konusunda da kendini geliştirmemiş ve g¼ncelleyememiřti. Uzun yıllar Fevzi akmak komutasında, kendini geliştirmemesi ve g¼ncelleyememesi nedeniyle ordu her alanda ağdaş orduların sahip olduğu teknik, teknoloji ve eğitimden oldukça geride kalmıştı.

“1960 askeri m¼dahalesi, m¼dahale sonrası kurulan h¼k¼met ve 1961 Anayasası'nın niteliği, hatta devlet başkanının asker (Orgeneral Cemal G¼rsel) olması, CHP'nin etkisi veya doğrudan katılımıyla alınmıştır. Her ne olursa olsun 1960 olayları, orta sınıfın d¼ř¼nce ve isteklerinin daha kesin bir ideolojik şekil olarak ortaya çıkmasına neden olmuş, “halkı demokrasi” ile “yukarıdan y¼netilen demokrasi” arasındaki farkları ortaya koymuştur. Bu gelişme de T¼rkiye'de demokrasinin derin biçimde k¼k saldđđını g¼stermiřtir.”⁷²

T¼rkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan bug¼ne değin uluslararası ilişkiler politikalarının temel parametrelerinden bir tanesini oluşturan “*Yurtta sulh, d¼nyada sulh*” anlayışı gereği evre ¼lkeler başta olmak ¼zere iyi ilişkiler kurmaya ve geliştirmeye çalışmış, bunun yanı sıra çatışma ve savaş durumlarından da kaçınmaya çalışmıştır. Cumhuriyetin Atat¼rk d¼neminde hiçbir ¼lke ile savaş durumuna girilmediği gibi Bağdat Paktı ve benzeri uluslararası anlaşmalarla ¼lkeler arası barış ve dayanışmanın geliştirilmesi sağlanmıştır. Aynı durum İsmet İn¼n¼ d¼neminde de s¼rd¼r¼lm¼řt¼r. Gerek askeri gerekse de ekonomik olarak T¼rkiye'nin oldukça g¼s¼z olduğu bir d¼nemde gerçekleşen 2.D¼nya Savaşında T¼rkiye, savaşın ustalıkla dışında durmuş ve barış durumunu/konumunu s¼rd¼rm¼řt¼r.

İkinci D¼nya Savaşı sonrasında Batı'da oluşan politik sistemler ve birlikler T¼rkiye i politikasını da etkilemiştir. Atat¼rk ve Cumhuriyet Halk Partisi, yeni kurulmuş olan T¼rkiye Cumhuriyeti'ne bir medeniyet projesi olarak s¼rekli Batı'yı hedef g¼stermiřtir. Ne Birinci D¼nya Savaşı ne de İkinci D¼nya Savaşı, T¼rkiye'nin batılılaşmasına engel olamadı. Batı değerlerini ve kanunlarını merkeze almış olan d¼nemin siyasal iktidarı, muhalefetin ön¼n¼ açmış ve Demokrat Parti'nin kurularak çok partili siyasal yaşama geçişin ön¼ndeki suni engelleri kaldırmıştır. İnkılaplar d¼neminde T¼rkiye'nin y¼n¼n¼ b¼t¼n¼ ile Batı'ya çevirerek t¼m kanunlarını bu ¼lkelerden ithal

⁷² Başkaya, a.g.e., s.56.

eden Cumhuriyet Halk Partisi, seçim kanunu söz konusu olduğunda da Batı'ya başvurmuş ve 1950 seçimleri geldiğinde de aynı kanunların azizliğine uğramıştır. Kendisi de Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili olan Şevket Süreyya Aydemir *İhtilalin Mantığı*'nda bu anısını şöyle aktarmaktadır:⁷³“... Seçim Kanunu'nun, onu hazırlayan Halk Partisine karşı, matematik bir azizliği oldu”. Demokrat Parti bu seçimler sonrasında, 1950 yılında halk iradesi ile seçilmiş bir iktidar olarak Adnan Menderes başbakanlığında hükümeti kurarak iktidar partisi oldu.

Türkiye'de Demokrat Parti'nin iktidar olması hem içte, hem de dışta önemli gelişmelerin önünü açmıştır. İçte Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan beri tek parti olarak iktidarını sürdüren CHP'nin yerini alarak iktidar olması, dışta ise ülkeyi birden çok pakt ve anlaşmalara götürerek uzun yıllar sonra ülkenin dış politikasını etkileyerek yeni bir yapı oluşturması farklı bir dönemin başladığının göstergesidir. Görüldüğü gibi bu dönemin dış politikasını oluşturan unsurların sonuçları ve etkisi çerçevesinde ortaya çıkan gelişmeler arasında, Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi, NATO'ya girmesi, Balkan-Bağdat Paktı gibi Çevresel Paktlara üye olması ve Mısır Meselesi gibi durumlar yer almaktadır. Bu dönemde yürütülen bütün bir dış politika, özellikle Sovyetler Birliği'nin tehdidine yönelik korunma amaçlı ve ekonomik hamle yapma amacına yönelik yürütülen bir dış politika olmuştur.⁷⁴

DP, Batı çizgisini takip edeceğini ve ABD ile ileri seviyede ilişkiler geliştireceğinin ilk işaretini 1950'de patlak veren Kore Savaşı'na asker yollamak ile vermiştir. Bundan sonra DP Batı çizgisine göre belirlenen politikayı takip ederek Rusya yayılmacılığı karşısında, bu siyaseti izlemeye devam ettirmiştir. Özellikle Rusya yayılmacılığına karşı ABD tarafından geliştirilen *Kenar Kuşak Stratejisinin* en kritik coğrafyasına sahip olan Türkiye, 1950 yılından itibaren başlayan yeni dönem boyunca Batı ve ABD'nin rahat bırakmadığı bir ülke konumuna gelmiştir. Dolayısıyla İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de çok partili sistemin başlamasının hemen ardından iktidara gelen DP'nin iç ve dış ilişkilerde ortaya koyduğu strateji ve performans ile

⁷³ Şevket Süreyya Aydemir, *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2007,s.166.

⁷⁴ Dr. Haktan Birsnel ve Olcay Özkaya Duman, *Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Bu Politikamın Dinamiklerine Etki Eden Gelişmeler*, Mustafa Kemal Atatürk Üniversitesi E-Dergi. s.299.

şekillenen Türk dış politikası Atatürk'ün stratejilerinden uzaklaşmayı ve daha çok dış gelişmelere bağlı bir süreçte yeni hareket tarzları belirlemeye yönelmiştir.⁷⁵

İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen yenedünya sistemi Türkiye'yi AB ve ABD'ye yaklaştıran önemli bir etken oldu. İkinci Dünya Savaşı sonrasında iki kutuplu güç görünümü, Türkiye'nin Batı'ya yaklaşmasını dönemin siyasi algısına göre gerekli kıldı. Türkiye'nin kuzey ve doğusundaki SSCB tehdidi algılamasının yanı sıra Yugoslavya da bu tehdit algısının içerisindeydi. Bu tehdit, özellikle SSCB'nin sıcak denizlere ilişkin hedefleri başta olmak üzere Türkiye'nin toprak bütünlüğüne yönelik olması yönü ile Türkiye'yi yeni arayışlara sürükledi.

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra takip etmeye başladığı, batı ile işbirliği siyaseti DP döneminde de devam etmiştir. ABD'nin komünizmin yayılmasını önlemek için uygulamaya koyduğu Truman Doktrini ve Marshall Planı girişimleri Türkiye'ye bir rahatlama getirmiş ise de SSCB'nin Türkiye'ye yönelik tehdidini tamamen ortadan kaldıracak nitelikte değildi. Türkiye bu tehlikeden ancak NATO'ya üye olarak kurtulabilmeyi planlamaktaydı.⁷⁶ Ve Türkiye bu saiklerle Demokrat Parti döneminde 1952 yılında NATO üyesi oldu. Ne var ki NATO'ya üye olmak için de Demokrat Parti'nin Kore Savaşına asker göndermesi gerekmiştir.

Demokrat Parti dönemi dış politika uygulamaları konusunda üzerinde durulması gereken diğer noktalar da, Kıbrıs meselesi ve Marshall Planı'dır. Kıbrıs meselesi, Yunanistan'ın Kıbrıs Adası'nı ilhak etme amacı ile sürdürdüğü politikaların bir sonucu olarak Demokrat Parti döneminde dış politika gündemi olmuş ve Kıbrıs Meselesi bazı görüşlere göre 6 Eylül olaylarının altında yatan bir gerekçe olarak da değerlendirilmiştir.

2.1.Ordu

1948'in Türk ordusu, donanım ve örgütlenmesiyle 1920'lerdekinden çok az farklıydı. İkinci Dünya Savaşı sırasındaki kimi rastgele donanımlara karşın taşıma

⁷⁵Birsel ve Duman, **a.g.e.**, s.300.

⁷⁶Birsel ve Duman, **a.g.e.**, s.308.

işlerinin büyük çoğunluğu hâlâ atlarla yapılıyordu. Çok az tank vardı ve silahların büyük çoğunluğu Birinci Dünya Savaşı'ndan kalmaydı. Her şeyden önce, Fevzi Çakmak'ın uzun süren genelkurmay başkanlığı yenilenmeyi ve girişkenliği engellemişti.⁷⁷

Askeri mekanizmanın bu aşırı geriliği nedeniyle ki, Birleşik Devletler Türkiye'nin Batı ittifakındaki yükümlülüklerini yerine getirmesine yardımcı olması için düşünülen yeni donanım –top, taşıyıcı, tank ve savaş uçağı- akıtmaya başladı. 1950'de, Batı güçleri NATO'ya girişine izin vermeye zorlamanın bir aracı olarak Türkiye, Kore savaşındaki BM kuvvetlerine 4.000 kişilik bir müfrezeyle katıldı. Kore'deki Türk birliği savaşdaki üstünlüğünü gösterdi; fakat en iyi eğitilmiş birliklerin Uzak Doğu'ya gönderildiği ve ordunun ülkedeki durumunun iyi olmaktan çok uzak olduğu da açıktı. Daha iyi eğitim ve bu donanımı kullananların daha hızlı terfisi olmadan yeni donanım faydasızdı.

Demokrat Parti döneminde ordu, batı savunma sistemine eklemleşme çabaları neticesinde Kore Savaşına katıldı. Ardından 1952 yılında Sovyet tehdidine karşı bir hamle olarak Türkiye'nin NATO'ya katılması sağlandı. İşte ordu içerisindeki birçok grup, özellikle ordunun ABD kaynaklı stratejilere entegre edilmesi çalışmalarından önemli derecede rahatsızlıklar duymuştu.

27 Mayıs darbesinin nedenleri içerisinde sayılan unsurlar arasında, askerlerin mali durumları önemli yer işgal etmektedir. 27 Mayıs öncesinde subayların mali durumları genel kabule göre reel olarak iyi değildi. Hatta yer yer subay maaşları, askerlerin geçimleri için yeterli bulunmuyordu. Bu durumu dönemi yansıtan bazı hatıratlar “*subaylara kiralık ev ve kız bile vermiyorlardı*” nitelemesi ile çarpıcı şekilde vurgulamaktadır.

27 Mayıs darbesine zemin hazırlayan unsurlar arasında, “Ordu ve Asker”in durumunu ayrıca incelemekte fayda vardır. Ordu'nun önemli bir kısmı Demokrat Parti hükümetinin 1950 yılında iş başına gelmesini ilgi ile karşılamıştır.

⁷⁷Hale, a.g.e., s.91.

“ İktidarın başının Orduyu yedek subaylarla da idare edebileceği sözü ve 1950 öncesi ordusunu, Battal Gazi ordusu olarak nitelendirdiği söylentisi” yaygındı ve ters tepkiler yaratıyordu.”⁷⁸

Şevket Süreyya Aydemir *İhtilalin Mantığı*'nda⁷⁹ bir kurmay subayın ağzından aktardığı pasajda, ordunun Demokrat Parti dönemi siyasetine ilişkin algılarını şu şekilde anlatıyor: “*Dış politikadaki davranışların kayıtsız şartsız Amerikan taraftarlığı olduğu örnekleri ile ortada idi. Amerika ile, hepsi de gizli olan, ikili anlaşmalar yapıyordu. Adli kapitülasyonların geri geldiği kanısı misalleri ile yaygındı. Kayıtsız şartsız NATO emrindeydik.*”

27 Mayıs sonrası dönemde subayların mali durumlarında önemli ölçülerde iyileştirmelere gidilmiştir. Milli Birlik Komitesi, sadece subayların maaşlarını iyileştirme konusunda değil, ordu üyelerinin dayanışma ve yardımlaşmasını artırmak, maddi güvencelerini sağlamak ve hatta konaklama ihtiyaçlarını sağlamak konularında tedbirler ve iyileştirmelerde bulunmuştur.

- *Emekli Subaylar Hakkında Tasarı*

“Milli Birlik Komitesine verilen tasarı emekli Subaylara sivil hayatta iş bulmağa matuf.

*Silahlı Kuvvetlerin emir ve kumanda kademelerinin gerçekleştirilmesi için emekliye ayrılmış bulunan subaylarımızın, sivil hayatta iş ve görev sahibi olmaları gayesiyle hazırlanan kanun tasarısı Milli Birlik Komitesine sevk edilmiş bulunmaktadır. Pek yakında bu durumda olan subayların sivil hayatta muhtelif iş kollarına ve görevlerine yerleştirilmesine başlanacaktır.”*⁸⁰

27 Mayıs sonrasında, devlet bünyesinde en önemli yetki ve yaptırım gücünü ellerinde bulunduran ordu mensupları, örgütleri kurmak suretiyle ordu mensuplarının gelir seviyesi ve yaşam standartlarını yükseltmek üzere çeşitli faaliyetlerde bulundular.

⁷⁸Aydemir, a.g.e., s.269.

⁷⁹Aydemir, a.g.e., s.270.

⁸⁰Öncü, 28 Ağustos 1960.

“Özdilek, emekli subaylarla görüştü ve bu konuda önemli açıklamalar yaptı.

2600 Emekli subaya iş temin edilecek, Amerika ve İtalya'nın 200 milyon dolarlık yardımından-banka için faydalanılacak.. Yeni Orduevi binasında, dün saat 10:30da yapılan bir toplantıda Türkiye Tarım Bankası adı altında bir banka kurulacağı açıklandı. Toplantı, emekli subaylara sivil hayatta iş temini maksadıyla yapılmıştır. Milli Savunma Bakanı Cihat İren de toplantıda bulundular. İren toplantıda, Türkiye'nin bir yatırım bankasının ihtiyacını belirtti ve emekli subaylara “aldıkları ikramiyeyi bu bankanın hissedarı olmak için kullanmalarını” salık verdi. Bankaların diğer ticari teşebbüslerden daha avantajlı durumda olduklarını anlattı.”⁸¹

Silahlı Kuvvetler bünyesinde ‘tasfiye’ olarak nitelenebilecek ilk siyasi karar Demokrat Parti'nin 1950'de seçimleri kazanıp iktidarı devralmasından hemen sonra alındı. Genelkurmay Başkanı Org. Nafiz Gürman başta olmak üzere, aralarında genelkurmay 2. Başkanı İzzet Aksalur, Hakkı Akoğuz, Salih Omurtak ve Kazım Orbay gibi orgenerallerinde olduğu komuta kademesi emekli edildi.⁸² Demokrat Parti'nin, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne yönelik bu tutumu askeri vesayeti kaldırma girişimleri olarak okunabilmektedir.

Menderes döneminde ordunun, demokratik işleyiş içerisinde anayasa çerçevesinde hareket ettiği görülmektedir. Demokrat Parti'nin iktidarda kaldığı on yıllık süre zarfında ordunun komuta kademesinden Demokrat Parti'ye yönelik muhalif tutum ve davranışlar görülmemiştir. Hatta, 27 Mayıs darbesi gerçekleştiğinde Genelkurmay Başkanı olarak görev yapan Rüşti Erdelhun paşa darbeye ve darbecilere katılmamış ve önce genelkurmay başkanlığından istifa etmiş/ettirilmiş ve darbe karşıtı tavrı nedeniyle de Yassıada mahkemelerince idama mahkum edilmiştir.

⁸¹Öncü, 28 Ağustos 1960.

⁸²Radikal, 8 Ağustos 2010.

2.2.Siyaset

Demokrat Parti dönemi siyasi açıdan cumhuriyet tarihinin başarılı ilk çok partili siyasi dönemidir. Ne kadar çok partili siyasi yaşam olduğu ifade edilse bile Demokrat Parti dönemi, diğer partilerin temsil kabiliyetleri olmaması sebebiyle iki partili bir dönem olarak süregelmiştir. Diğer siyasi parti/lerin Demokrat Parti'nin kuruluşundan itibaren Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti'nin gölgesinde kaldıkları görülmektedir. Demokrat Parti kurulduğu 1946 yılından 1950 yılına kadar muhalefet partisi olarak siyasete devam etmiş ve 1950 yılında gerçekleşen seçimlerin ardından iktidar partisi olmayı ve hükümet kurmayı başarmıştır.

Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde milletvekilliği yapmış kişiler tarafından kuruldu. İdeolojik olarak CHP'den farklı olmayan DP, daha az merkezîyetçi ve daha az bürokratik bir devlet öngörmüştür. Şevket Süreyya Aydemir'e⁸³ göre Cumhuriyet Halk Partisi 1946 sonrası dönemde, "yorgun'du". Ve Demokrat Parti tam da Cumhuriyet Halk Partisi'nin yorgunluk döneminde kurulmuştur. Muhalefetin beklenenden çok daha hızlı gelişmesi, yönetimin birçok umudunu da yıkmıştır. DP kurulur kurulmaz, basın, iş çevrelerinin, aydınların ve geniş halk kitlelerinin desteğini hızla kazanarak, tüm yurttan aniden her yana yayılmıştır. Demokrat Partinin yükselişini öngören Cumhuriyet Halk Partisi kadrosu, 1947 yılında yapılacak genel seçimleri Demokrat Parti'nin gelişimini ve seçimlere hazırlanmasını engellemek amacıyla bir yıl önce ve 1946 yılında gerçekleştirdi. Fakat bu strateji Demokrat Parti'nin iktidarını ancak 4 yıl geciktirebildi.

1946-1950 arası dönemde Cumhuriyet Halk Partisi ılımlı politikalar takip etmeye çalışmıştır. Bürokratların tarafsızlaştırılması, gizli oy açık sayım gibi demokratik değişimler sağlanmıştır. Recep Peker yönetimindeki uzlaşmaz, katı, merkezîyetçi hükümetin yerine Hasan Saka ve Şemsettin Günaltay gibi ılımlılardan kurulu hükümetler getirilmiştir. Bu dönemde Cumhuriyet Halk Partisi geçmiş yıllardaki baskıcı kimliğini halka unutturmaya çalışmıştır.

Fakat Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1946-50 arası döneminde yaptığı tüm çalışmalar ve hatta Demokrat Parti'nin seçimlerden galip çıkmasını engellemeye

⁸³Aydemir, a.g.e., s.150.

yönelik seçim kanundaki değişiklik bile, Demokrat Parti'nin 1950'de başlayan iktidarını engelleyememiştir. 1950 yılı seçimlerinde ise Demokrat Parti seçimlerin galibi olarak hükümeti kurmuş ve ardından Adnan Menderes başbakan, Celal Bayar ise Cumhurbaşkanı olarak göreve gelmiştir.

1950-54 yılları arasında Demokrat Parti'nin iç siyaseti ile uluslararası ilişkileri genellikle başarılı bir dönem olarak ifade edilmektedir. Bu dönemde iç siyasette kaygı verici bir gelişme yaşanmamış ve dış politikada ise NATO üyeliği gibi önemli uluslararası anlaşmalar imzalanmıştır. Ekonomik büyümenin yüzde on üç'ler seviyesinde gerçekleşmesi de bu başarının bir getirisi olarak ifade edilmelidir. Bu başarı da beraberinde 1954 seçimlerinden Demokrat Parti'nin önemli bir başarı ile çıkmasını sağlamıştır.

1954 seçimlerinden sonra Menderes'in karşısına çıkan siyasal sorunları genellikle kendi partisinden kaynaklandı. Serbest girişim ve siyasal özgürlükten yana olan liberal hizip, siyasal faaliyetin kısıtlanması kadar ekonomi üzerindeki devlet denetiminin uygulanmasına da karşı çıktı. Bu türden Demokratlar ya istifa ettiler ya da partiden ihraç edildiler.

27 Mayıs 1960'ta devrilmesinden önceki beş yıl içinde Menderes, kendi meclis grubuna büyük bir ihtiyatla yaklaştı. 1957 seçimleri Demokratları zayıflattı, Cumhuriyetçilerin sandalye sayısı 31'den 178'e çıktı. Ancak yönetim kademelerinde gene demokratlar vardı.

“Artan enflasyon ve şiddetli döviz krizinden kaynaklanan ekonomik durgunluk Menderes'i daha popülist siyasetler izlemeye zorladı. 1958'in sonunda muhalifler ve kendisini eleştirenler de dahil olmak üzere herkesi hükümetin arkasında birleşmek için bir “Vatan Cephesi” oluşturarak yeniden otorite kurmaya çalıştı. Bu cepheye katılmayı reddedenler yıkıcı olarak lanetleniyordu.”⁸⁴

Demokrat Parti iktidarının 1957 seçimleri sonrası dönemi, güçlenen muhalefet ve popülist politikalar nedeniyle çalkantılı bir dönem olarak geçti. Bu dönemde

⁸⁴Ahmad, a.g.e., s.138.

muhalefet ile hükümet arasında süregelen tansiyon zirve noktalarına ulaştı. İktidarın 1959 yılının son döneminde iktidar ile muhalefet arasındaki tansiyon artık meydanlara taşmaya başlamıştı. Sokak gösterileri ve öğrenci eylemleri birbirini izlemeye başlamıştı.

“İktidar bir “Vatan Cephesi” sloganı ile her gün radyo ve kendine bağlı gazetelerle kendini güçlendirme ve güçlü gösterme propagandası yaparken milleti ikiye bölüyordu... (1970’li yıllarda bu milliyetçi-milliyetsiz’e dönüştü) ve “maalesef” bu Vatan Cephesi faaliyetine bazı subay eşleri de katılıyordu.”⁸⁵

Diğer tarafta muhalefet lideri İnönü, yeni fikirler ve istekler öne sürüyor ve bunlar ilgi çekmeye başlıyordu.

İnönü’nün her vesile ile yurt gezilerinde halk önünde, basında ve Meclis’te işlediği ana temalar şöyle özetlenebilirdi...

- Anayasa değişikliği ve Anayasa teminatı, çift meclis kurulması,
- Anayasa Mahkemesi kurulması,
- Nisbi temsil esasına göre yeni seçim kanunu hazırlanması, seçim güvenliği,
- Hâkim teminatı, Yüksek Hakimler Kurulu teşkili,
- Üniversite özerkliği,
- Yeni bir basın rejimi ve hürriyeti,
- Dinin siyasete alet edilmemesi.

Tüm bu gelişmeler, uzunca bir süredir darbe planları içerisinde olan genç subaylar için fırsat doğuruyordu. Muhalefet, siyasallaşmış üniversite ve aydınlar ve siyasallaşmış medya, darbeciler için zemin hazırlıyordu. Tarih 27 Mayıs 1960’ı gösterdiğinde darbe gerçekleşmiş ve Milli Birlik Komitesi yönetime el koymuştur.

2.3.Medyaya

Demokrat Parti dönemi medyasına ilişkin olarak yapılan değerlendirmelerde genellikle ortaya çıkarılan sonuç, Demokrat Parti ve şahsında Menderes’in, ilk

⁸⁵ Muhsin Batur, **Anılar ve Görüşler**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1985, s.73.

dönemlerinde basına yönelik olarak özgürlükçü yaklaşımlarının aksine özellikle de iktidarının ikinci döneminde basına yönelik baskı politikası uyguladığıdır. Medyanın darbeye ilişkin yaklaşımları noktasında, Demokrat Partinin son dönemlerine, basına yönelik baskı ve tahakküm politikaları belirleyici olmuştur.

DP'nin belki de en büyük seçim aracı basın olmuştur. Kurulduğundan beri hakkında her gün olumlu yazılar, makaleler yayınlayan gazeteler, halkın DP'ye yönelmesinde önemli bir etki göstermişlerdir. Özellikle Vatan Gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman DP'yi tanıtmak ve halka benimsetmek adına ümit verici başmakaleler yazıyordu. Parti kurulduğunda parti programını birçok yönden tahlil eden Yalman, objektif olmaya çalışsa da DP'nin yanında olduğunu göstermiştir. Bunun yanı sıra partinin kurulduğu günlerde Celal Bayar'ın torunlarıyla çekilmiş bir resmini koyan Vatan Gazetesi, Celal Bayar'ın siyasetçi yönüyle birlikte aile yapısının da kuvvetli olduğunu göstermeye çalışmıştır. Bir başka yöntem ise Celal Bayar'ın Atatürk'le çekilmiş resimlerini koymak ve Atatürk'le anılarını yayınlamaktır. Vatan ve Yeni Asır gazetelerinin sıklıkla izlediği bu yöntem, her ne kadar o günlerde kullanılan bir propaganda şekli olarak görülme de, halk üzerinde olumlu etkiler meydana getirmiştir. Vatan'ın yanında Tasvir de DP tarafında olmuştur.⁸⁶ Medyanın önemli bir kısmının iktidar döneminde Demokrat Parti yanlısı yayın politikaları yürütmesine rağmen darbe sonrasında Demokrat Parti aleyhine yayın yapmaları ise, dönemin medya kuruluşlarının siyasallaştığının açık bir göstergesidir.

1950 seçimleri ile işbaşına gelen Demokrat Partinin, basının desteğine ihtiyacı vardı. Bu nedenle basınla ilgili olumlu düzenlemeler yapma yoluna gitmiştir. 5680 sayılı Basın Kanunu bu alanda atılan ilk adımlardan biridir. Yeni Kanun ilke olarak basın serbestisini öngörüyor, süreli yayını çıkarmayı izne bağlamıyor, yayın sahibini cezai sorumluluk dışında tutuyordu. Cevap ve düzeltme hakkın konusunda basın lehine düzenlemeler yapıyor ve yayın yasaklarını istisna haline getiriyordu ve idarenin basın üzerindeki denetimini asgariye indiriyordu. Kanun bu yönüyle liberal kurama uygun bir basın rejimi öngörüyordu. Demokrat Parti'nin basınla ilgili diğer olumlu düzenlemeleri ise ayrı bir Matbaalar Kanunu'nun çıkarılması ve basın çalışanlarına yeni özlük haklar

⁸⁶ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973, s.172.

sağlayan “Basın-İş Kanunu”nun yasallaşması olmuştur.⁸⁷ Tüm bu düzenleme ve kanunlar, Demokrat Parti yönetiminin ilk dönemlerine basına yönelik olumlu niyet ve tavırlarının bir göstergesi olarak okunmaktadır.

Demokrat Parti döneminde medya⁸⁸ ve medyaya yönelik bu olumlu havanın, 1954 yılından itibaren tersine döndüğü görülmektedir. Demokrat Parti yönetiminin ilk döneminde özellikle de iktisadi alanda yaşanan olumlu gelişmeler bu dönemden itibaren tersine dönmeye başlamış ve böylelikle ülke içerisinde çeşitli enflasyonist politikalar uygulanmaya başlamıştır. Diğer taraftan bu dönem, siyasi alanda da iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkilerin gerilmeye başladığı bir dönem olmuştur.

Demokrat Parti döneminde birçok gazete açık bir şekilde görülebildiği gibi iktidar ve muhalefet partilerine ilişkin tavır/karşı tavır sahibi olmuşlardır. Demokrat Parti iktidarı süresince hükümetin basına dönük eğilimlerini, liberal eğilimler ve baskıcı eğilimler olarak iki şekilde değerlendirmek mümkündür. Menderes hükümetinin basına ilişkin genel tutumunun 1954 öncesinde liberal iken 1954 sonrasında otoriter ve baskıcı bir duruma dönüştüğü görülmektedir.

“Bugünkü *Milliyet*’in doğuşunu, Ali Naci Karacan-Menderes dostluğu sağlamıştır. Milliyet kurulurken Karacan, Menderes’e basın dünyasında iktidarı manen koruma, ülkeyi biran önce kalkındırmak için çaba harcayan DP’yi ve onun şahsında Menderes’i büyük bir içtenlik ve heyecanla koruma teminatı vermişti.⁸⁹ DP’nin devlet olanaklarını kendi propagandası için kullanmasının en iyi örneklerinden birini Güneş Matbaacılık Türk A.Ş. oluşturmaktadır. 1949 yılında Zeki Rıza Sporel ve arkadaşları tarafından kurulan şirket aynı yılın sonlarında iflas noktasına gelmişken, Demokrat Parti (DP) iktidarı ile birlikte Neşriyat Anonim Ortaklığı’yla birleşmiş, böylece şirketin kaderi değişmiştir. DP adına İş Bankası’ndan yüksek miktarlarda kredi alınmış ve bu

⁸⁷ Onur Öztürk, **DP Döneminde Basın; Zafer ve Ulus Gazeteleri Karşılaştırması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007. s.185.

⁸⁸ Demokrat Parti döneminde, medya konusunda gerçekleştirilen düzenleme ve kanunların yüksek oranla basın için gerçekleştirildiği görülmektedir. Bunun sebebi dönemin hakim medyasının gazeteler yani basın olmasıdır. Diğer kitle iletişim araçlarının yaygınlığı ise basınla kıyaslanamayacak kadar azdır.

⁸⁹ Yıldız, **a.g.e.**, s.490.

parayla parti adına hissedarlardan pay satın alınmıştır. Ayrıca Resmi İlanlar Limited Şirketi'nden Havadis gazetesi ortaklığı aracılığıyla 3000 liralık pay alınmıştır.”⁹⁰

“Menderesin örtülü ödenek ile desteklediği yazarlardan bir tanesi de Orhan Seyfi Orhon olmuştur. Menderes'e yönelik olarak yazdığı bir mektubunda Orhon: "Yusuf Ziya Ortaç ile Akbaba'yı 1954 seçimlerini sonuna kadar muhalefetin hiciv, istihza ve tarizlerini aynı silahla hem çok daha incelik ve zerâfetle karşılayan bir mizah dergisi olarak çıkarmayı kabul ediyoruz. Akbaba, iktidarı destekleyerek muhalefete hücum edeceği için kazançlı bir iş olmaz. Bu gazeteye konması kararlaştırılan parayı Akbaba'yı 1954 seçimlerinin sonuna kadar çıkarmak için kullanacağız. Şayet Akbaba, partice çıkarılırsa matbaa, kağıt ve diğer masraflar temin edilirse biz kalemimizi bu hizmette kullanmaya hazırız." ifadelerine yer vermektedir.”⁹¹

“1954 seçimleri sonrası gazetecilere yönelik ağır cezalar ardı ardına gelmiştir. Cezaevine giren ilk isim, Hüseyin Cahit Yalçın olmuştur. Yalçın, *Halkçı*'daki yazılarından dolayı, 26 ay 20 gün hapis ve 4444 lira para cezasına çarptırılmıştır. Cemal Sağlam altmış beş ay hapis cezasına hüküm giyerken, *Yeni Ulus*'un sahibi Nihat Erim ise, 35222 lira ağır para cezasına çarptırılmıştır. Bedii Faik, Mükerrerem Sarol, Metin Toker gibi kişiler de ceza alan medya mensubu veya sahibi iken *Akis* ve *Sabah Postası*'nda ceza alan veya kapatılan bazı gazetelerin başında gelmektedir.”⁹²

“1959 yılının sonlarında, DP iktidarının muhalefete karşı artık hiç tahammülü kalmamıştı. Osman Bölükbaşı, 10 ay hapse mahkum oldu. Kısa bir süre sonra da Ahmed Emin Yalman'ın **Vatan** gazetesi kapatıldı. Yönetimin gazeteler üzerinde kurduğu sansür baskısı alabildiğine artmış, sansürle yetinmeyen yönetim, gönderilen yasaklara uyulup uyulmadığını kontrol etmek amacıyla gazetelerde polis bekletmeye başlamıştır.”⁹³

⁹⁰Yıldız, a.g.e., s.490.

⁹¹Aralık 1956 tarihli mektup. Mektup, **Habertürk Gazetesi**'nin 2 Ocak 2013 tarihli basımında yer almaktadır. Örtülü ödenek ile desteklenen yazarlar arasında bu haberden anlaşıldığı kadarıyla Necip Fazıl Kısakürek, Peyami Safa ve Yusuf Ziya Ortaç gibi yazarlar da yer almaktadır.

⁹²Ayşe Elif ve Emre Kaya, **Demokrat Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri**,Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,Ankara 2007,s. 100.

⁹³Yıldız, a.g.e., s. 504.

3. 27 Mayıs Darbesi

1950 yılında demokrasi, Demokrat Parti ile Türkiye’de de bir siyaset biçimi olarak uygulanmaya başlandı. Türkiye’de ilk kez ve kuşku götürmez şekilde halk iradesi ile seçilmiş Demokrat Parti, çoğunluğun desteği ile iktidar oldu. Ne var ki, Demokrat Parti ve halk iradesi 10 yıl sonra ordu tarafından gerçekleştirilen bir darbe ile kesintiye uğratıldı. Gelecek yıllarda da 27 Mayıs tecrübesinden hareketle ordu, 2010 yılına kadar yaklaşık her on yılda bir, ya bir darbe gerçekleştirmiş, ya iktidara muhtıra vermiş veya darbe planı içerisinde bulunmuş fakat gerçekleştirememiştir. Burada üstünde durulması gereken bir husus olarak, mezkur darbe veya muhtıralar emir komuta içerisinde ordu tarafından yapıldığı gibi 27 Mayıs’ta olduğu gibi bazen de ordunun içerisinde kurulmuş olan bir hizip tarafından gerçekleştirilmiştir.

“27 Mayıs askeri darbesi Türk Silahlı Kuvvetleri’nin hiyerarşik yapısının dışında yapılan ilk ve son başarılı askeri müdahaleydi. Daha sonra iki askeri müdahale (12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980) oldu: ancak bunlar küçük rütbeli subayları uzakta tutan Yüksek Komuta Kademesi’nin eseri idi. Bu önemli değişimin nedeni, Yüksek Komuta Kademesi’nin 1960’tan sonra kendisi için belirlediği ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nin karakterini dönüştüren yeni roldü.”⁹⁴

“Türkiye’nin Silahlı Kuvvetler’i demokratlar iktidara gelene kadar Cumhuriyetin belki de en saygın kurumuydu. Askerlerin ulusal mücadelede ve yeni devletin kurulmasında oynadıkları rol, onlara Kemalist toplum içinde şerefli bir yer sağlamıştı. Kemalist Türkiye’nin, Mustafa Kemal Atatürk, Fevzi Çakmak ve İsmet İnönü gibi kahramanları hep askerdi. Topluma asker kahramanlara saygı duyması öğretildi. Askerler, Zafer Bayramı (30 Ağustos) ve Cumhuriyet Bayramı (29 Ekim) gibi özel günlerde daima ön plana çıkıyorlardı.”⁹⁵

Demokrat Parti iktidarını devirmek üzere Türk Silahlı Kuvvetleri içinde ilk gizli örgütlerin kimler tarafından ve hangi yıl kurulduğu konusunda kesin bir bilgi yoktur. Bu konuda tespit ettiğimiz ilk girişim, Kurmay Yarbay Ateşdağlı’nın 1951 yılındaki girişimidir. 27 Mayıs 1960 darbesini gerçekleştiren ekibin nüvesi 1954

⁹⁴Ahmad, a.g.e., s.147.

⁹⁵Ahmad, a.g.e., s.147.

Kasımında Tuzla Uçaksavar Okulunda, Yüzbaşı Orhan Kubibay ve Yüzbaşı Dündar Seyhan tarafından atılmıştır.⁹⁶

Cüneyt Arcayürek'e göre 27 Mayıs darbesi aslında 27 Ekim 1957 seçimleri ile başlamıştır.⁹⁷ 27 Ekim 1957 seçimleri sonrasında Demokrat Parti yönetimi özellikle ekonomi alanında önceki yıllara göre zayıf kaldı. Büyüme hızının gittikçe azalıyor olması ekonomik durumun bir göstergesiydi. Diğer yandan iç siyasette de Demokrat Parti, 1957 seçimleri sonrasında yoğun ve çalkantılı bir dönem yaşadı. Demokrat Parti ile anılan birçok menfi olay da bu dönemde vuku buldu. İç siyasetin iyice kızışmaya başladığı bu dönemde öğrenci hareketleri ve eylemler de kendini göstermeye başladı. Bu dönemde basına yönelik baskılar da özgürlük ortamının zaafa uğratıldığını gösteren bir durumdur.

“Madanoğlu ve arkadaşları, darbe tarihi olarak esasında 25/26 Mayıs gecesini saptamışlardı; zira Menderes resmi bir ziyaret için ertesi gün Atina'ya gitmeyi planlamıştı. Ne var ki, 25 Mayıs sabahı Yunanistan ziyaretinin iptal edildiğini ve Başbakan'ın o sabah Eskişehir'e gitmek üzere Ankara'dan ayrılacağını gazetelerden öğrendiler. O zamana kadar, Türkiye'nin en önemli hava üssünün bulunduğu Eskişehir'le hiçbir bağlantıları olmamıştı. Dolayısıyla darbe 26/27 Mayıs gecesine ertelendi. Arkadaşlarının Menderes'i tutuklamasını ayarlamaya çalışmak üzere yalnız bir hava subayı, Yarbay Agasi Şen, İstanbul'dan Eskişehir'e gönderildi.”⁹⁸

Tarih 27 Mayıs 1960'ı gösterdiğinde Milli Birlik Komitesi adına Albay Aparslan Türkeş, gerçekleştirdikleri darbeyi ve nedenlerini, tok sesiyle Ankara radyosundan duyurmuştu:

"Muhterem Vatandaşlar

Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri, memleketin idaresini ele almıştır.

⁹⁶ Özdağ, a.g.e., s.75.

⁹⁷ Cüneyt Arcayürek, **Bir İktidar Bir İhtilal**, Bilgi Yayınları, Ankara 1984, s.257.

⁹⁸ Abdi İpekçi ve Ömer Sami Coşar, **İhtilalin İç Yüzü**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s.194.

Bu harekâta Silahlı Kuvvetlerimiz; partileri içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında, en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak idareyi, hangi tarafa mensup olursa olsun, seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır. Girişilmiş bulunan bu teşebbüs, hiçbir şahsa veya zümreye karşı değildir. İdaremiz, hiç kimse hakkında şahsiyata müteallik tecavüzkâr bir fiile müsaade etmeyeceği gibi, edilmesine de asla müsamaha etmeyecektir. Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup bulunursa bulunsun, her vatandaş; kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir. Bütün vatandaşların, partilerin üstünde aynı milletin, aynı soydan gelmiş evlatları olduklarını hatırlayarak ve kin gütmekten birbirlerine karşı hürmetle ve anlayışla muamele etmeleri, ıstıraplarımızın dinmesi ve milli varlığımızın selameti için zaruri görülmektedir. Kabineye mensup şahsiyetlerin, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne sığınmalarını rica ederiz. Şahsi emniyetleri kanunun teminatı altındadır.

Müttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz, Birleşmiş Milletler Anayasası'na ve insan hakları prensiplerine tamamen riayettir. Büyük Atatürk'ün 'Yurtta sulh, cihanda sulh' prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadığız. NATO ve CENTO'ya inanıyoruz ve bağlıyız. Düşüncemiz 'Yurtta sulh, cihanda sulh'tur. Türkiye dahilinde bütün garnizonlardaki garnizon komutanları o yerin mülki ve askeri idaresine el koyacaklar ve vatandaşların her hususta emniyetini sağlayacaklardır.'⁹⁹

27 Mayıs darbesi, Türkiye tarihinde gerçekleşmiş ilk başarılı darbedir. Bu darbe, kendisinden sonra gerçekleşen darbelere de öncü olmuştur. 27 Mayıs darbesini diğer darbelere ayıran en önemli özellik ise, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin emir komuta içerisinde genelkurmay başkanının başkanlık ettiği bir darbe olmamasıdır. Bu darbe, ordu içerisinde darbe planı yapmış olan birçok grubun bir araya gelmesiyle oluşmuş ve subaylar tarafından gerçekleştirilmiş bir darbe olarak gerçekleşmiştir. Dönemin tüm medya kuruluşları –bir sonraki bölümde incelenmektedir- darbeyi sevinçle karşıladığını 28 Mayıs tarihli baskılarında açıkça göstermişlerdir.

⁹⁹ Sabahat Erdemir, **Milli Birliğe Doğru'dan** aktaran, Hale, Türkiye'de Ordu ve Siyaseti s.109.

4. Medyada 27 Mayıs Darbesi

27 Mayıs askeri darbesi gerçekleştikten sonraki dönemde yayınlanan gazeteleri inceleyen Mazıcı'ya göre tüm gazeteler, darbeyi büyük bir sevinç içinde karşılayıp benimsemiştir, hatta darbeye “ihtilal” nitelemesi yaparak haber vermektedir. Köşe yazıları ve yorumlar da bu doğrultudadır. Darbeyi ihtilal yapanların Demokrat Parti iktidarından en çok canı yanan gazeteler olması şaşırtıcı değildir. Baskıdan bunalan basın için darbe özgürlük ortamını getiren bir ihtilaldir.¹⁰⁰

27 Mayıs darbesi sonrasında neredeyse tüm gazetelerin ağız birliği etmişçesine darbeyi sevinçle karşıladıkları görülmektedir. Darbe öncesinde muhalif olmayan ve hatta Demokrat Parti yanlısı yayın politikası izleyen gazetelerin bile darbeyi ayakta alkışladıkları görülmektedir. 27 Mayıs sonrası toplumsal ve siyasi hayatımızda gerek gazeteci gerekse de siyaset adamı olarak görev yapan Bedii Faik ve Bülent Ecevit gibi isimler bile 27 Mayıs darbesi sonrasında gazetelerde darbe ve darbecileri övgü ile yazmaktadırlar.

“Basının üzerine konan yasakların kalkması üzerine bütün gazeteler akşam baskılarını büyük manşetlerle yayınladılar: “*İkinci Cumhuriyet Kuruluyor*”; “*Türk Silahlı Kuvvetleri Bütün Memlekette İdareyi Ele Aldı*”; “*Meclis Feshedildi, Yeni Anayasa ve Demokratik Müesseselerin Kurulma Hazırlığına Başlandı*”. Cumhuriyet gazetesi ise, 1960-1961 Yunus Nadi armağanı için 27 Mayıs İhtilâlini konu alan bir yarışma tertipledi. Halk tarafından 27 Mayıs'ın manasını anlatan makaleleri her sayıda yayımladı.”¹⁰¹

“Prof. H. Kemal Karpat Cumhuriyet gazetesindeki yazısında, ihtilal sayesinde kurulacak yeni düzeni “ikinci Cumhuriyet” olarak değerlendirmek gerektiğini savunmaktadır. Çünkü Cumhuriyet hayatında değişen taraflar vardır;1924 Anayasası gelişmiş bir devletin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Bu anayasanın daha gelişmişiyile değiştirilmesi ikinci Cumhuriyete geçiş anlamına gelmektedir.”¹⁰²

“Milliyet gazetesinin “*Yurtta Hürriyet Bayramı*” adlı yazısında ülkede 27 Mayıs İhtilalinin bir bayram havası içinde kutlanıldığı, Isparta, Edirne, Ankara, İzmir,

¹⁰⁰ Mazıcı'dan aktaran; Yıldız, a.g.e., s. 259.

¹⁰¹ Cumhuriyet, 21 Temmuz 1960.

¹⁰² Kemal Karpat, “İkinci Cumhuriyet mi Atatürk Cumhuriyeti mi” Cumhuriyet,23 Temmuz 1960.

Konya ve Edirne’de halkın sevinç gösterilerinde bulunduğu ifade edilmiştir. Yine aynı gazetenin “*İstanbul’un yaşadığı Tarihi An: 27 Mayıs Cuma*” adlı yazısında; “[...] Türk ordusu memlekette özlenen hürriyet ve demokrasi nizamını kurmak için tarihi vazifesini şanına yaraşır şekilde 27 Mayıs Cuma günü başardı. Türk tarihinde şerefli bir yer işgal edecek bu mutlu inkılabın, birbirini büyük bir intizamla takip eden safhaları Perşembe günkü son hadiseleri müteakip 27 Mayıs günü saat 2.30 dan itibaren başlamıştır.”¹⁰³denilerek darbeye övgüler yağdırılmaktadır.

Hürriyet gazetesindeki bir yazısında Dr. Yaşar Gürbüz “inkılâp” olarak nitelendirdiği darbeyi şu şekilde değerlendirmektedir: “[...] Kahraman ordumuzun gerçekleştirdiği 27 Mayıs İnkılâbı siyaset ilminin peşinen işaret ettiği kaçınılmaz bir netice idi. Zira siyasette de birtakım kanunlar vardır ve muayyen haller behemehâl muayyen neticeler doğurur. Sabıklar şayet her meselede olduğu gibi burada da ilmin sesine kulak tıkamasalardı başlarına gelecek akıbeti ve bundan kaçınmanın yollarını öğrenirlerdi”.¹⁰⁴

27 Mayıs İnkılâbını Yayma ve Tanıtma Komisyonu, 27 Mayıs darbesinin yıldönümünde Devlet Radyolarında yayınlanan basın özetlerinin bir kısmını *Türk Basınında 27 Mayıs* adlı yayında toplamıştır. Bu yayında 27 Mayıs’la ilgili alıntılar yapıldığı gazeteler şunlardır: *Dünya*, *Akşam*, *Ulus*, *Yenigün*, *Öncü*, *Ülke* (Sivas), *Başarı* (Manisa), *Erzurum*, *Sinop*, *Şimşek* (Kırkağaç), *Devrim* (Isparta), *İbret* (Alaşehir), *Zaman* (Kayseri), *Telgraf* (Ankara), *Ege Ekspres* (İzmir), *Yeni Turan* (Burdur), *Balıkesir Ekspres*, *27 Mayıs* (Konya Ereğli), *Yeni Konya*, *Sebat* (Afyon), *Vatan*, *Millet* (Bursa), *Ordu Postası* (Ankara), *Türk Dili* (Balıkesir), *Doğuş* (Sivas), *Hür Vatan*.” Söz konusu gazetelerden yapılan alıntılarda öne çıkan temalar kısaca şu şekildedir:¹⁰⁵

“Karanlık bir çağ kapanmıştır, aydınlık çağın temellerini sağlam atmak için Milli Birlik Yönetimi etrafında toplanılmalıdır. Demokrat Parti’nin yıktığı adalet mekanizması 27 Mayıs’la yeniden kurulmalıdır. 27 Mayıs baskılara karşı koyan haysiyetli kuşakların müşterek eseridir. Türk Ordusu, politikanın sosyal kanunlarını yalancı çıkararak Türk insanının hasretini çektiği demokrasiyi kuracaktır. İnkılâbın nüvesini oluşturan sosyal ahlak, ordunun millete müthiş bir armağanıdır. Milli Birlik

¹⁰³ *Milliyet*, 29 Mayıs 1960.

¹⁰⁴ *Hürriyet*, 30 Mayıs 1960.

¹⁰⁵ Kaya, a.g.e., s.62.

Komitesi'nin iş ve anlayış birliğine uymak canımızı, malımızı, bayrak ve dinimizi korumaktır. Devlet ve hükümete yardım kendimize yardımdır. Milli Birlik Komitesi iki temel düşünceye dayanmaktadır: Atatürk inkılabları ve sosyal adalet. Eskiye dönmek için Atatürkçü aydınlar safları sıklaştırmalıdır. Kan dökmeyen, gözyaşı dökülmeyen, ter döken ihtilalin cihan tarihinde eşi yoktur. 27 Mayıs içimizdeki nemelazımcı olmayanların eseridir. Yeni Büyük Millet Meclisi binasındaki yemin töreninde (6 Ocak1961) Milli Birlik Komitesi üyeleriyle Yeni Temsilcilerin yan yana kenetlenmiş gibi oturmaları, ihtilalin diktatörlüğü amaçlamadığını, daha başlangıçta geçici olduğu ve iktidarı normal idareye bırakmayı amaçladığını göstermektedir. Türk Milleti gençleri, ihtiyarları, nineleri, gelinlik kızları ile asker olan, ordu olan bir millettir.”¹⁰⁶

Hürriyet gazetesi darbeyi, “Türk Ordusu Vazife Başında” sürmanşetiyle karşıladı. *Hürriyet* gazetesi, sadece manşetiyle değil, haber başlıkları ve yazılarıyla da darbe ve darbecilerin yanında yer aldı. 28 Mayıs 1960 tarihli *Hürriyet* gazetesinin bazı haber başlıkları şu şekildedir: Yurtta tam bir huzur hüküm sürüyor, Yeni anayasanın hazırlıkları ilerliyor, Bütün üniversiteler açılacak, Kütahya yolunda yakalanan Menderes Ankara'ya getirildi ve istifa etti, Silahlı Kuvvetler yurtta süratle demokrasiyi kurmak kararında.¹⁰⁷

Cumhuriyet gazetesi de darbeyi sevinçle karşıladı. Cumhuriyet gazetesi yazarı Nadir Nadi 28 Mayıs tarihli Cumhuriyet gazetesinde, 27 Mayıs'ı bir dönüm noktası olarak nitelendirir ve vatandaşları ordunun arkasında durmaya çağırır. Aynı gazetede yazan bir diğer önemli isimde Burhan Felek'tir. Burhan Felek köşesinde, “Hepimizin vazifesi, bu tarihi ve hayati günlerde bu nizam, kanun ve vazife sembolüne yardımcı olmaktır” diyerek darbe ve darbecilere ilişkin düşüncelerini dile getirmektedir. Cumhuriyet gazetesinin de haber ve köşe yazıları ile darbe ve darbecilere desteği görülmektedir.¹⁰⁸

Cumhuriyet Halk Partisinin yayın organı olarak Ulus'un da darbecilere desteği su götürmez bir gerçektir. Daha sonra Türkiye Cumhuriyet Başbakanlığı da yapacak

¹⁰⁶Kaya, a.g.e., s.62.

¹⁰⁷*Hürriyet*, 28 Mayıs 1960.

¹⁰⁸ *Cumhuriyet*, 28 Mayıs 1960.

olan Bülent Ecevit Türkiye halkına darbeyi “Dün Türkiye’de bir büyük inkılap gerçekleşti” düşüncesini içeren yazısı ile müjdelemektedir.¹⁰⁹

Ali Naci Karacan ve Çetin Altan gibi önemli gazetecilerin yazdığı Milliyet gazetesi de, darbe öncesinde yakın zamana kadar Demokrat Parti yanlısı yayın politikası izlese bile darbeyi sevinçle karşılamıştır. Aynı dönemde yayın yapan Dünya, Akşam, Yeni Sabah ve Vatan gazetelerinde de, darbeyi öven, 27 Mayıs otoritesini halk nezdinde meşrulaştırmaya çalışan yayın politikası açık bir şekilde görülebilmektedir.

Sonuç olarak 28 Mayıs ve sonrasında, neredeyse tüm ulusal gazetelerin 27 Mayıs darbesini sevinçle karşıladıkları ve 27 Mayıs otoritesini meşrulaştırmaya dönük yayın yaptıkları görülmektedir. Hayati Tek *Darbeler ve Türk Basını* isimli çalışmasında medyanın darbeye yönelik bu homojen tutumuna ilişkin düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:¹¹⁰ “Basının 27 Mayıs karşısında takındığı “homojen” tavır, ne 12 Mart’ta, ne 12 Eylül’de ne de 28 Şubat sürecinde yaşanmadı. Sözü edilen diğer üç darbede, askerleri destekleyenler kadar, yanlış yaptıklarını söyleyenler de çıktı. 27 Mayıs’ın basın tarafından topyekün desteklenmesinin arkasında yatan sebepler nelerdi? Korku mu, karakersizlik mi, yoksa tecrübesizlik mi?”

¹⁰⁹ **Ulus**, 28 Mayıs 1960.

¹¹⁰ Hayati Tek, **Darbeler ve Türk Basını**, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2006, s.109.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ÖNCÜ GAZETESİ VE SÖYLEM ANALİZİ

Çalışmanın bu üçüncü bölümünde ilk olarak Öncü gazetesinin genel yapısı ve kuruluş süreci irdelenecektir. Öncü'nün kuruluş sürecinde Milli Birlik Komitesi yani 27 Mayıs otoritesinin dolaylı rolü bulunmaktadır. Gazete yazarlarının hatıratlarından edindiğimiz bilgiler, gazetenin kuruluşunda 27 Mayıs darbesi sonrasında başbakanlık müsteşarlığı görevini yürüten Alparslan Türkeş'in direkt dahil olduğunu göstermektedir. Bu bilgi, Öncü'yü okuma konusunda bize yardımcı olacak en önemli anahtardır. Ayrıca Öncü'de yer alan üç önemli gazetecinin¹¹¹ Kurucu Meclis üyesi olmaları da dikkat çekici bir husustur.

Giriş kısmında belirttiğimiz üzere bu çalışmada yöntem olarak söylem analizi belirlendi. Söylem analizi konuşma veya metinlerden oluşan anlam ürünlerini inceleyen ve yorumlayan, bu sayede metin veya konuşmadaki anlamları değerlendiren bir araştırma yöntemi olarak, iletişim ve sosyoloji olmak üzere birçok disiplin tarafından kullanılmaktadır. Söylem analizinin teoriksel arka planında sosyal bilimlerdeki sosyoloji, psikoloji, dilbilim, medya, siyasal bilimler gibi pek çok farklı alan yer almaktadır. Bu alanların her biri söylem analizini kendi bakış açılarına ve bilimsel yöntemlerine dayalı olarak kullanır ve söylem analizine ilişkin kendi kurallarını oluşturur. Bu nedenle söylem analizini tek bir başlık altında formüleştirmek ve standardizasyonunu yapmak kolay değildir. Söylem analizine ilişkin yaklaşımların çeşitliliğe rağmen, hepsinin dayandığı ortak kurallar bulunmaktadır.¹¹²

“Kişilerin ve kurumların (siyasal parti, sosyal gruplar, toplum içinde yerleşik konumda olan alt ve üst kimlikler, vb...) belirli sosyal ve kültürel çevrelerde dili nasıl kullandıklarını, dile nasıl anlam yüklediklerini ve bu anlam doğrultusunda kendi gerçekliklerini nasıl yarattıklarını ele alan ve tercih edilen iletişim yapılarının sosyokültürel normlar, tercihler ve beklentilerle olan ilişkisi araştıran söylem analizindeki temel vurgu söz konusu konuşmaların ve/veya yazılı iletişimin yapıldığı

¹¹¹ Altan Öymen, Oktay Ekşi ve İlhami Soysal.

¹¹² Halil Ekşi ve Hilal Çelik, **Söylem Analizi**, www.academia.edu.tr, erişim tarihi 09.10.2013, s.99.

sosyal çevrenin, normların, güç ilişkilerinin özelliklerinin tanıtılması ve değerlendirilmesidir.”¹¹³

Çalışmanın yorum odaklı olması ile amaçlanan bir çıkarım da gazeteye ilişkin çok yönlü bir okuma yapma çabasıdır. Çalışma ikincil hedef olarak, gazetenin temsil ettiğini düşündüğümüz askeri unsurlarla ilişkisini anlamaya çalışacaktır. Söylem analizi aynı zamanda bir metin bozum çalışmasıdır. Bu yönü ile Öncü’de incelenecek metin ve *karikatürler* çözümlenerek okunmaya çalışılacaktır. Çalışmanın yönteminde ağırlık kazanacak olan bu yorumlama çabası da işte bu noktada, metinleri gerekli gördüğü yerde parçalara bölerek veya birleştirerek anlamlandırmaya çalışacaktır. Çünkü metinlerin anlamlandırma çabası esnasında, metinlerin kendileri dışında da anlamlara çağrışım yapabileceği yazar tarafından düşünülmektedir.

Çalışmada söylemleri incelenen tarih ve sayılar söylemlerin yoğunlaştığı tarihlere odaklandı. Bununla birlikte, gazetenin tüm sayıları taranarak bu tarih kesitleri dışında da konumuzla önemli ölçüde irtibatlı olduğu görülen/gördüğümüz metinlere de çalışma süresince yer verildi.

Belirtilen tarihlerde çalışmanın odaklanacağı anahtar kelimeleri de ifade etmemiz gerekiyor. Söylem analizinde, ilk olarak Milli Birlik Komitesi’ne odaklanılacaktır. Çalışmadan 27 Mayıs Otoritesi isimlendirmesi de Milli Birlik Komitesi’ne karşılık gelmektedir. Burada amacımız, gazetenin, Milli Birlik Komitesini nasıl gördüğü ve gösterdiği/göstermeye çalıştığı olacaktır. Aynı zamanda, geçen süre içerisinde 27 Mayıs Otoritesi olarak isimlendirdiğimiz Milli Birlik Komitesinin yönetimi sürecinde, gazetenin söylemlerindeki (var ise) değişiklikler ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın üzerinde duracağı diğer bir konu da, devrik yönetime ilişkin söylemlerdir. Bu bağlamdaki söylemler, Milli Birlik Komitesi ile ilgili söylemlerle yer yer karşılaştırmalı olarak okunacaktır.

Öncü’nün, mevcut toplum ve siyaset yapısına muhalif olarak, 27 Mayıs darbesini “2. Cumhuriyet” olarak algılaması ve sunması da oldukça önemlidir. Bu algı doğrultusunda 27 Mayıs darbesi ve darbecilerinden beklentileri ise, 1923 ruhuna irtica

¹¹³ Halil Ekşi ve Hilal Çelik, **a.g.e.**, s.115.

etmeyerek fakat 1923 ruhunu mevcut zamana ve zemine taşıyarak, Türkiye’de onlara göre yarım kalmış devrim ve *inkılapları* tamamlamalarıdır. Bu düşünce ile açık şekilde destekledikleri 27 Mayıs otoritesinden halka doğru, 27 Mayıs otoritesinin karar ve uygulamalarını halka kabul ettirmek amacı ile eğitim ve iktisat gibi alanlarda taraflı yayınlar yapıldığı görülecektir.

Çalışmanın yoğunlaştığı bir konu da, Öncü’nün 27 Mayıs Otoritesi olarak Milli Birlik Komitesi ve Türk Silahlı Kuvvetlerine ilişkin tavır ve söylemleridir. Bu doğrultuda, üretilen metinlerde Öncü’nün Türk Silahlı Kuvvetleri ve 27 Mayıs otoritesine ilişkin müşahhas tavır ve söylemleri dikkat çekmektedir. Bu söylemlerde Türk Silahlı Kuvvetleri “devrimin yılmaz bekçisi” ve benzer nitelendirmelerle yüceltilirken Milli Birlik Komitesi ile komite üyelerine ilişkin imaj ve itibar çalışması yapıldığı izlenimi görülmektedir.

Yassıada davaları, Öncü’deki metinlerin en taraflı üretildiği temadır. Menderes hükümetine karşı yer yer aşağılayıcı metinler de çoğunlukla Yassıada davaları teması çerçevesindedir. Öncü, Yassıada davalarına davalar sonuçlanıncaya kadar gazetenin hemen hemen her sayısında yer vermiştir. Bu davalara ilişkin Öncü gazetesinin söylemleri, çalışmanın bu üçüncü bölümünün yoğunlaşacağı bir alandır.

Öncü’nün Demokrat Parti’ye ilişkin yayınları, çalışmanın devamında açıkça görüleceği gibi taraflıdır. Öncü’nün Demokrat Partiye ve Demokrat Parti iktidarı dönemine ilişkin yayınlarının *tamamı* ilerleyen sayfalarda görüleceği gibi muhaliftir ve küçültücü ifadelerle doludur. Bu bağlamda çalışmada gazetenin Demokrat Parti’ye bakış açısı da irdelenmektedir.

Öncü’nün 27 Mayıs darbesini isimlendirmesinde çok farklı sorunlar tespit etmek mümkündür. Gazetede 27 Mayıs isimlendirmesi hususunda ağız ve söylem birliği bulunmamaktadır. Öncü’nün 27 Mayıs darbesini algılayış ve sunuş biçimi ise bu bağlamda; ihtilal, inkılap, ikinci cumhuriyet ve devrim iken darbe veya askeri müdahale sözcüklerinden hiç söz edilmemektedir. Biz burada bir sorun olduğunu düşünerek çalışmada Öncü’nün 27 Mayıs’ı nasıl isimlendirdiğini sunmaya gayret gösterdik.

Öncü'nün 27 Mayıs'a ilişkin bakış açısında, zamana göre değişimler yaşanıp yaşanmadığı da olayları tahlil açısından önem arz etmektedir. Çünkü tarih bilimi bizlere, olayları doğru algılayabilmek için üzerinden belli bir süre geçmesi gerektiğini söylemektedir. Bu maksatla, darbenin üzerinden geçen iki yıl içerisinde, Öncü'nün 27 Mayıs'a ve 27 Mayıs Otoritesi'ne ilişkin bakış açısında bir değişme oldu mu? sorusuna cevap verebilmek adına, gazetenin 27 Mayıs 1962 tarihli sayısını ayrıntılı bir şekilde incelemeye çalıştık.

1. Öncü Gazetesi

Öncü gazetesi, 27 Mayıs darbesinden üç ay sonra, 26 Ağustos 1960'da yayın hayatına başladı. Gazetenin çıkışında 28 genç gazeteci¹¹⁴ görev aldı. Altan Öymen ve Oktay Ekşi, gazetenin, Milli Birlik Komitesi üyesi Albay Alparslan Türkeş ve Zeki Bey tarafından kurulduğunu ifade etmektedirler. Gazete, 17 Kasım 1962'de son sayısını çıkardı.

Öncü'nün 27 Mayıs darbecilerine yakınlığının da etkisi ile gazetede görev alan isimler merkezlere akmaya başlamıştır. Bunun en bariz örneği, Altan Öymen, Oktay Ekşi ve İlhami Soysal'ın kurucu meclis üyesi olarak milletvekili olmalarıdır. Bu isimler dışında, Hıncal Uluç, Nilüfer Yalçın, Örsan Öymen de gazetenin önde gelen isimlerinden olmakla beraber bu isimler de, sonrasında entelektüel camia veya bürokrasi içerisinde önemli kademelerde yer almış isimlerdir.

Gazete, niteliklerini ve kuruluş maksadını ilk sayısında¹¹⁵, kuruluş manifestosu sayılabilecek Yolumuz başlıklı yazıda ifade etmektedir. Bu yazıda Öncü'de yer alan gazeteciler 27 Mayıs öncesinde, *kafile kafile zindanlara atılan, hakikaten idealist, her tehlikeye göğüs germiş ve yürekleri hizmet aşkıyla çarpan kişiler* olarak nitelenmektedir. Bu doğrultuda Öncü, 27 Mayıs öncesinde yalnızca inandıklarını yazdığını söylediği bu adamların bundan sonra da *sadece inandıklarını yazacak,*

¹¹⁴ Halit Esendir, *Kendi Anlatımlarıyla Babıali'nin Meşhurları*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2008, s.29.

¹¹⁵ Öncü, 26 Ağustos 1960.

haklının yanında ve haksızın karşısında duracak, asla yeise ve fütura düşmeyecek ve memleket meseleleri üzerine cesaretle eğilecek bir gazete olarak tanıtıyor.

Gazete yayın hayatı süresince 27 Mayıs darbecilerini, ihtilalciler ve inkılapçılar

olarak görmüş ve göstermiştir. Gazetede yer alan haber ve yorum metinlerinde, darbecileri sürekli olarak taltif ve onore edecek yazılar yazılmıştır. Dikkatle incelendiğinde gazetenin 27 Mayıs darbecilerini meşrulaştırmaya çalışan bir yapı sergilediği de açık şekilde görülmektedir. Bu doğrultuda yayınlarına devam eden Öncü, son sayısını 17 Kasım 1962'de yayınlayarak, darbenin doğurduğu siyasi ortamın ortadan kalktığı bir dönemde yayın hayatına son vermiştir.

1.1. Öncü'nün Kuruluş Süreci

Öncü'nün önde gelen isimlerinden Altan Öymen, Öncü'nün kurulma sürecinin Ziya Tansu'nun Altan Öymen ve arkadaşlarına teklifi sonrasında başladığını ifade

etmektedir. Gazetenin ilk sayısında gazetenin kuruluş hikayesini açıklayan Öymen, gazete hakkında kamuoyunda yer alan fısıltı ve dedikodular sebebiyle bu açıklamayı yapmak durumunda olduğunu söylemekte fakat ilgili yazıda gazetenin Milli Birlik Komitesi ile olan ilgisinden bahsetmemektedir.

Oktay Ekşi'nin, 27 Mayıs dönemi hatıralarını anlattığı *Babialinin Meşhurları* isimli eserde, Öncü'nün Milli Birlik Komitesi üyesi Alparslan Türkeş tarafından çıkarttırıldığı bilgisinin, gazetenin kuruluşundan evvel kendilerine ulaştığını söylerken Altan Öymen, gazetenin ilk sayısındaki *Öncü'nün Kuruluşu Hakkında* başlıklı yazısında bunlardan bahsetmemektedir.

Oktay Ekşi bu durumu *Babialinin Meşhurları*¹¹⁶ isimli eserde yer alan hatırasında nakletmektedir:

*“Ben dahil 28 genç gazeteci, bu gazetenin çıkışında görev üstlendik. Ekibimizi kurduktan az sonra, olayın aslında ihtilalin kuvvetli kişisi olarak bilinen Albay Alparslan Türkeş tarafından organize edildiğini öğrendik. Ama artık köprüleri atmış, yola çıkmıştık.”*¹¹⁷

Altan Öymen de aynı eserde konuyla ilgili hatıralarını aktarmaktadır:

“(Alparslan) Türkeş'in Ziya Tansu'ya çıkarttırdığını sonradan öğrendiğimiz Öncü gazetesinde genel yayın yönetmeni oldum. 1 sene sonra Kurucu Meclis'e seçildim. Oktay Ekşi, İlhami Soysal ile birlikte Kurucu Meclis'te bulundum. 27 Mayıs'ın gazetecilere faydası oldu. Gazeteciler hapisten çıktı, önce bir rahatlama oldu. Genelde gazeteciler darbeyi iyi karşıladı. Hürriyet havası oluştu. Ama bir süre sonra askeri yönetim kendi kurallarını uyguladı. Mesela benim Öncü gazetesi, ilk kapatılan gazete idi. Çünkü Türkeş'in çıkarttırdığını MBK üyeleri anlamışlar. Bir bahane ile kapattılar. Bizim genel

¹¹⁶ Halit Esendir, **Kendi Anlatımlarıyla Babiali'nin Meşhurları**, Kaynak Yayınları

¹¹⁷ Esendir, **a.g.e.**, s.29.

yayın yönetmenliği bitmiş oldu. Kurucu Meclis tarafından hazırlanan yeni anayasa ile gazetelere yeniden hürriyet geldi.”¹¹⁸

İlhami Soysal'a göre, 27 Mayıs 1960 Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki öncü kadronun daha doğrusu o kadrodaki zihniyetin iktidara gelişi idi. Kitleler daha ilk anda 27 Mayıs'ı asker ve memur hareketi olarak adlandırmakta fazla yorulmamış, kasabadaki binbaşıyla birlikte kaymakamın da yeniden itibar kazanması kimsenin gözünden kaçmamıştı. Soysal sözlerine şöyle devam ediyordu: "27 Mayıs kitle eğitimi bakımından zamansız çalan bir zildir. Ders yarıda kalmış, meseleler ve çözümler kafalara 'tak' edememiştir." O halde dersin tamamlanması gerekiyordu.¹¹⁹

Öncü, 27 Mayıs 1960 darbesinden 3 ay sonra, 26 Ağustos 1960'da yayın hayatına başladı ve 2 yılı aşkın bir süre yayın hayatına devam etti. Öncü daha ilk sayısında, gazetenin hangi amaçlarla çıktığını okuyucularına duyurdu. Gazete ilk sayısını, "10 Bakan Görevden Affedildi" manşeti ile çıkardı.

Aynı sayıda gazete, "Yol Kavşağında Bir Öncü", "Yolumuz" ve "Öncünün Kuruluşu Hakkında" başlıklı yazılara yer verdi. Bu yazılarda gazete çıkış amacını açık bir şekilde –bize göre örtük bir şekilde- okuyucularına duyurdu.

Gazetenin ilk manşetinde, Milli Birlik Komitesi tarafından görevden alınan bakanların görevden "affedildikleri" duyurulmaktadır. Milli Birlik Komitesi, geçici Anayasanın "Milli Birlik Komitesi Bakanları her vakit denetleyebilir ve görevinden çıkarabilir" şeklindeki dördüncü maddesine dayanarak, Bakanlardan 10'unun görevine son vermiştir.¹²⁰ Bu, darbe sonrası oluşturulan siyasi yapının, 27 Mayıs darbecisi Milli Birlik Komitesi hükümetinin siyaset becerisini de göstermektedir.

¹¹⁸Esendir, a.g.e., s.398.

¹¹⁹<http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-4840-26-bir-muhtirinin-arka-plani.html>, erişim tarihi, 25.09.2013

¹²⁰ Öncü, 26 Ağustos 1960.

- Yolumuz

Öncü, daha “10 Bakan Görevden Affedildi” manşeti ile yayınladığı ilk sayısında manifesto niteliği taşıyan “Yolumuz” başlıklı yazıda, darbeyi “İnkılap” olarak isimlendirirken, gazetenin farklı sayılarında da darbeyi sıklıkla “Devrim, İhtilal veya İnkılap” olarak isimlendirmektedir. Mezkur yazıda gazete, hangi amaçla çıkarıldığını da ifade etmektedir:

“27 Mayıs İnkılabı ile arkada bıraktığımız ∞ (sonsuz) yıllık karanlık devir süresince bunun karanlık çeşitlerini gördük. Bir kısmı, kendisine bağlılanan imkanların müsaadesi nisbetinde gerçekleri aksettirmeye çalıştı ve şartlar elvermez oldukça susmasını bildi. Faciaya bakın ki, bu kadarcık himmetin bile kahramanlık sayıldığı günler yaşadık.

Diğer bir kısım gazetecilerimiz ise, hakikaten idealistti. Her tehlikeye göğüs gerdiler. Kafile kafile zindanlara atıldıkları oldu. Fakat, gazetelerini, gazâ bayrakları gibi şanla dalgalandırmaktan geri durmadılar. 27 Mayıs İnkılabı’nda, kalemlerini, kahramanların kılıcı gibi cesaretle kullananların şeref payı büyüktür. Elbette, milletin kendilerine beslediği minnet ve şükran duyguları da o nispette taşkın olacak.”¹²¹

- Yol Kavşağında Bir Öncü

Öncü’nün, 27 Mayıs’a ilişkin düşüncelerini içeren kodların en açık haliyle sunulduğu bir metin de, gazetenin ilk sayısında, “Yol Kavşağında Bir Öncü” başlığı ile Aydın Yalçın tarafından kaleme alınan yazıdır. Aydın Yalçın imzalı bu yazıda, Öncü’nün, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu iradesine bağlılığını ifade ettiği ve o değerleri benimsediği görülmektedir. Bu değerlerin başında gelen Atatürk/çülük ve Batılılaşma doktrinlerini, zamanın ihtiyaçlarına cevap üretecek şekilde yorumlamak gerektiği yazıda vurgulanmaktadır.

¹²¹ Öncü, 26 Ağustos 1960.

Bu doğrultuda, bu amaçlara hizmet ettiğine inandığını ifade ederek, 27 Mayıs'ın olması gereken bir müdahale, darbe olduğunu düşünmektedirler. Yazıda, darbe devrim olarak nitelendirilmektedir.

“Bu memleket üç ay önce¹²² bir devrim geçirmiştir. Harp ve devrim gibi büyük içtimai olayların bir millet için önemi, içtimai müesseselerinde, bu müesseselerin personel kadrolarında, ve nihayet şimdiye kadar süregelen alışkanlık ve metotlarında temelli değişiklik yapma fırsatına kavuşmasıdır. 27 Mayıs Devrimi Türk Milletine böyle bir şans vermiştir.

Devrimin genel hedefleri hakkında kimsenin en ufak şüphesi yoktur. Türk Milletinin batıllaşması ve modernleşmesinde, Atatürk Devrimciliğinin gösterdiği yolda azimle yürünecektir. Bu yol milli hayatımızın tereddütsüz ve tavizsiz Batıya yönelmesidir. Asya ve Afrika'nın geri¹²³ ülkelerinde bazen görüldüğü gibi, mahallilik ve şovenizmden kendini kurtaramayan, aşağılık duygusunun etkisi altında batı müesseselerine ve kıymetlerine karşı cephe alan, gerici ve geleneksel zihniyetten biz, Atatürk Devrimleri ile kendimizi kurtarabildik. Geleceğe doğru yönelişte, devrimci zihniyetin dayandığı metot, ilim metodudur. 27 Mayıs Devriminin kendine bayrak olarak ilmi ve Atatürk'ü seçmiş olması manidardır.”

Yalnız unutmayalım ki, devrim zihniyeti ve ilim metodu ancak bir başlangıçtır. Çünkü Atatürk Devrimi kapalı bir sistem, kendi kendine yeten, doktriner bir görüş değildir. Aynı şekilde ilim metodu da, içtimai hayatta karar verirken yol seçerken başvurulacak tek ve yeter bir kaynak sayılmaz. Şu halde bugünkü meselemizi belletmek için, eski İslam fıkıhçılarının yaptığı gibi, bir mukaddes kitaba başvurmakla işi halledemeyiz. Atatürk Devrimlerini bu şekilde bir reçete külliyat kabul edemeyiz. Devrimcilik ve Atatürkçülük bir metot ve kafa terbiyesi meselesidir. Muayyen bir doktrin taraftarlığı veya aleyhtarlığı değildir. Onda, ferdi ve müşahhas olayların ve meselelerin cevaplarını ve hal tarzlarını

¹²² 27 Mayıs 1960 Darbesi.

¹²³Bu kelime, gazetenin dünya siyasetine bakış açısını resmeden bir görünüme sahip. Kelime (geri) oryantalist benzeri bakış açısının bariz bir örneğidir.

aramak yetersizdir. Aynı şekilde “Biz meselelerimizi ilim adamlarına havale ettik” diyerek de, bugünün meselelerini halletmeye ve sorumluluğun altından kalkmaya imkan yoktur.

Atatürk Devrimciliğinin özlediği, Batılılaşmış, hür cemiyet düzenini benimsemiş bir diyarda, içtimai hayatın temeli, çeşitli tercih şıkları arasında hür bir seçimde bulunma ve bu seçimi yaparken tam bir surette ferdi sorumluluk yüklenmektedir. Binaenaleyh, Türkiye’de kurulacak yeni düzen, ilime ve Atatürk Devrimlerine bağlılık ifade etmekte, meselenin çok az bir kısmına hâl tarzı verebilmektedir. Meselenin büyük kısmı hürriyet havası ve devrim zihniyeti içinde ortaya konacak, ilim metodu ile inceden inceye ayıklanacak ve çeşitli tercih şıkları karşısında karar verme sorumluluğundadır.

27 Mayıs’ta şu veya bu zümre lehine bir askeri darbe değil, bir devrim yapıldığı söylenmektedir. Biz bu sözün samimiyetine inanıyoruz. Bu inancımızın sebebi hareketi yapanların şahsiyetinden çok memleketin, içtimai müesseselerin bünyesi, kadroları ve çalışma usullerinde derin etkiler bırakmasını bekliyor ve arzuluyoruz. Bugün göze çarpan manzara, “Atatürkçülük” ve “ilme inanç” aslında zaruri ve isabetli olmakla beraber, pek umumi ve yetersiz vasıtalara bel bağlayarak, daha acil ve müşahhas meselelere kâfi dikkatin verilmediğidir. Klişeleşmiş ve kavramı çok genelleşmiş sözler ve tekerlemelerle, kıymetli zamanların kaybolması tehlikesi vardır...”

- **Öncünün Kuruluşu Hakkında**

Öncü’nün kuruluşunun okuyuculara duyurulduğu yazıda, Öncü’nün Atatürkçü bir çizgide yayın yapacağı görülüyor. İlgili yazıda, gazetede görev alan kişilerin darbe öncesi dönemde iktidar tarafından baskı altında tutulduğu ve hürriyetlerinin gasp edildiği düşüncesi vurgulanmaktadır. Yazıda ayrıca, Öncü’nün kuruluşuna ilişkin yapılan “dedikodu”lardan söz edilmektedir. Farklı yerlerde bahsettiğimiz gibi yıllar sonra, Oktay Ekşi ve Altan Öymen, gazetenin kuruluşu ile ilgili bu dedikoduların gerçek olduğunu itiraf edeceklerdir:

“Bu hikayenin hikayesi, bizim açımızdan şöyle başladı:

Biz, başka başka gazetelerde çalışan yirmi sekiz gazeteci idik. İkişer, beşer, onar yıldır yaptığımız gibi, içine seve seve girdiğimiz bu mesleğin icaplarını yerine getirmeğe –kendi vazife sınırlarımız içinde- uğraşır duruyorduk. Bir gün Ziya Tansu aramızdan birkaçı ile görüştü. Elinde bir sermaye olduğunu, gazete çıkarmak istediğini bildirdi. Gazetenin gayesini sorduk. “Gerçekleri yazmak; Atatürk İnkılapları istikametinde memlekete hizmet etmek” diye özetledi.

Öncü’nün neşir yolu hakkındaki daha çıkmadan ortaya atılan dedikoduların ve bu dedikodulara dayanıp rüya tabir eder gibi yapılan menfi tefsirlerin, pek yanlış birer peşin hüküm olduğunu, bizzat bu tefsirleri yapanlar da, şu sayımızı ellerine aldıkları zaman her halde öğreneceklerdir. Bunu anlamak için, oradaki isimler hürriyetlerinden vazgeçmeyecek yaradılıştan oldukları için, hapishanelerle, nezarethanelerle, polis copları ile haşır neşir olmuş isimlerdir. Bu isimlerin sahipleri, arkalarında tertemiz bir mazi bırakmışlardır. Ve muhakkak ki, bu maziye bu gazete ile de, tertemiz birer istikbal ekleyeceklerdir.”

Dr. Cemal Aygey imzası ile yayınlanan metnin, klasik haber ve yorum üsluplarının dışında bir dil ile inşa edildiği görülüyor. Metinde Aygey’in, Milli Birlik Komitesi söylemlerini kendine mal ettiği, Milli Birlik Komitesi dili ile söylem geliştirdiği görülüyor. Bu durum, Öncü’nün Milli Birlik Komitesi’nde geliştirilen söylemleri sahiplendiğini göstermektedir.

“Demokrat Parti’nin bugünkü ve yarınki vaziyeti hakkında söylenebilecek en makul cevabı, Başkan Gürsel basın toplantısında vermiş bulunmaktadır.

Şurasını unutmamak ve her zaman akılda tutmak gerekir ki, 27 Mayıs 1960 İnkılâp hareketi her hangi bir parti lehine yapılmış bir hareket değildir. Türk milletinin maruz bırakılmak istenildiği haksız ve adaletsiz bir zihniyet ve idareye karşı Ordu’nun bu millet adına gerçekleştirdiği bir devrimdir. Bu idare ve onun temsilcisi olan Milli Birlik Komitesinin durumu partiler üstüdür. Hiç

kimse şüphe etmemelidir ki, sanıkların muhakemesi anayasa ve seçim kanunu bittikten sonra, siyasi iktidar, bu seçimlerde kazanacak olan partiye devredilecektir. Başkan Gürsel'in belirttiği gibi Milli Birlik Komitesince iktidar CHP'sine değil seçimleri kazanacak partiye devredilecektir. Vaziyet böyle olduğuna göre, şimdiden bazı endişelerin belirtilmeye başlanması yersizdir, bugün sahipsiz olduğumuz birlik ve beraberlik duygularına da aykırıdır.”¹²⁴

Öncü 26 Ağustos 1960 tarihli ilk sayısında; kuruluş süreci, yayın çizgisi, gazetenin amacı gibi önemli sorulara cevap mahiyetinde yazılarıyla okuyucularının karşısına çıktı. *Öncü'nün Kuruluşu Hakkında, Yol Kavşağında Bir Öncü, Yolumuz ve “Yarın”ın Yolunda* başlıklı yazılar, gazeteye dair soruların yanında gazetenin olaylara yaklaşım tarzını ve bakış açısını da yansıtmaktadır. Gazete bu yazılarda, 27 Mayıs Darbesi ve Milli Birlik Komitesi ile ilgili görüşlerini de ifade etmektedir.

2. Öncüde 27 Mayıs ve Demokrat Parti

Demokrat Partili yetkililer, Öncü gazetesinin haber ve yorum dilinde, “*düşükler*” olarak isimlendirilmektedir. Öncü’de 28 Ağustos’ta Yassıada davaları ile ilgili olarak çıkan ilk haberde, “*Başkan Cemal Gürsel, sabıkların yargılanmasına Ekim’de başlanacağını söyledi*” şeklinde ifade ediyor.

Bir diğer haberde ise gazete, Demokrat Partiye ilişkin bakış açılarını göstermeye başlıyor. “*Düşüklerin tevkifine hızla devam ediliyor*” başlıklı haberde ayrıca, Demokrat Parti başkan ve vekilleri ile Celal Bayar hakkında küçültücü haber ve yorumlara da yer veriyor. Bu haberde, “Demokrat Parti yetkililerinin pavyon ve kulüplerde harcadıkları paraların ödendiği” gibi, halk nezdinde itibarlarını düşürücü, küçültücü haberler ve ifadeler yer alıyor:

“Düşüklerin tevkifine hızla devam ediliyor.

Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı İstanbul’a gitti. Eski devirden kalmış olan Pavyon borçları binlerce lirayı buluyor. Öte yandan Başbakanlık, Basın

¹²⁴ Dr. Cemal Aygey, **Öncü**, 30 Ağustos 1960.

Yayın Genel Müdürlüğü, Dışişleri Bakanlığı, Devlet Malzeme Ofisinin de Mart ayı ile Mayıs 1960 arasında sadece bir pavyona 177 bin 684 lira borçlandıkları ortaya çıktı.

47 Kulübün faturalarını imzalayanlar Başbakanlı eski Özel Kalem Müdürü Arif Özgen, Basın Yayın eski Genel Müdürü Altemur Kılıç ve eski Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'dur. 47 kulübe olan ziyafet borçlarının tarih ve fatura numaralarıyla birlikte listesi şudur: ...¹²⁵”

Öncü'ye göre, Demokrat Parti'nin kapatılması, hukuki ve kanuni olarak zaruridir. Aynı şekilde Öncü, Demokrat Parti'nin demokrasinin önündeki en büyük engel olduğunu düşünmektedir. Buna doğrultuda Demokrat Parti, devletimizin temeline aykırı faaliyetlere vasıta olan gayri hukuki ve gayri milli bir teşekkül haline gelmiştir. Bu anlayışa göre, 27 Mayıs darbesi Türk cemiyeti içinde kanser gibi, işleyen bir ukdeye neşteri basmış ve Türk milletini ölüm ve yıkılmadan kurtarmıştır.¹²⁶

1955 yılında gerçekleşen 6-7 Eylül olayları ile ilgili kamuoyu farklı görüşlere sahiptir. Bunun en önemli nedeni de olayların aradan yarım asır geçmiş olmasına rağmen aydınlatılamamış olmasıdır. Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin önderliğinde gerçekleştirilen bu hareketin, özellikle de Demokrat Parti muhalifi kesim tarafından, Demokrat Parti tarafından tertip edildiği düşünülmektedir. Onlara göre Demokrat Parti 6-7 Eylül olaylarını, İngiltere'de mezkur tarihlerde gerçekleştirilecek olan Üçlü Konferans'ta Fatin Rüştü Zorlu başkanlığındaki Türk heyetinin elini rahatlatmak için düzenlemiştir.

Öncü, 6-7 Eylül olaylarının Demokrat Parti ve hatta bizzat Adnan Menderes ve Fatin Rüştü Zorlu tarafından tertip edildiğini ifade etmektedir. 6 Eylül 1960 tarihli Öncü'de Oktay Ekşi, 6-7 Eylül olayları ile ilgili yayınlanan yazıda şu görüşleri ifade etmektedir:

“6-7 Eylül olaylarının gerçek sorumluları ortaya çıkarılmış değildir. Olaylar sırasında birçok bakirenin ırzına tecavüz edildiği, birçok kilisenin

¹²⁵ Öncü, 29 Ağustos 1960.

¹²⁶ Öncü, 3 Ağustos 1960.

yakıldığı, birçok evlerin tecavüze uğradığı bütün saklama gayretlerine rağmen herkes tarafından duyulmuştu. Olaylar sırasında öldürülenler de vardı. Dünya halkoyu önünde aziz milletimizi müşkil duruma sokan bu olay maddi ve manevi zararı ölçülemeyecek kadar büyüktü.”

Diğer yandan gazetenin 20 Eylül 1960 tarihli “6-7 Eylül sanıkları tespit edildi” manşeti ve ilgili haberde, 6 Eylül 1960 tarihli baskıda yer alan haberlerden farklı bilgilere yer vermektedir. Bu haberde Menderes ve Zorlu, 6-7 Eylül olaylarının içinde değildir, hatta onlardan hiç bahsedilmemektedir. Bu doğrultuda Öncü’de yer alan haberlerin güvenilirliği de tartışmalı olmaktadır.

6 Eylül 1960 tarihli Demokrat Parti ve Sonrası başlıklı bir başka yazıda gazete, Demokrat Partiye atıfla, “Hiçbir millet, tarihinde birkaç yıllık bir mazisi olan bir partiye bu derece itimat göstermemiş ve gene bir parti tarafından bu derece aldatılmamıştır.” sözleriyle Demokrat Parti ile ilgili bakış açılarını göstermektedir.

27 Mayıs Devrimi ile Birinci Cumhuriyet sona erip İkinci Cumhuriyet gün ışığına çıkarken, 15 yıldan beri Türk Devlet hayatı içinde rol almış bir parti, D.P.’de fiilen tarihe intikal etmekte idi.¹²⁷ 27 Mayıs darbesini devrim olarak niteleyen Öncü’ye göre 27 Mayıs sonrası dönem, İkinci Cumhuriyet niteliği de taşımaktadır.

“Herhangi bir inanç ve ideale sahip olmayan birkaç lider iktidara gelmek için yapılması hiç de güç olmayan şeyler vaat etmişler, fakat 1950 yılında iktidarı büyük bir çoğunluk ile aldıktan sonra şahsi nüfuz ve ikballerini düşünmek suretiyle Türk toplumunun 10 yılını harcamışlar, geriliği ısrarla teşvik etmişlerdir”¹²⁸ sözleriyle Öncü aynı yazıda Demokrat Parti’nin iktidarı döneminde tüm müesseseleri tahrip ettiğini ve mamurda çalışma azmi ve zevki kalmadığını düşünmektedir.

Öncü, Demokrat Parti’nin dini istismar ettiğini de dile getirmektedir. Onlara göre Demokrat Parti, milletin ahlaki ve manevi değerlerini yozlaştırmış hatta çökmesine neden olmuştur. Onlara göre siyasi ve iktisadi alanlardaki çöküntülerin telafisi mümkün olsa bile manevi ve ahlaki alanlarda gerçekleştirilen çöküntülerin telafisi çok güçtür ve

¹²⁷ Öncü, 6 Eylül 1960.

¹²⁸ Öncü, 6 Eylül 1960.

bunun yolu da eğitimidir. Aynı düşünceye göre Demokrat Parti'nin en büyük yanlışlarından bir tanesi de Atatürk Devrimlerine dirsek çevirmiş olmasıdır.

Öncü'nün 16 Eylül 1960 tarihli sayısında, "*Menderes bir hırsızlar şebekesinin koruyucusu*" başlıklı habere yer verilmektedir. Haberde Menderes'e 15 milyon tutarında özel ödenek zimmet suçu atfediliyor. Haberin içeriğine göre Adnan Menderes bu özel ödeneği, birlikte olduğu kadınlara, dostlarına ve yola getirmeye çalıştığı politikacılara dağıtmıştır. Öncü, ilgili haber başlığını ise "Koraltan'ın hatıra defterindeki ifşaat" dipnotu ile duyurmaktadır.

Öncü, 27 Mayıs darbesini gerçekleştiren Milli Birlik Komitesi ve üyelerini, "demokrasinin öncüleri" olarak nitelendirmektedir. Haberlerde sıklıkla vurgulanan konu, demokrasinin tesis edilmesidir ve askeri darbenin maksadı da Demokrat Parti'nin bozduğu demokratik nizamı yeniden kurmaktır.

Öncü, 27 Mayıs darbesini Türk aydınlarına da hamletmektedir. Aydın Gençoğlu'na göre; Türk aydınlarının Demokrat Parti yönetimine karşı giriştiği ayaklanma 27 Mayıs 1960 günü Türk Ordusu eliyle kesin bir sonuca iletilmiş ve son yüz yıl içinde ulusça yenileşme savaşının tarihinde yeni bir yaprak daha açılmış oldu.¹²⁹

3. Öncü'de Milli Birlik Komitesi ve Türk Silahlı Kuvvetleri

Öncü, Milli Birlik Komitesi ve yetkililerini meşrulaştırmak üzere yayın yaparken, Milli Birlik Komitesi üyeleri için imaj ve itibar çalışması da yürütmektedir¹³⁰. Cemal Paşa (Gürsel) ile ilgili bir röportajında gazete, Cemal Gürsel'in kimsesiz bir köylü çocuğunu okutacağını yazmaktadır. İsmi Faruk Dikmen olan mezkur çocuğun diliyle gazete "*Ben artık Cemal Babamın çocuğuyum*" sözleriyle Cemal Gürsel'i yücelten yayın yapmaktadır. Bu yayın kamuoyunda Cemal Gürsel'in itibarını yükseltmektedir. Kimsesiz çocuk örneğine benzer şekilde gazetenin farklı sayılarında Cemal Gürsel'in faziletlerinden bahseden yayınlar bolca görülmektedir.

¹²⁹ Aydın Gençoğlu, **Öncü**, 20 Eylül 1960.

¹³⁰ Söz konusu imaj-itibar çalışması gayri ihtiyari olarak yürütülüyor da olabilir zira bu konuda gazeteden resmi bir açıklama bulunmamaktadır.

Milli Birlik Komitesi ve üyeleri ile ilgili olarak Öncü'nün bakış açısını yansıtan en iddialı söylemler, Aydın Yalçın tarafından dillendirilmektedir:

“Milli Birlik Komitesi üyelerinin hareket ve demeçlerinde, gazete sütunlarında okuduğumuz, engin vatanperverliklerini, devrimci görüşlerini aksettiren hayat hikayelerinde, yeni Türkiye'nin renk ve biçimine etki verecek derin izler vardır.”¹³¹

“Türkiye’de Batılılaşan ilk müessese Türk Ordusudur. Türkiye'nin batılılaşması, ileri ve medeni usullerin, müesseselerin yerleşmesine, ordumuzun etkileri, kendi kadrolarını çoktan aşmıştır. Türk ordusu daha onuncu asrın başlarından itibaren, devrim ve uygarlığın en mühim unsuru olmuştur. Ordumuz Türk milletinin beka mücadelesinde, en yeni, en ileri usulleri, tekniği gelenek ve itiyatları millete mal etmek için çalışmıştır.

27 Mayıs Devriminin öncü subayları ve erleri, Batı Uygarlığına bağlılık ve Atatürk devrimlerini kendilerine bayrak yaparak, Türk millerinin tarihinde ordumuzun devrimci ve medeniyetçi misyonunu bir daha dünyaya ispat etmişlerdir. 27 Mayıs ve Türk Silahlı Kuvvetlerini, devrimlerin yılmaz bekçisi olarak gören Öncü, orduyu devletin kurucu, ilerici ve en vazgeçilmez unsuru olduğunu düşünmektedir.

Öncü, Türk Ordusuna 27 Mayıs bağlamında devrimci ve medeniyetçi roller yüklemektedir. Öncüye göre Türkiye'nin siyasi hayatının çıkmazdan kurtarılması işini düşündüğümüz bugünkü (27 Mayıs dönemi) olağanüstü şartlar içinde, Türk Ordusunun devrimci ve medeniyetçi rollerini, hür ve ileri bir Türkiye'nin kurulması için yeniden yüklendiği tarihi misyonu hatırlamada çok fayda vardır.”¹³²

¹³¹Aydın Yalçın, **Öncü**, 30 Eylül 1960.

¹³²Aydın Yalçın, **Öncü**, 30 Ağustos 1960.

4. Öncü'nün 27 Mayıs İsimlendirmeleri

Çalışmamızda 27 Mayıs Darbesi olarak isimlendirdiğimiz askeri harekâta, Öncü gazetesinin isimlendirmesi “*Devrim*”dir. Çalışmada Darbe isimlendirmesini kullanmamızın nedeni, isimlendirme konusunda “Darbe, İhtilal ve Devrim” isimlendirmelerinin kullanılmasına rağmen, en açık şekli ile yoruma yer bırakmaksızın olayın darbe olarak gerçekleşmesidir. Halk iradesi ile seçilmiş bir yönetimin, ordunun yönetime el koyması yolu ile alaşağı edilmesi olayı literatürde sıklıkla darbe olarak isimlendirilmektedir.

Çalışmanın amacı, darbenin, ihtilal veya devrim niteliği taşıyıp taşımadığı ile yakından ilgili değildir. Öncü gazetesinin darbeyi devrim olarak isimlendirmesi, ordu ile arasındaki ilişkinin ve Öncü'nün orduyu olumlu tavırlarının en açık tezahürlerinden bir tanesidir.

Öncüde yer alan haber, yorum ve karikatür metinlerinin neredeyse tamamında 27 Mayıs darbesi, “Devrim, İhtilal ve İnkılâp” olarak isimlendirilmektedir. Bu bölümde bu isimlendirmelerin gazetede yer alan tüm metinlerden örneklerini vermeye çalışacağız.

Öncü'nün 30 Ağustos tarihli sayısında yer alan “*Gideceğimiz Yol*” başlıklı yazısında Fikret Ekinci darbeyi devrim olarak isimlendirmektedir.¹³³ Fikret Ekinci ilgili yazıda şu ifadeleri kullanmaktadır: “*Ancak, yurdumuzda böyle bir düzen kurmak için 27 Mayıs Devrimi yapıldığı gözden kaçmamalıdır. Her devrimin getirdiği özel şartlar, bir takım şüphe ve tereddütler doğurabilir.*”

Öncü gazetesinin 27 Mayıs darbesini, inkılap, ihtilal, ikinci cumhuriyet ve devrim olarak isimlendirmesi ile beraber gazetenin yaşanan süreç, olay ve olguları okuyuş biçiminin de inkılap, ihtilal ve devrim zaviyesinden gerçekleştiği görülmektedir. Bu kısımda önemle üzerinde duracağımız bir konu da “*İkinci Cumhuriyet veya Yeni Cumhuriyet*” olarak sunulan algı ve sunuş biçimidir.

¹³³ Fikret Ekinci, *Öncü*, 20 Ağustos 1960.

Prof. Cahit Talas imzası ile yayınlanan fikir alanı köşe yazısında 27 Mayıs darbesi, Yeni Cumhuriyet olarak isimlendiriliyor. Yazıda, bu dönemde gerçekleştirilecek reformlarla birlikte Cumhuriyet'in ve demokratik düzen ve değerlerin yeniden tesis edileceği ve dönemin yeniden teşkilatlanma dönemi olduğuna söylemi vurgulanmaktadır:

“Memleketimiz 27 Mayıs inkılabı ile siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda yeni bir düzen kurma, insan hak ve hürriyetlerine gerçek manasını verecek bir demokratik sistem tesis etme çalışmaları içine girmiştir. Böyle çetin kuruluş ve yeniden teşkilatlanma zamanlarında her çeşit fikirler ortaya çıkar. Böyle olması hem tabii, hem de faydalıdır. Zira önümüze çıkacak meselelerin en iyi hal çarelerini ancak müsbet ve yapıcı tartışmalardan sonra bulabiliriz. Ancak böyle tartışmalardan ışık beklerken bizce üzerinde ittifak etmemiz ve tartışma dışında bırakmamız gereken husus gerici temayüllerini el birliği ile önlemektir. Yeni Cumhuriyetin temellerini kurarken modern devletin vazife anlayışı ile bağdaşmayan müesseseleri, gelenekleri ve inanışları değiştirmekte kapalı veya açık mukavemetlerle karşılaşmak mümkündür.”¹³⁴

5. Öncü’de Toplum Tasavvuru

Öncü’ye göre, Demokrat Parti’nin Köy Enstitülerini kapatması, uygarlaşma için atılmış önemli bir adımın kesilmesidir. Öncü’ye göre, Köy Enstitülerinde eğitim veren öğretmenler birer misyonerdiler fakat bu misyonerler köylere bir din değil uygarlık götürüyorlardı.

“Enstitülü öğretmen köye seve seve gidiyor, işe dört elle sarılıyordu. Zorluklardan yılmıyordu. Bunalınca, şehre kaçmayı düşünmüyordu. Denebilir ki, bunlar bir çeşit ülkücü “misyonerler”di. Ama, yabancı bir din götürmüyor, uygarlık götürüyorlardı. Bir “ümme” değil, bir “ulus” yetiştirmeye uğraşıyorlardı. Köylüye köle değil, Cumhuriyet yurttaşı olduklarını öğretiyor, eşitlik, hürlik kavramlarını yaymaya çalışıyorlardı. Daha ilk mezunların tutumunda, anlaşılıyordu ki, Enstitüler istenileni

¹³⁴ Prof. Cahit Talas, **Öncü**, 2 Eylül 1960.

vermiş, ok hedefine ulaşmıştı. 1936 ile 1946 arasında, bu cumhuriyet okları gittikçe artan bir hızla köylere vardı.”¹³⁵

İhsan Kazandioğlu imzası ile yayınlanan “ *Eğitimimizde de Devrim Lazım*” başlıklı köşe yazısı, Öncü’nün toplum ve siyasete yönelik tasavvurunun bir örneğini gösteriyor. Bu yazıda İhsan Kazandioğlu, 27 Mayıs darbesini bir devrim ve inkılap olarak isimlendirmesinin yanı sıra darbecileri “*Atatürk inkılaplarını yeniden canlandıran muzafferler*” olarak simgeliyor.

Ülkücü, gerçekçi, memleketçi ve sonuna kadar bilim değer veren Milli Birlik Komitesi ve onun İnkılap Hükümetinden böyle bir devrimi beklemek ve memleketin geleceği için istemek hakkımızdır.

27 Mayıs, ak aydından kara aydına, vatansever, ülkücü ve gerçekçi kuvvetlerin, gerici, yobazı ve sömürücü kuvvetlere karşı kazandığı zaferin tarihidir. İlk günden beri yeniden canlandığı değerler, memleketçi bir idealizm, Atatürk İnkılaplarının önderliği ve ilmin rehberliğidir.

“27 Mayıs İnkılabını doğuran faktörler daha derin bir incelemeden geçirilince, düşük iktidarın her türlü sömürücü ve gerici davranışa göz yuman, bunları kabul eden geniş halk yığınlarının, diğer sebeplerin yanında, bünyemize uygun bir eğitimden geçirilmiş olması başta gelen bir amil olduğu görülecektir. Diğer sosyal ve ekonomik davranışlar yanında eğer bu yığınlar memleket gerçeklerinin modern eğitim ülkelerinin gerektirdiği bir tarzla ve yüzde yüz eğitilmiş olsaydı gerici, sömürücü vatanseverlikten uzak bir partizan idarenin başlaması, tutulması ve yaşaması mümkün olmazdı.”¹³⁶

Uygar toplum düşüncesi dahilinde toplumun kılık kıyafetinin de “medenileşmesi” gerektiğini düşünen Öncüye göre, Türk toplumunun uygar batı toplumları gibi giyinerek ve onları taklit ederek batılılaşması gerekmektedir. Öncü’ye göre çarşafı mücadele uygarlaşma konusunda önemli bir sembolü temsil etmektedir. Bu doğrultuda gerçekleşen hadiseler Öncü’nün ilgisini çekmekte ve haber değeri taşımaktadır:

¹³⁵ Cevdet Kudret, **Öncü**, 28 Eylül 1960.

¹³⁶ İhsan Kazandioğlu, **Öncü**, 31 Ağustos 1960.

“Çarşafı mücadele haftası devam ediyor. Dün çarşaflarını çıkartarak manto giyeceklerini söyleyen kadınları bugün Vilayette kabul eden Vali Refik Tulga bu hareketi takdirle karşıladığını ifade etti. Bu kampanyaya önyak olan Mustafa Kemal Derneğine eşinin bir mantosunu, bu kampanyaya katılmak amacıyla hediye edeceğini söyledi. Tulga, yarın saat 15:00’de Mustafa Kemal Derneğine gidecek ve bir çarşafı kadına mantoyu bizzat hediye edecektir. Derneğin kampanyası, çarşafı mücadele haftası sona erdikten sonra da devam edecek. Çarşafı terk eden kadınlardan toplanan çarşaflardan önlük yapılarak okul çağındaki yoksul çocuklara dağıtılacak.”¹³⁷

Öncü’nün, çağdaş batı medeniyetinin toplum, ahlak, davranış biçimi, kıyafet tarzı ve genel olarak yaşam tarzını örnek alan ve önceleyen bir toplum tasavvuru vardır. Bu unsurlar arasında siyaseti saymamamızın nedeni, çağdaş batı medeniyetinin ikinci dünya savaşı sonrasında tamamıyla kabullendiği demokratik siyasi düzeni kabul etmemesinden ileri gelmektedir. Zira demokratik siyasi düzenler, demokratik sisteme yapılan askeri darbeleri kabul etmemektedir.

Öncü’ye göre demokrat parti gericiştir. Demokrat Parti bu bağlamda ezanın aslına uygun olarak okunmaya başlanmasını sağlamasıyla onlara göre dini siyaset için kullanmış ve irtica faaliyetlerinin merkezi olarak aynı zamanda irticanın önünü açmıştır.

Öncü, kılık kıyafet söz konusu olduğunda tek parti dönemi anlayışı olarak Türkiyeli kadınların çarşaf giymelerine karşıdır. Bu konuda da Atatürk ve İnönü dönemlerinin kılık kıyafet anlayışlarını sahiplenir.

Öncü, 1954 yılında Demokrat Parti tarafından, zaten işlevini iyiden iyiye yitirmiş olan Köy Enstitülerinin kapatılmasını, eğitim sistemimize vurulmuş bir darbe olarak değerlendirmektedir. Buna göre Köy Enstitüleri, devletin uluslaşma politikasının ülkenin en ücra köşelerine kadar ulaştırılmasına yardımcı olan bu enstitüler, insanlara din değil uygarlık götürmekteydi.

¹³⁷ Öncü, 30 Ağustos 1960.

Öncü'nün, toplum tasavvurunda Atatürk ve İnönü dönemi toplum anlayışını, siyaset bakımından ise İnönü dönemi şeflik anlayışını örnek aldığı görülebilmektedir. Öncü, geçmişe (Demokrat Parti öncesi) özlem duymakta fakat geçmişini örnek olarak ve geçmişten dersler alarak, ileri devam etmenin gerektiğine inanmaktadır.

6. 27 Mayıs'ın Yıl Dönümünde Öncü

27 Mayıs darbesinin gerçekleşmesinin üzerinden iki yıl geçmesinin ardından Öncü'nün 27 Mayıs'a ilişkin algısının ve sunum biçiminin aynılıklar göstermekle birlikte pekiştiği görülmektedir. Darbenin ikinci sene-i devriyesinde Öncü, ilk sayfasının büyük bölümünü 27 Mayıs darbesi ve 27 Mayıs otoritesine ayırmaktadır.

ADRESİ: Ağaahı Eski Sokak 2/A
ANKARA

TELEGRAM: ÖNCÜ ANKARA
TELEFON: Yönl. İleri - 11825
TELEFON: Zehirli - 11 84 34

ÇARUK
BİLGİ

Öncü

MİLLET VE GERÇEK YOLUNDA

GÜNLÜK SIYASI GAZETE

GAZETEMİZ TERFİHAT ALINDI

PAZAR
27
MAYIS
1962

Özgürlük Bayramını Kutluyoruz

Milli Tarihimizin Akışı,
İyiye, Güzele, Doğrudur

27 Mayıs'ın devirdiği zihniyet hortlayamaz

Teşekkürler bildiri yayınladı

ATOM ARASTIRMA MERKEZİ AÇILYOR

27 Mayıs Amacına Mutlaka Varacaktır!

DEKKAT, DEKKAT BU GÜN, DEMOKRASİZMİN İÇİNE DÜŞTÜĞÜ BUHRAN VE SON KLUŞİF KADİRELER DOLAYISIYLA VE KADİRE KAVGASINA MEYDAN VERMEKLE, ANAKI İLE GÜVENDİĞİNİZ TÜRE DİŞLİLİ KUVVETLERİ MEMLEKETİN İDARESİNİ İLE ALMIŞTIR.

ÖNCÜ TÜRK MİLLETİNİN ÖZGÜRLÜK BAYRAMINI KUTLAR, DEVRİM ŞEHİTLERİNİ SAYGI İLE ANAR

Türk Gençliği ve Türk Ulusu «Kurtarıcı» sını Unutmayacaktır

bu sabah saat 8.30 dan itibaren yurdun her köşesinde Türk Milleti 27 Mayıs bir kere daha yapacaktır.

27 Mayıs'ın devirdiği zihniyet hortlayamaz

Teşekkürler bildiri yayınladı

27 Mayıs'ın devirdiği zihniyet hortlayamaz

Teşekkürler bildiri yayınladı

27 MAYISTAN YARINA

Yeni Misperat Halkın (1. surları)

27 MAYIS

Yeni Bekir ÇİFTÇİ (1. surları)

14'LER İZİNLERİNİ TÜRKİYEDE GEÇİRECEKLER

Elaşık Senatörü AP DEN İSTİFA ETTİ

Eflâton Nuri ÖNCÜ'de

Öncü, 27 Mayıs'ı "Özgürlük Bayramı" olarak kutlamaktadır. Gazete 27 Mayıs 1962'de "27 Mayıs Amacına Mutlaka Varacaktır" manşeti ile çıkmıştır. Öncü, gazetenin ilk sayfasında, "Türk milletinin özgürlük bayramını kutlar, devrim şehitlerini saygı ile anar."

Öncü, ilk sayfada Cemal Gürsel'i kastederek, "Türk Gençliği ve Türk Ulusu "Kurtarıcı"sını unutmayacaktır" başlıklı haber yayınlamıştır. Bu haberle, Öncü'nün Cemal Gürsel'e verdiği değer görülebilmektedir.

Gazete darbeyi ikinci yıl dönümünde "muhteşem bir ihtilal" olarak nitelermektedir:

"Güvendiğimiz Türk Silahlı Kuvvetlerinin, gericiliği, karanlığı, zulmü temsil eden bir iktidarı, meşru direnme hakkını kullanarak, muhteşem bir ihtilalle devirışinin, ikinci yıldönümü bugün törenlerle kutlanacaktır. Türk ulusunun kendisini "kurtulmuş" bulduğu, 27 Mayıs 1960 sabahındaki gibi, sevinç, inanç ve güvenle, milletçe el ele olduğumuz, bir kere daha, iç ve dış düşmanlarımıza haykırılacaktır. Türk Ulusunun inancı şudur:

Milli tarihimizin akışı iyiye, güzele, doğruyadır. 27 Mayıs amacına mutlaka varacaktır."

Öncü, darbenin ikinci yıldönümünde de görüldüğü gibi darbeyi sürekli olarak yüceltmış ve minnetle anmıştır. Gazetede ne bu tarihte ne de öncesinde, Milli Birlik Komitesini ne de 27 Mayıs darbesini eleştiren bir yayın görülmemektedir. Gazeteden yükselen bütün seslerin tek ses olarak çıkması ve aykırı bir söylem bulunmaması da şaşkınlık uyandırmaktadır. Bu aynı zamanda, araştırmacılarda gazetenin Milli Birlik Komitesi ile dolaylı değil direkt bağlantısı olduğuna dair de şüphe uyandırmaktadır.

SONUÇ

Türkiye’de siyasal düzen, ilki 27 Mayıs 1960 olmak üzere 5 kez askeri darbeye maruz kaldı sivil siyaset kesintiye uğradı. Bu darbeler arasında 27 Mayıs 1960 darbesi ile 12 Eylül 1980 darbesi, darbe sonrasında askerî otoritenin siyasal iktidara el koyması ile sonuçlandı. Her iki darbe sonrasında da yönetimi ele alan askerî siyasal otorite, Türkiye’nin 1924 sonrasında iki Anayasa’sını yapmak iradesine sahip olurken, bu Anayasalarda kendi geleceklerini teminat altına almayı da ihmal etmediler. Askerî yönetim, 12 Eylül darbesi sonrasında siyasal partileri kapatarak genel başkanlarını hapisaneye gönderdi. 27 Mayıs sonrası süreçte ise askeri yönetim, sivil hükümetin genel başkan ve iki yardımcısını idam etti. Bu yönüyle de 27 Mayıs darbesi Türkiye siyasetinin en acıklı hatıralarını ve dönüm noktasını oluşturur.

Bu çalışmada, 27 Mayıs Otoritesi’nin Öncü gazetesi odağında medya temsilini inceledik. Çalışmamızda 27 Mayıs Otoritesi olarak yer bulan Milli Birlik Komitesi’nin, 27 Mayıs darbesini gerçekleştirerek yönetime el koyan askerî iradeyi temsil etmekte olduğunu gördük. Tezi otorite bağlamında oluşturmuş olmamızla, çalışma sonucunda ortaya çıkan Milli Birlik Komitesi’nin ve başta Öncü gazetesi olmak üzere dönem medya/gazetelerinin¹³⁸ otoriter yapı ve söylemleri ile medya/gazete ve darbe otoritesi arasındaki ilişkiyi söylemlerine yansıttığını gördük.

Otoriter medya kuramı, medyanın otoritenin güdümünde yayın özgürlüğüne sahip olduğunu savunur. Buna göre siyasal rejimlerde otoriter medya, siyasal otorite amaçlarına uygun, otoritenin sürekliliğine hizmet eden ve yukarıdan aşağıya doğru tek yönlü bir iletişim mekanizmasına sahiptir. *Öncü*’nün, otoriter medya yaklaşımına sahip yayın politikası, *Öncü* söylem analizimizde tespit edildi.

Otorite ve otoriter medya bu çalışmada, Milli Birlik Komitesi ve *Öncü* Gazetesini temsil etmektedir. Askeri yapıların genel özellikleri arasında en öncelikli olan otorite unsuru Milli Birlik Komitesi içerisinde kendisini tüm gerçekliğiyle açığa

¹³⁸ 1960 yılına değin Türkiye de Radyo ve Televizyon yeterli gelişmeyi sağlamadığı için dönemin ulusal medyasını yalnızca gazeteler temsil kabiliyetine sahiptir.

çıkardı. Türk Silahlı Kuvvetleri emir-komuta içerisinde hareket eden bir otorite yapısına sahiptir. Bu yapının, 27 Mayıs'ta subayların başını çektiği kısmen küçük bir örgüt tarafından başarılı bir darbe organizasyonu gerçekleştirebilmesi ve ordunun en üst yetkililerinin bile bu otoriteyi tanımaları, Milli Birlik Komitesini 27 Mayıs Otoritesi olarak isimlendirmemizi sağlayan en önemli yönü olmuştur. 27 Mayıs Otoritesi 27 Mayıs'ta sadece sivil hayata ve sivil siyasete darbe gerçekleştirmemiş, askerî kuvvetlerin genel kurmay başkanını¹³⁹ idama mahkum edebilecek seviyede askerî alanda da darbe gerçekleştirmiştir. Çalışmamız içerisinde ayrıntılarıyla incelenen askeri ve siyasi otorite ile otoriter medya, 27 Mayıs ve sonrasında açık şekilde temsil edilmiştir.

27 Mayıs darbesi, ihtilal veya ikinci cumhuriyet olmak üzere farklı isimlerle de isimlendirilmekle birlikte literatürde -organizasyonel açıdan- yaygın olarak “darbe” kelimesiyle isimlendirilmektedir. Ordu içerisinde, ilk etapta yönetimin gidişatından hoşnut olmayan subaylar tarafından gerçekleştirilen bu darbe, ardından Cemal Gürsel'in de dahil olmasıyla, emir komuta zinciri içerisinde devam eden bir organizasyona dönüştü.

Milli Birlik Komitesi olarak isimlendirilen bir komite tarafından gerçekleştirilen bu darbe sonrasında ülke, Kurucu Meclis'in kuruluşuna değin, Cemal Gürsel başkanlığındaki Milli Birlik Komitesi tarafından yönetildi. Darbe sonrasında gerçekleştirilen iki maddelik duyuruda, NATO ve CENTO'ya bağlılıklarını bildiren Milli Birlik Komitesi böylelikle uluslararası alanda da tepki toplamamış ve tecrit edilmemiş oldu.

Türkiye, Demokrat Parti dönemine kadar tarihinde neredeyse hiç maruz kalmadığı bir otoriter yönetimle yönetilmekteydi. Tek partinin tüm inkılâp, kanun ve uygulamaları halkla çatışmak pahasına da olsa ülkenin yönünü Batıya çevirmek ve Batılılaşmayı gerçekleştirmek amacı ile yapılmıştı. Bu anlayış tek parti iktidarında her ne kadar devletin genlerine işlemiş olsa da Demokrat Parti döneminde bu anlamda ciddi bir yumuşama görülür. Fakat bu yumuşamanın medya söz konusu olduğunda aynı

¹³⁹ Rüşti Erdelhun Paşa Yassıda da idam cezasına mahkum edilmiş olmasına rağmen bu cezanın infazı gerçekleştirilmedi.

derecede olmadığı da Demokrat Parti döneminde medyaya yönelik baskılardan çıkarılabilmektedir. İşte tam da bu noktada dönem medyasını *otoriter medya kuramı* açısından değerlendirmek ihtiyacı doğmaktadır.

Demokrat Parti döneminde medyaya yönelik bu baskıcı ve otoriter tutum, medyanın da Demokrat Parti'ye karşı aynı üslupla cevap üretmesine zemin hazırlamıştır. Öncü ve Ulus gazeteleri başta olmak üzere Demokrat Parti muhalifi yayın yapan gazetelerin Demokrat Parti'nin darbe yoluyla devrilmesinin ardından gösterdikleri yayın tavırları da açık bir şekilde Demokrat Parti ve devrik liderleri ile hesaplaşma görünümünü göstermektedir.

Medya özelinde darbenin incelemesi yapıldığında, medya mensupları ve medyanın, darbeyi sunuş tarzlarında ciddi derecede otoriter üslup bulunmaktadır. Adnan Menderes başta olmak üzere Demokrat Partili milletvekilleri için kullanılan "*sabıklar, düşükler*" ve benzeri sıfat ve ifadeler, darbenin basında nasıl yankı bulduğunun açık bir göstergesi olmakla beraber kamuoyu ve halkta nasıl bir algı oluşturacağını tahmin etmeyi de kolaylaştırmaktadır.

Demokrat Parti'nin özellikle son yıllarındaki basına yönelik tutum ve politikalarının, darbe sonrasında medyadaki etkileri açık olarak görülmektedir. Demokrat Parti hükümetinin basına yönelik baskı ve tahakküm politikaları sonucunda medyada ve medya mensuplarında Demokrat Parti ve Adnan Menderes'e karşı geliştirilen tavır sebebiyle neredeyse bütün basın kuruluşları, darbeye ve darbeyi gerçekleştiren Milli Birlik Komitesi'ne alkış tutmuş ve darbeyi desteklemiştir. Otoriter askerî yönetim'in gerçekleştirdiği ve otoriter medya tarafından desteklenen 27 Mayıs darbesinin, medyanın da darbeyi meşrulaştırmasıyla organizasyon olarak başarıya ulaşan bir darbe olduğu ifade edilebilir.

Öncü gazetesinin yayın hayatına başladığı 26 Ağustos 1960'ta ilk manşeti ile duyurduğu "*Görevden Affedilen 10 Bakan*", 27 Mayıs Otoritesi Milli Birlik Komitesi hükümetinin siyaset konusundaki otoriter tavrını da göstermektedir. 27 Mayıs Otoritesi kayıtsız şartsız itaat ettirmekte ve devlet bakanlarını atamakta veya *affetmekte*'dir.

Öncelikle ifade etmek gerekir ki, Öncü'nün Demokrat Parti dönemine ilişkin yayınlarının tamamı muhaliftir ve küçültücü ifadelerle doludur. Öncü'nün haber ve yorumlarında, Demokrat Parti'yi halk nezdinde küçük düşürücü ve aşağılayıcı haberlere sıklıkla ve kasıtlı olarak yer verilmektedir. Bebek davası gibi çoğu noktada gazetenin, halk tabiriyle bel altı vurması da dikkat çekicidir. Gazete, 27 Mayıs tutukluları Menderes, Koraltan ve Zorlu'nun tüm özel hayat geçmişlerini dahi haber yoluyla ülke gündemine taşımaktadır.

Öncü, gazetede yer verdiği yorum, haber ve karikatürlerde de darbeyi ve darbeci yönetimin söylemlerini sahiplenmektedir. Gazete, kendinden ve darbe kadrosundan o denli emindir ki ona göre “*devrim amacına mutlaka ulaşacaktır*”. Ülkeyi demokratik ve aydınlık bir gelecek beklemektedir.

27 Mayıs Otoritesi Öncü'de “Atatürk inkılaplarını yeniden canlandıran muzafferler” olarak sunulmaktadır. Bu, 27 Mayıs darbesinin “*2.Cumhuriyet*” olarak isimlendirilmesine zemin hazırlayan fikirlerdendir. 27 Mayıs darbesi Öncü'ye göre bazen *İnkılap* bazen *Devrim* bazen *İhtilal* iken bazen de *2.Cumhuriyet'tir*. Bu anlayışa göre bu kavramların birbiri yerine kullanılmasında bir sakınca olmaz iken 27 Mayıs'ın olmadığı tek şey ise *Darbe*'dir. Bu doğrultuda Öncü, 27 Mayıs darbesini gerçekleştiren Milli Birlik Komitesi ve üyeleri ise, “*demokrasinin öncüleri*” olarak nitelemektedir.

Öncü'ye göre Demokrat Parti, iktidarı döneminde dini istismar ederek siyasi prim elde etmeye çalışmıştır. Onlara göre Demokrat Parti'nin en büyük suçlarından bir tanesi de Atatürk Devrimlerine dirsek çevirmektir. Ayrıca toplumun ahlaki ve manevi yönden de çökertildiğini düşünmektedir.

Öncü'nün, 1950 ve 1960'lı yıllarda Kongo başta olmak üzere çeşitli ülkelerde gerçekleştirilen askeri darbelere de önem verdiği, bu haberlerin gazetede bolca yer bulmasından rahatlıkla anlaşılabilir.

Öncü, 27 Mayıs sonrası devlet başkanı olan Cemal Gürsel'i yayınlarında sıklıkla yüceltmektedir. Gazete, sıklıkla Cemal Gürsel paşanın faziletlerinden söz etmektedir. Buna göre Cemal Gürsel, çok çalışkan, yardımsever, disiplinli,

haksızlıklara karşı ve demokrasi tutkunu bir kişiliğe sahiptir. Öncü'ye göre Cemal Gürsel'in yegane amacı Türkiye'de demokrasiyi hakiki manasıyla tesis etmektir.

Öncü gazetesi Yassıada Davalarını çok yakından takip etmiştir. Gazetenin ilk bir ay içerisinde tüm baskılarında, Yassıada'da devam eden dava ile ilgili haber ve yorum yayını yapılmaktadır. Bu durum Öncü'nün Yassıada'da özel muhabir görevlendirmek suretiyle; Demokrat Parti ve yetkililerinin, yanlışları ve suçlarını kamuoyu ve halka duyurmayı kendine görev edindiği izlenimi uyandırmaktadır.

27 Mayıs darbesi, Cumhuriyetin kuruluş sürecinden sonra Türkiye'de sivil siyasete ve sivil hayata karşı gerçekleştirilmiş ilk darbedir. Darbe'nin organizasyonel açıdan başarılı olduğunu söylemek mümkünken, devrim veya ihtilal içerikli amaçlarını gerçekleştirebildiği konusu tartışmalıdır. Demokrat Parti döneminde değin sivil halka yeterli ölçüde söz hakkı tanımayan otoriter siyaset, 27 Mayıs Otoritesi tarafından da örnek alınmıştır.

Her meşru olmayan darbe, kamuoyu ve halk nezdinde kendini meşrulaştırma araçlarına ihtiyaç duyar. Entelektüel, eğitimci, aydın ve medya bu meşrulaştırma araçlarının önünde gelir. 27 Mayıs'ta ise darbe yönetimi kendini meşrulaştırmak için Öncü'yü kurdurmuştur. Öncü ise yayın hayatının sonuna değin darbe yönetimine en iyi şekilde hizmet etmiş darbecilerin meşruiyetini kurmak veya sağlamlaştırmak için çalışmıştır. Darbe ve benzeri dönemlerde otoriter yapı, 27 Mayıs Otoritesi ve onun medya kolu olarak Öncü gazetesinde hakim olan dil ve tavır olmuştur. Aksi halde 27 Mayıs darbesinin uzun vadeli bir toplumsal proje olarak ulaştığı başarının boyutları şüphesiz bugün ulaştığı noktaya ulaşamazdı.

27 Mayıs dönemine ve dönemin medyasına ilişkin birçok çalışma yapılmış ve yapılmakta olmasına rağmen halen 27 Mayıs'ın özellikle de asker, siyaset ve medya açısından daha kapsamlı çalışmalarla incelenmesi lazımdır. Çalışmamızın siyaset ve medya ilişkisi konusunda yapılacak çalışmalara otoriteye bağımlı medya konusunda açılımlar sunacağı kanaatindeyiz. Nitekim Öncü gazetesi 27 Mayıs darbesinin hemen akabinde yayım hayatına başlamış ve gazetede görev alanların sonradan yaptıkları

açıklamalardan anlaşılacağı üzere, gazete darbecilerin yayın organı gibi faaliyette bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- Abdi İpekçi ve Ömer Sami Coşar, **İhtilalin İç Yüzü**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.
- Abdurrahman Dilipak, **Menderes Dönemi**, Beyan Yayınları, İstanbul 1990.
- Alexandre Kojeve, **Otorite Kavramı**, Bağlam Yayınları, İstanbul 2007.
- Ali Gevgilili, **Yükseliş ve Düşüş**, Bağlam Yayınları, İstanbul 1987.
- Bertrand Russell, **İktidar**, Mete Ergin (Çev.) Cem Yayınları, İstanbul 2002.
- Camilla T. Nereid, **Kemalizm On The Catwalk; The Turkish Hat Law of 1925** Journal of Social History, 2011.
- Cüneyt Arcayürek, **Bir İktidar Bir İhtilal**, Bilgi Yayınları, Ankara 1984.
- Çetin Yetkin, **İktidar**, Süreç Yayınları, İstanbul, 1987.
- Dilaver Demirağ, **Anarşizm, Unutulmuş Olanı Hatırlamak**, Okur Kitaplığı, İstanbul 2012.
- Elif Kaya, **Türk Basımında 27 Mayıs İhtilali**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.
- Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.
- Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2011.
- Fikret Başkaya, **Paradigmanın İflası**, Özgür Üniversite Kitapları, Ankara 2012.
- F. Engels, **Otorite Üzerine, Marks-Engels: Seçme Yapıtlar Cilt:II**, Sol Yayınları, Temmuz 1977.
- Gerard Mendel, **Sosyo Psikanaliz Açından Otorite**, Hüseyin Portakal (Çev.), İstanbul 2005.
- Gerard Mendel, **Bir Otorite Tarihi Süreklilikler ve Değişiklikler**, Işık Ergüden (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
- George Orwell, **Bin Dokuz Yüz Seksen Dört**, Celal Üster (Çev.) Can Yayınları, İstanbul 2010.
- Halit Esendir, **Kendi Anlatımlarıyla Babıali'nin Meşhurları**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2008.
- Halil Ekşi ve Hilal Çelik, **Söylem Analizi**, www.academia.edu.tr.

Haktan Birsell ve Olcay Özkaya Duman, **Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Gelişmeler**, Mustafa Kemal Atatürk Üniversitesi E-Dergi.

Hayati Tek, **Darbeler ve Türk Basını**, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2006.

Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973.

İbrahim Karataş, **İletişim Anlamında Kullanılan Psikolojik Savaş ve Propaganda**, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.

İhsan Çağcıoğlu ve diğerleri, **Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik**, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Ankara, Ağustos 2010 Sayı 2.

John Locke, **Uygar Yönetim Üzerine İkinci İnceleme'den Seçme Yazılar II**. Çev. Mete Tuncay, AÜSBF Yayınları, Ankara 1969.

Juan J. Linz, **Totaliter ve Otoriter Rejimler**, Çev. Ergun Özbudun, Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları, s.113.

Kemal Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, T,imaş Yayınları, İstanbul 2012.

Max Weber, **Bürokrasi ve Otorite**, H. Bahadır Akın (Çev.) Adres Yayınları, Ankara 2012.

Max Weber, **Ekonomi ve Toplum**, Latif Boyacı (Çev.), Yarın Yayınları, İstanbul 2012.

Marx ve Engels, **Anarşizm Üzerine**, Sevim Belli (Çev.), Sol Yayınları, Ankara 2009.

Mesut Kardeşhan, **Totalitarizmin Sefaleti**, Beyan Yayınları, İstanbul 1998.

Muhsin Batur, **Anılar ve Görüşler**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1985.

Necla Mora, **Medya, Toplum ve Haber Kaynağı Olarak Sembolik Seçkinler**, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,Erzurum, 2008.

Nur Vergin, **Siyasetin Sosyolojisi, Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar**, Doğan Kitap, İstanbul 2009.

Nuran Yıldız, **Türk Ordusunun Medya ve Siyasete "Spin Etkisi", Tanklar ve Sözcükler**, Alfa Yayınları, 2010.

Onur Öztürk, **DP Döneminde Basın; Zafer ve Ulus Gazeteleri Karşılaştırması**, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2007.

- Raşit Kaya, **Kitle İletişim Sistemleri**, Teori Yayınları, Ankara, 1985.
- Richard Sennett, **Otorite**, Kamil Durand (Çev.)Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011.
- Steven Cook, **Yönetmeden Hükmeden Ordular**, Bahar Şahin (Çev.) Hayy Kitap, İstanbul 2008.
- Şevket Süreyya Aydemir, **İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2007.
- Talat Aydemir, **Hatıratım**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012.
- Thomas Hobbes, **Leviathan**, Semih Lim (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul 2010.
- Ümit Özdağ, **Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayısİhtilali**, Boyut Kitapları, İstanbul 2004.
- Ümit Aktaş, **Anarşizm**, Okur Kitaplığı, İstanbul, 2012.
- Ünsal Oskay, **Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul 2010.
- William Hale, **1789'dan Günümüze Türkiye'de Ordu ve Siyaset**,Hil Yayınları, İstanbul 1996.
- William Hale, **1789'dan GünümüzeTürkiye'de Ordu ve Siyaset**, Hil Yayınları, İstanbul 1996.
- W. F. Hegel, **Tinin Görüngübilimi**, Aziz Yardımlı (Çev.) İdea Yayınları, İstanbul, 2011.
- Öncü, İstanbul, 1960.
- Radikal, İstanbul, 2010.
- Habertürk, İstanbul, 2013.
- Cumhuriyet, İstanbul, 1960.
- Milliyet, İstanbul, 1960.
- Hürriyet, İstanbul, 1960.
- Ulus, İstanbul, 1960.

<http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-4840-26-bir-muhtiranin-arka-plani.html>

<http://www.harp.alaska.edu>.

<http://www.dp.org.tr>.

<http://belgeseltv.net>.